

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Nastja Fabjan

Medvrstniško nasilje na osnovni šoli s prilagojenim
programom z nižjim izobrazbenim standardom

Diplomsko delo

Ljubljana, 2018

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Nastja Fabjan

Medvrstniško nasilje na osnovni šoli s prilagojenim
programom z nižjim izobrazbenim standardom

Diplomsko delo

Mentorica: doc. dr. Lea Šugman Bohinc

Ljubljana, 2018

Zahvala

Najprej bi se rada zahvalila svoji mentorici, doc. dr. Lei Šugman Bohinc, za vse nasvete, naklonjen čas in strokovno pomoč pri pisanju diplomske naloge.

Zahvaljujem se tudi Osnovni šoli Danila Lokarja Ajdovščina ter otrokom, učiteljicam in svetovalni delavki v OPP NIS za sodelovanje v raziskavi.

Posebna zahvala gre mojim najdražjim – družini, fantu in prijateljicam, ki so mi ves čas stali ob strani, me spodbujali in verjeli vame.

Iskrena hvala vsem.

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Nastja Fabjan

Naslov diplomske naloge: Medvrstniško nasilje na osnovni šoli s prilagojenim programom z nižjim izobrazbenim standardom

Mentorica: doc. dr. Lea Šugman Bohinc

Kraj: Ljubljana

Leto: 2018

Število strani: 120

Število virov: 84

Število prilog: 7

Povzetek

Problem pričujočega diplomskega dela je medvrstniško nasilje pri otrocih s posebnimi potrebami, natančneje pri otrocih v prilagojenem programu z nižjim izobrazbenim standardom. Teoretični del je razdeljen na tri sklope, in sicer: medvrstniško nasilje, otroci s posebnimi potrebami ter pregled raziskav o medvrstniškem nasilju pri otrocih s posebnimi potrebami. Empirični del zajema predstavitev raziskovalnega problema z raziskovalnimi vprašanji in metodologije, vključujoč merska pripomočka (vprašalnika), metodo zbiranja podatkov (polstrukturiran intervju) ter tri enote raziskovanja (otroci, učiteljice in svetovalna delavka). Sledijo rezultati in razprava s sklepi, kjer so strnjene naslednje bistvene ugotovitve: zaznavanje pogostosti medvrstniškega nasilja pri otrocih v prilagojenem programu je različno (od redko do pogosto zaznanega); tudi omenjeni dejavniki tveganja za pojav tovrstnega nasilja so različni in vključujejo največkrat posebne potrebe otrok; kot najpogostejše oblike medvrstniškega nasilja so bile navedene fizično, verbalno in psihično nasilje; v večini primerov gre za medvrstniško nasilje med otroki znotraj prilagojenega programa; tovrstno nasilje se najpogosteje pojavlja med odmorom na hodniku ter med poukom v razredu; fantje največkrat izvajajo fizično, verbalno in psihično nasilje, dekleta pa so znana po uporabi psihičnega, verbalnega in socialnega nasilja; otroci v prilagojenem programu se v primeru nasilja najpogosteje obrnejo po pomoč na učiteljice oziroma razredničarke, ki se največkrat poslužujejo ukrepov, kot so pogovor, sprotno reševanje ter vključitev staršev in svetovalne službe ter; šola na področju medvrstniškega nasilja veliko naredi že v sklopu preventive, ki med drugim zajema trening socialnih veščin, učenje konstruktivnega reševanja konfliktov in nenasilne komunikacije, vzdrževanje pozitivnih medsebojnih odnosov, krepitev pozitivne samopodobe, pogovore na temo medvrstniškega nasilja ter izobraževanja za učitelje in starše. Kot obogatitev teh preventivnih dejavnosti predlagam naslednje: več ozaveščenosti tako otrok kot zaposlenih na šoli o medvrstniškem nasilju in dela z opazovalci nasilja, več preventivnih delavnic in pogovorov z otroki ter dodatnih izobraževanjih na temo medvrstniškega nasilja za učitelje in starše. Poleg tega predlagam nadaljnje sprotne reševanje primerov medvrstniškega nasilja s pomočjo pogovorov, kar se je pokazala kot dobra praksa.

Ključne besede: medvrstniško nasilje, otroci s posebnimi potrebami, učiteljice, šolske svetovalne delavke, osnovna šola s prilagojenim programom

Title: Bullying in Elementary Schools for Children and Youth with Special Needs

Abstract

The problem of the present Graduation Thesis is bullying among children and youth with special needs. The theoretical part of the task is divided into three sections: bullying, children with special needs, and an overview of research on bullying in children with special needs. The empirical part of the work involves the presentation of a research problem with research questions and methodology, including a measurement tool (questionnaire), a data collection method (a semi-structured interview) and three research units (children, teachers, and counselors). Below are the results and discussion with the conclusions where are summarized the following essential findings: the perception of the frequency of bullying among children with special needs is different (from rarely to often perceived); the risk factors for the occurrence of this type of violence are equally diverse and include, in particular, the special needs of children; physical, verbal and psychological violence were listed as the most common forms of bullying; in most cases, there is bullying among children with special needs; this kind of violence is most commonly occurring during the break in the corridor and during classes in the classroom; boys often carry out physical, verbal and psychological violence, while girls are known for using physical, verbal and social violence; in the case of violence, children with special needs often turn to help with teachers, who often use measures such as conversation, on-line rescue, and involvement of parents and counseling; the school in the area of bullying is doing a lot in the field of prevention, which includes training of social skills, learning constructive conflict resolution and non-violent communication, maintaining positive relationships, strengthening positive self-esteem, discussing the topic of bullying and educating teachers and parents. As an enrichment of these preventive activities, I propose the following: more awareness of both children and employees in school about bullying, work with observers of violence, several preventive workshops and talks with children, and additional education on the topic of bullying for teachers and parents. In addition, it is suggested continuing to resolve cases of bullying through conversations, which has proven to be a good practice.

Keywords: bullying, children with special needs, teachers, school counselors, elementary school for children and youth with special needs

KAZALO VSEBINE

1.	UVOD	1
1.1	MEDVRSTNIŠKO NASILJE.....	2
1.1.1	TERMINOLOGIJA IN OPREDELITEV	2
1.1.2	OBLIKE	4
1.1.3	ZNAČILNOSTI IN OKOLIŠČINE.....	7
1.1.4	VLOGE	8
1.1.5	POGOSTOST	10
1.1.6	VZROKI.....	10
1.1.7	PREVENTIVA IN UKREPI	11
1.2	OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI	13
1.2.1	OPREDELITEV	13
1.2.2	VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE	20
1.3	PREGLED RAZISKAV O MEDVRSTNIŠKEM NASILJU PRI OTROCIH S POSEBNIMI POTREBAMI.....	22
1.3.1	TUJINA	22
1.3.2	SLOVENIJA	26
2.	PROBLEM.....	30
2.1	RAZISKOVALNA VPRAŠANJA.....	31
3.	METODOLOGIJA.....	32
3.1	VRSTA RAZISKAVE	32
3.2	RAZISKOVALNI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV	32
3.3	POPULACIJA IN VZORČENJE	33
3.4	ZBIRANJE PODATKOV	35
3.5	OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV	36
4.	REZULTATI	38
4.1	UČENCI IN UČENKE.....	38
4.2	UČITELJICE/RAZREDNIČARKE	42
4.3	SVETOVALNA DELAVKA.....	47
5.	RAZPRAVA	51
6.	SKLEPI	56
7.	PREDLOGI	58
8.	UPORABLJENA LITERATURA IN VIRI	59
9.	PRILOGE	67

KAZALO TABEL

Tabela 1.1: Delež učencev in učenk v vlogi žrtve	27
Tabela 1.2: Delež učencev in učenk v vlogi nasilneža	27
Tabela 3.1: Razporeditev otrok v vzorcu	34
Tabela 3.2: Razporeditev učiteljic (razredničark) po oddelkih v vzorcu.....	35
Tabela 3.3: Primer odprtega kodiranja	36
Tabela 3.4: Primer osnega kodiranja	37

1. UVOD

Nasilje je vsakdanji pojav, različnih oblik in vrst, ki ga najdemo praktično povsod, tudi v družini, v šoli in med vrstniki (Erb, 2004). Šola namreč ni le prostor, kjer poteka proces učenja, ampak je tudi bogato socialno okolje s stalnimi interakcijami med učenci, učitelji in starši (Peklaj in Pečjak, 2015). Predstavlja socialni kontekst za učenje socialnega vedenja in tudi širjenja socialnih mrež (Košir, 2013).

Prvošolčki začnejo že od prvega šolskega dne vzpostavljati medsebojne vezi z vrstniki in s starejšimi učenci. Nekateri otroci pri oblikovanju odnosov niso spretni in sposobni, zato je to zanje problem. Ta je lahko povezan z njihovim procesom učenja in šibkimi socialnimi veščinami ter posledično težjim vključevanjem v družbo vrstnikov (Peklaj in Pečjak, 2015). S tem se pogosto spoprijemajo otroci s posebnimi potrebami, ki so že zaradi svoje »drugačnosti« večkrat socialno izključeni in celo »tarča« medvrstniškega nasilja.

Zavedati se moramo, da otroci pripisujejo odnosom z vrstniki velik pomen in da je njihova želja po socialni sprejetosti ena izmed temeljnih potreb vsakega posameznika (Košir, 2013) zaradi katere v interakcijah z drugimi soustvarja raznovrstne odnose. Ryan in Ladd (2012) kot tri splošne tipe medvrstniških odnosov navajata: prijateljstvo, socialno sprejetost oziroma zavrnjenost vrstnikov ter, najmanj zaželeno, medvrstniško nasilje (Ryan in Ladd, 2012 v Peklaj in Pečjak, 2015), ki ima izredno negativne posledice za vse udeležene otroke v vlogi žrtve, opazovalca in povzročitelja medvrstniškega nasilja (Lebar, Nagode in Žerjav, 2017).

Odnosi z vrstniki so za otroke vir veselja, podpore in zadovoljstva v šoli, lahko pa so vir stiske kot posledica izjemno boleče izkušnje. Negativna skrajnost se v tem primeru odraža kot medvrstniško nasilje (Košir, 2013). S tem problemom so bolj ali manj obremenjene prav vse šole (Muršič idr., 2016), zato sem se odločila, da se mu v nadaljevanju podrobneje posvetim.

1.1 MEDVRSTNIŠKO NASILJE

1.1.1 TERMINOLOGIJA IN OPREDELITEV

V strokovni literaturi se za nasilje med mladimi uporablja angleški izraz »bullying«, ki je preveden kot trpinčenje, ustrahovanje, nasilje med vrstniki, vrstniško nasilje, medvrstniško nasilje itd. Po mnenju avtoric priročnika *Nasilje – nenasilje* popolnega prevoda za označitev tega problema ni (Zabukovec Kerin, 2002, str. 105). Avtorji v novejši literaturi najpogosteje uporabljajo izraz medvrstniško nasilje, ki ga uporabljam v nadaljevanju.

Pojav medvrstniškega nasilja je prvi opredelil znani raziskovalec Olweus, ki je med drugim avtor mnogih del na tem področju, vključno z najpogosteje uporabljenim vprašalnikom za ugotavljanje medvrstniškega nasilja. Navaja, da »... o medvrstniškem nasilju govorimo, kadar je neki učenec v daljšem časovnem obdobju večkrat izpostavljen agresivnemu vedenju [oziroma] negativnim dejanjem, ki jih je povzročil njegov vrstnik ali skupina vrstnikov.« (Olweus, 1993 v Pečjak, 2014, str. 9).

Hrovat idr. (2015) opredeljujejo medvrstniško nasilje kot »... namern[o], ponavljajoč[o] se uporab[o] psihičnega, fizičnega, spolnega ali ekonomskega nasilja enega ali več otrok nad drugim otrokom podobne ali enake starosti.« (Hrovat idr., 2015, str. 27). Dodajajo, da je to pogosto »...dolgotrajnejši proces, lahko pa gre tudi za enkratni dogodek.« (Aničić, Hrovat Svetičić, Hrovat in Sušnik, 2015, str. 64), običajno v primeru, ko je prisotna očitna razlika v fizični ali psihični moči med povzročiteljem in žrtvijo (Zabukovec Kerin, 2002).

Avtorji priročnika o medvrstniškem nasilju iz leta 2016 navajajo podobno. Gre za »...hoteno, praviloma ponavljajočo se (ali [...] hujšo enkratno) uporabo telesnega, psiho-socialnega, spolnega, materialnega ali spletnega nasilja.« (Muršič idr., 2016, str. 5). Pečjak (2014) dodaja, da medvrstniško nasilje lahko izvaja posameznik (nasilnež) ali skupina nad drugo osebo (žrtvijo) ali skupino. Vključuje neravnovesje moči med nasilnežem in žrtvijo oziroma neenakovrednost moči in statusa (Pečjak, 2014).

O očitni razliki v moči govorimo, če je povzročitelj nasilja večji in fizično močnejši, bolj uveljavljen v skupini ter ima večji socialni vpliv na ostale (Zabukovec Kerin, 2002). Na splošno gre za zlorabo moči, saj se otrok v vlogi žrtve nasilja ne more sam braniti pred nasilnežem, zato morajo poseči odrasli (Hrovat idr., 2015).

Klasični primeri medvrstniškega nasilja so, ko otrok ali skupina vrstnikov napade drugega (šibkejšega) otroka in ga zmerja, zafrkava, brca, tepe ter mu uničuje šolske potrebščine. Otrok se zaradi premoči povzročiteljev ne more sam braniti (Habbe, 2000), ob tem trpi in doživlja nemoč in strah (Pušnik, 1999).

Košir (2015) izpostavlja kot ključna elementa sodobnih definicij medvrstniškega nasilja: namerno povzročena, ponavljajoča se dejanja in neravnovesje moči med žrtvijo ter povzročiteljem nasilja.

Nasilnega dejanja nikakor ne smemo enačiti oziroma zamenjati z igro ali konfliktom, kar se pogosto dogaja v primeru medvrstniškega nasilja, zato v nadaljevanju pojasnujem razliko med temi tremi pojmi.

MEDVRSTNIŠKO NASILJE NI IGRA

Pečjak (2014) meni, da se otroci (še posebej fantje) pogosto igrajo bolj grobe igre in dražijo z imeni ali vzdevki, kar večkrat zamenjamo za medvrstniško nasilje. V tovrstnih primerih ne gre za nasilje oziroma namerno povzročitev škode drugemu. Poleg tega ni izrazitega neravnovesja moči, kar je ena izmed ključnih sestavin medvrstniškega nasilja.

Včasih je težko opredeliti določeno otrokovo vedenje oziroma dejanje kot nasilje ali igro, predvsem če ne poznamo vpletenih otrok in celotnega konteksta, zato podaja Hmelak (2015) nekaj značilnosti obeh primerov. Nasilje največkrat spremljajo »... neodobravajoči mrki pogledi, trdost, udarci, porivanje in t. i. dejanja vzemi – povleci – zgrabi, medtem ko [so] za grobo igro [značilni] [nasmejanost], tek, skoki, tolčenje po predmetih in rokoborba.« (Hmelak, 2015, str. 72).

Hrovat Kuhar (2015) dodaja, da moramo ločiti med (grobo) igro, ki je videti kot pretep, med pretepom, kjer sta udeležena dva enakovredna nasprotnika in dejanskim pretepom, kjer gre za nesorazmerje moči oziroma medvrstniško nasilje. Problem je v opredelitvi pretepa, saj ga nekateri otroci ne obravnavajo kot nasilje, temveč kot igro, hec oziroma zabavno početje. Zato se je treba z njimi pogovoriti in jim pojasniti razliko med igranjem ter (nasilnim) dejanjem.

MEDVRSTNIŠKO NASILJE NI KONFLIKT

Vsak pretep ali prepir med otroki in mladino ni nujno medvrstniško nasilje (Zabukovec Kerin, 2002). Običajen pojav, pri katerem ni izrazitega ravnovesja moči, je konflikt, ki ga lahko otroci rešijo sami (Hrovat idr., 2015).

Konflikti so pomemben del človekove osebne rasti in razvoja odnosov (Aničić, 2002). Hrovat idr. (2015) dodajajo, da so v primerjavi z nasiljem koristni, saj otrok z reševanjem konfliktov krepi socialne veščine (Aničić, Hrovat Svetičić, Hrovat in Sušnik, 2015).

Klemenčič idr. (2016) opozarjajo, da se lahko nerazrešen konflikt spremeni v nasilje (Klemenčič, Jerina, Karajić, Kuhar in Molan, 2016), zato je pomembno, da konflikte rešujemo sproti, konstruktivno oziroma nenasilno (Lešnik Mugnaioni, 2004).

Konflikti so torej običajni in neizogibni, medtem ko je vsaka oblika nasilja nesprejemljiva in škodljiva za vse udeležene, zato se mu moramo na vsak način izogibati.

1.1.2 OBLIKE

Medvrstniško nasilje ima različne pojavne oblike. Olweus (1993) razlikuje posredno in neposredno nasilje (Olweus, 1993 v Pečjak, 2014). Neposredno nasilje zajema fizično in verbalno nasilje, ki se kaže kot udarjanje, brcanje, jemanje denarja, zmerjanje, porivanje in ogrožanje. Pri posrednem nasilju pa gre največkrat za odnosno nasilje, ki se kaže bolj prikrito kot socialno izključevanje in širjenje govoric oziroma laži o posamezniku (Salmivalli in Peets, 2011; Sanders in Phye, 2004 v Košir, 2013).

Najpogostejše oblike medvrstniškega nasilja so fizično, psihično (kamor uvrščamo tudi verbalno in socialno/odnosno/relacijsko), ekonomsko ter spolno nasilje. K omenjenim tradicionalnim oblikam dodajamo spletno nasilje kot novejši pojav (netradicionalna oblika).

V nadaljevanju opisujem značilnosti posameznih oblik medvrstniškega nasilja.

PSIHIČNO NASILJE

Psihično nasilje je najbolj razširjena oblika nasilja, pri kateri gre za zlorabo moči enega ali več otrok nad vrstnikom. Poteka lahko na verbalni in/ali neverbalni ravni. S tem nasilnim dejanjem drugo osebo ponižamo, razvrednotimo in tako negativno vplivamo na njeno

samozavest, samopodobo in samozaupanje (Hrovat idr., 2015). Otroka je zaradi doživljanja psihičnega nasilja strah, pogosto doživlja nezaželenost in pomanjkanje varnosti (Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik, 2015).

Psihično nasilni smo lahko z besedami, vedenjem ali celo tišino, s katero drugemu pokažemo, da ni vreden naše pozornosti, kar lahko še bolj boli (Plaz, 2004). Tudi otroci znajo nekoga kaznovati s tišino, tako da se z določenim vrstnikom ne pogovarjajo in ga ne sprejmejo v svojo družbo (Čirič, 2014).

Verbalno in socialno oziroma odnosno/relacijsko nasilje se kaže kot poniževanje, zmerjanje, draženje, posmehovanje, norčevanje, razširjanje neresničnih (negativnih) govoric, pisanje žaljivih sporočil, namerno izključevanje vrstnikov, manipuliranje s prijateljstvi, grožnje, žaljivi vzdevki, kretnje, ustrahovanje, ignoriranje, nadzorovanje osebe, nacionalistične, seksistične in druge diskriminatorne izjave ter kritike otrokove osebnosti (Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik, 2015; Besag, 1989; Hrovat idr., 2015; Pečjak, 2014; Zabukovec Kerin, 2002).

FIZIČNO NASILJE

Fizično nasilje predstavlja zlorabo fizične moči in je usmerjeno na človekovo telo ali celo na njegovo življenje. Navadno se začne s psihičnim nasiljem, ki ga praviloma spremlja (Hrovat idr., 2015). Plaz (2004) navaja, da je »... meja med njima [...] tam, kjer se besednemu nasilju pridruži še udarec.« (Plaz, 2004, str. 45). Posledica fizičnega nasilja je lahko manj opazna bolečina, lahko pa privede tudi do lažjih ali hudih telesnih poškodb (Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik, 2015).

Pri telesnem nasilju gre za pretepanje, odrivanje, spotikanje, brcanje, porivanje, boksanje, klofutanje, lasanje, grizenje, pljuvanje, prerivanje, polivanje s tekočino, zapiranje v omare ali druge prostore, omejevanje gibanja, grožnje oziroma napade z orožjem ter uničevanje tuje lastnine (Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik, 2015; Besag, 1989; Ostrman, 2002; Pečjak, 2014; Zabukovec Kerin, 2002).

Hrovat idr. (2015) dodajajo primere fizičnega nasilja, kot so metanje predmetov proti osebi ali vanjo, zvijanje rok, udarci z roko ali predmeti, striženje las, ožiganje kože in celo umor.

EKONOMSKO NASILJE

Pod ekonomsko nasilje uvrščamo »... vse oblike nadvladovanja, izkoriščanja oziroma poniževanja [...]« (Hrovat idr., 2015, str. 15) in »... zlorabe moči s pomočjo sredstev za preživetje [ali z] odrekanje[m] pravic, povezanih s sredstvi za preživetje.« (Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik, 2015, str. 31). Otrok lahko doživlja ekonomsko nasilje tudi med vrstniki, pri čemer gre najpogosteje za izsiljevanje in odvzem denarja ter jemanje, skrivanje ali uničevanje otrokove lastnine. V šolskem okolju o ekonomskem nasilju govorimo tudi, kadar nekdo zahteva, da mu vrstnik piše domače naloge in mu pomaga goljufati pri testih za plačilo (Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik, 2015).

SPOLNO NASILJE

Spolno nasilje vključuje neželjeno spolno pozornost, zaradi katere otrok doživlja neugodje, podcenjevanje ali ponižanje (Pečjak, 2014). Gre za dejanja, v katera je posameznik prisiljen in so povezana s spolnostjo (Hrovat idr., 2015). Spolno nasilje se pojavlja tudi v šoli kot

»... otipavanje, božanje, uporaba žaljivk s seksualno vsebino, kazanje pornografske [vsebine], nagovarjanje h kazanju spolnih organov, siljenje k spolnemu odnosu [in] prisiljen spolni odnos [oziroma] posilstvo.« (Vanček, 2002b, str. 162).

SPLETNO NASILJE

Spletno nasilje (cyber bullying) je dokaj nova oblika medvrstniškega nasilja. Gre za nasilje, povzročeno z zlorabo informacijsko-komunikacijskih tehnologij (IKT), tj. prek (mobilnega) telefona in računalnika (spleta). Otroci na družabnih omrežjih, kot je Facebook, vrstniku pišejo žaljive komentarje, širijo neresnice o njem, ga obrekujejo, mu grozijo, se iz njega norčujejo, se mu posmehujejo ali celo prevzamejo njegovo identiteto in v njegovem imenu komunicirajo ter izvajajo nasilje nad drugimi (Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik, 2015). Njihov namen je prizadeti, osmešiti, ponižati, prestrašiti, izolirati in izkoristiti vrstnika ali pa se mu maščevati (Hrovat idr., 2015; Pečjak, 2014).

Z razvojem tehnologije se spletno nasilje vse bolj povečuje (Pečjak, 2014) kot tudi število oseb, ki doživljajo, povzročajo in/ali opazujejo medvrstniško nasilje kot uporabniki IKT (Hrovat idr., 2015).

Nekatere oblike nasilja, kot je fizično nasilje, so hitro opazne, medtem ko je lahko spletno ali psihično nasilje prikrito in traja dalj časa, preden ga nekdo dejansko zazna (Lebar, Nagode in Žerjav, 2017). Posledice skritih oblik nasilja so zaradi težjega odkrivanja lahko celo hujše, zato je treba tovrstnim oblikam nasilja nameniti več pozornosti in previdnosti (Pečjak, 2014).

1.1.3 ZNAČILNOSTI IN OKOLIŠČINE

Medvrstniško nasilje je ena od najpogostejših oblik nasilja v šoli (Lešnik Mugnaioni, 2004). Empirične raziskave kažejo, da gre v večini primerov za medvrstniško nasilje, ki ga izvaja skupina dveh do treh otrok nad določenim vrstnikom (Pečjak, 2014).

Zabukovec Kerin (2002) navaja, da se večina medvrstniškega nasilja zgodi v šoli, njeni okolici ter na poti v šolo in iz nje. Največ primerov nasilja je v jedilnici, garderobi, na stranišču, šolskem igrišču in hodniku. Tovrstno nasilje se najpogosteje izvaja predvsem v prostem času, torej med odmori, kadar učitelj zamudi v razred in v podaljšanem bivanju, ko so učitelji na dogajanje manj pozorni, pa tudi med poukom v prisotnosti učitelja (Elliot, 2002; Habbe, 2000).

Hrovat idr. (2015) potrjujejo, da se medvrstniško nasilje najpogosteje dogaja v institucijah oziroma organizacijah, kot je šola, in opozarjajo, da moramo biti pozorni na pojavnost tovrstnega nasilja tudi izven šole, torej doma, na igrišču, ulici in avtobusni postaji.

STAROST IN SPOL

Raziskave potrjujejo razlike v medvrstniškem nasilju glede na starost in spol.

Prva raziskovalca medvrstniškega nasilja pri nas, Dekleva (1995) in Pušnik (1996), ugotavljata podobno kot večina raziskovalcev, da pogostost medvrstniškega nasilja s starostjo upada in da je v vlogi povzročitelja nasilja in žrtve več fantov kot deklet (Dekleva, 1995; Pušnik, 1996 v Pečjak, 2014). Pri fantih je več fizičnega nasilja, medtem ko so za dekleta značilne posrednejše oblike nasilja (Pušnik, 1999), kot je psihično nasilje.

Raziskovalci ugotavljajo, da je spletnega nasilja v primerjavi s tradicionalnim še vedno manj, a se pri tradicionalnih oblikah delež nasilnežev s starostjo zmanjšuje, medtem ko se pri spletnem nasilju delež povzročiteljev starostno povečuje (Smith idr., 2008 v Pečjak, 2014).

1.1.4 VLOGE

Pri medvrstniškem nasilju obravnavamo vsaj tri vloge, vlogo žrtve, nasilneža in opazovalcev. Za namen te raziskave se bom osredotočila na splošne značilnosti teh vlog.

ŽRTEV

Olweus (1997) ločuje med pasivno ali podredljivo ter provokativno ali izzivalno žrtvijo (Olweus, 1997 v Pečjak, 2014).

Tipična (pasivna) žrtev je telesno šibkejša, kaže več znakov tesnobe in negotovosti kot drugi. Pogosto trpi zaradi nizkega samospoštovanja in slabe samopodobe. Počuti se osamljeno, nemočno in neučinkovito. Ima slabo razvite socialne spretnosti, kar se odraža kot neučinkovito vključevanje med vrstnike. Na napad navadno reagira z jokom, jezo ali umikom (Besag, 1989; Pušnik, 1999). Pečjak (2014) dodaja, da so žrtve večinoma tihe, mirne, sramežljive in občutljive osebe, ki izstopajo iz povprečja s svojo inteligentnostjo, videzom, zdravstvenim stanjem, kulturo, narodnostjo ali veroizpovedjo (Zabukovec Kerin, 2002).

Izzivalne žrtve predstavljajo precej manjšo skupino žrtev, ki jih prepoznamo po težavah z zbranostjo in hiperaktivnim vedenjem, s katerim povzročajo razburjenost in napetost pri drugih (Pečjak, 2014). Pogosto se zaradi pomanjkanja samonadzora v tej vlogi znajdejo otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, med katere spadajo tudi otroci z ADHD, ki so večkrat nasilni do vrstnikov. Konflikte običajno rešujejo nasilno, kar je značilno tudi za otroke, ki so žrtve nasilja v družini, saj je to zanje edini poznani način reševanja konfliktov (Vanček, 2002a). McNamara (2013) ugotavlja, da so izzivalne žrtve najpogostejše otroci s posebnimi potrebami.

Otrok, ki je žrtev medvrstniškega nasilja, postane introvertiran, živčen, pozabljiv in razdražljiv. Boji se hoditi v šolo, zato začne neopravičeno izostajati od pouka. Posledično se mu poslabša učni uspeh, zaradi česar ima nizko samopodobo. Ima vidne telesne poškodbe in uničene šolske potrebščine. Lahko tudi preneha jesti in začne hujšati. Pojavijo se težave s čustvovanjem, depresija in strah. Otrok lahko začne jecljati in govoriti o samomoru, ki ga celo poskuša narediti. Včasih tudi sam postane agresiven ali nasilen do drugih (Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik, 2015; Ostrman, 2002; Zabukovec Kerin, 2002).

NASILNEŽ/POVZROČITELJ NASILJA

Najopaznejše značilnosti tipičnega nasilneža so agresivnost, impulzivnost in pomanjkanje empatije. Pogosto ima težave z nadzorom svojih čustev in odzivi, saj je nepotrpežljiv in hitre jeze. Težko sledi navodilom in avtoriteti, zato ima težave tudi s šolskim delom in slab učni uspeh. Pri nasilnežih prevladuje potreba po dominantnosti in moči ter obvladovanju drugih (Besag, 1989; Pečjak, 2014; Pušnik, 1999). Pogosto napadajo osamljene, nemočne otroke s slabšimi socialnimi veščinami, ki se sami ne morejo braniti. Njihove žrtve so tudi telesno šibkejši otroci, ki imajo očala ali zobni aparat, so močnejše postave ali imajo govorno napako. Povod za nasilje je lahko že nenavadno ime in priimek otroka (Hrovat Kuhar, 2015). Nasilneži torej uporabijo kakršnokoli »drugačnost«, vendar to ni vzrok za njihovo početje, saj je le-ta globlje v njih (Elliot, 2002).

McNamara (2013) potrjuje dejstvo, da so lahko nasilneži tudi otroci s posebnimi potrebami. Otroci z ADHD se zaradi agresivnega vedenja pogosto znajdejo tako v vlogi izzivalnih žrtev kot nasilnežev. Vanček (2002a) dodaja, da moramo dobro poznati motnjo nasilnega otroka in njegovo socialno okolje. Kot primer navaja neuspešnost in nesprejetost v šoli, zaradi česar lahko otrok razvije nasilne vzorce vedenja, s katerim želi prikriti svoje pomanjkljivosti in šibke točke.

OPAZOVALEC

Opazovalci po ugotovitvah številnih raziskovalcev predstavljajo več kot polovico otrok (Pušnik, 1999). Ker gre za veliko skupino, ločimo naslednje vloge opazovalcev: posnemovalci nasilneža, podpornik/i nasilneža (aktivni in pasivni spodbujevalci), nevpleteni (ignoranti) in (pasivni in aktivni) branilci žrtve (Pečjak, 2014).

Posnemovalci nasilneža se mu pridružijo in neposredno sodelujejo pri nasilnem dejanju, medtem ko se podporniki nasilneža pridružijo nasilnežu posredno z odobravanjem njegovega početja. Nevpleteni opazovalci ne podpirajo nasilneža, a se obenem ne postavijo na žrtvino stran kot branilci žrtve, ki žrtvi pomagajo pasivno in aktivno (Košir, 2015).

Lešnik Mugnaioni (2004) navaja, da opazovalci večkrat ne posredujejo, ker jih je strah ali jih ne zanima, kaj se dogaja žrtvi, saj menijo, da je vsak sam odgovoren za to, kar se mu dogaja. Lahko imajo visok tolerančni prag in so neobčutljivi, potihoma odobravajo

povzročiteljeva dejanja ali menijo, da žrtvi ne bodo znali pomagati tudi, če o tem spregovorijo.

Prav zaradi prevladujočega deleža opazovalcev in njihove vloge pri preprečevanju oziroma zmanjševanju tovrstnega nasilja temu posvečamo veliko pozornosti tudi na področju preventive (Pečjak, 2014).

1.1.5 POGOSTOST

Večina raziskav o medvrstniškem nasilju potrjuje, da je nasilje v šolah zelo pogosto. Izsledki prvih slovenskih raziskav so pokazali, da bilo v osnovni šoli več kot petina otrok žrtev medvrstniškega nasilja, povzročiteljev pa je bilo približno 12 % (Pušnik, 1999). Izsledki nadaljnjih raziskav kažejo, da je tovrstno nasilje v vlogi žrtve doživelo 16–27 % učencev,

30–40 % otrok pa je pri tem sodelovalo (Habbe, 2000). Novejše raziskave potrjujejo, da medvrstniško nasilje doživi že vsak peti otrok, povzroči pa ga vsak deseti otrok. Muršič (2016) v tem kontekstu poudarja še eno lastnost medvrstniškega nasilja, skritost. Tovrstnega nasilja se namreč zazna bistveno manj, kot ga je v resnici, ker je pogosto manj očitno in prikrito (Muršič idr., 2016).

1.1.6 VZROKI

Vzroki za nasilno vedenje otrok so različni. Otrok je lahko nasilen, ker je tudi sam žrtev nasilja (doma/v šoli) in ima slabo samopodobo. Nasilje mu lahko daje občutek pomembnosti, moči, nadzora nad drugimi. Vzrok je lahko tudi stiska zaradi težav doma in v šoli, ki jo izraža skozi nasilje, lahko pa v resnici ne ve, kako se počuti njegova žrtev. V nasilno dejanje je lahko prisiljen (Elliot, 2002).

Nasilje pri otroku je lahko tudi znak premagovanja strahu, odziv na dolgotrajno doživljanje nasilja, obrambni mehanizem pri soočanju s težavami in način iskanja ugodja z napadanjem šibkejših vrstnikov, kar mu daje občutek moči ter nadomestilo za pomanjkljivo samospoštovanje. Odziv lahko izhaja iz njegove motnje kot strategija preživetja v zanj neugodnem in nespodbudnem okolju ter ravnanje po merilih subkulture, ki sprejema nasilje (Vanček, 2002a).

Dekleva (2004) za pojav medvrstniškega nasilja navaja biološke dejavnike, družinske ali vzgojne dejavnike, vedenjske znake in socialni položaj otroka, njegova stališča in vrednote

ter večšine, med katere uvršča tudi nezmožnost empatije in nekonstruktivno reševanje konfliktov.

Večina raziskovalcev meni, da vzgoja pomembno vpliva na nasilno vedenje otrok. Izsledki raziskav potrjujejo, da na pojav nasilja pri otroku poleg prevelike strpnosti staršev in nejasno postavljenih meja o dovoljenem vedenju vpliva tudi pomanjkanje pozornosti in topline, telesno kaznovanje ter otrokov temperament (Habbe, 2000). Pečjak (2014) dodaja, da ni dobra ne permisivna ne avtoritarna vzgoja. Dejavnike tveganja za pojav nasilja pri otrocih strne tako: »... ljubezen in skrb tistih, ki otroka vzgajajo, ter jasno postavljene meje dovoljenega vedenja brez uporabe telesne kazni vodi k manj medvrstniškega nasilja.« (Pečjak, 2014, str. 62).

Tudi Pušnik (1999) pripisuje družini velik vpliv na razvoj nasilnega vedenja pri otroku v kombinaciji z individualnimi lastnostmi in socialnimi dejavniki. Otrok se najprej socializira v družini, uči se empatije, reševanja konfliktov in socialnega vedenja (Pušnik, 1999). Če je v njegovi družini nasilje in mu starši ne nudijo ustreznih vzorcev vedenja, lahko postane agresiven in začne tudi sam nasilno reševati konflikte med vrstniki (Vanček, 2002a).

Ob tem je treba poudariti, da je nasilno oziroma agresivno vedenje ne glede na vzrok vedno otrokov klic na pomoč (Juhant in Bučinel, 2017).

1.1.7 PREVENTIVA IN UKREPI

Šola ima pomembno vlogo pri preprečevanju in zmanjševanju medvrstniškega nasilja (Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik, 2015). Po mnenju strokovnjakov mora preventiva zajemati vzdrževanje dobrih odnosov med učenci, spodbujanje medsebojne pomoči, povezanosti in sodelovalnega učenja, krepitev zaupanja, medsebojnega spoštovanja, sočutja in skrbi za druge ter zagovarjanje ničelne tolerance do nasilja (Elliot, 2002; Lešnik Mugnaioni, 2004; Muršič idr., 2016; Verbnik Dobnikar, 2002). Predvsem pri učencih s posebnimi potrebami je izrednega pomena, da se razišče in krepí njihova močna področja, saj ima otrok, ki dosega dobre rezultate in prejema pohvale, manjšo možnost, da postane žrtev ali povzročitelj nasilja (Vanček, 2002a).

Poudarek je tudi na učenju socialnih veščin, kot sta poslušanje in empatija (Hrovat idr., 2015), saj raziskave kažejo, da imajo tako žrtve kot povzročitelji nasilja slabše razvite socialne spretnosti in neustrezno interpretirajo socialne situacije kar vodi do pogostih

konfliktov. Prav zato je v šoli dobrodošlo učenje konstruktivnega oziroma nenasilnega reševanja konfliktov (Klemenčič, Jerina, Karajić, Kuhar in Molan, 2016).

Hrovat Kuhar (2015) opozarja na dejstvo, da otroci o nasilju težko spregovorijo, ker ne ločujejo med tem, kaj pomeni nekoga zatožiti in kaj pomeni postaviti se zase. Zato je pomembno, da se odrasli (učitelji) pogovorijo z njimi in jim pojasnijo to razliko ter jim obenem svetujejo, na koga se lahko obrnejo v primeru nasilja (učitelji, starši, svetovalna služba). Učitelj v vlogi razrednika je pri preprečevanju nasilja pomemben tudi z vidika funkcije, ki jo opravlja, saj s svojim zgledom uči učence pravilnega ravnanja ter skrbi za dobre in strpne odnose v razredu (Verbnik Dobnikar, 2002).

Pri preventivi je potreben celosten pristop, ki vključuje tudi delo z opazovalci nasilja. Ti imajo ključno vlogo, saj s svojim vedenjem oziroma odzivom v primeru nasilja pomembno vplivajo na razplet nasilja ter na njegovo pojavnost vnaprej (Košir, 2015). Kot učinkovit način preventive se je na primer pokazala vrstniška mediacija (Klobasa, 2015) pa tudi različne delavnice v sklopu preventivnih dejavnosti na temo prepoznavanja medvrstniškega nasilja in ozaveščanja o njegovih posledicah (Lešnik Mugnaioni, 2004).

Za preprečevanje medvrstniškega nasilja je bistvenega pomena, da ima šola v primeru nasilja pripravljene ukrepe ter da otrokom posreduje jasno sporočilo, da je kakršnakoli oblika nasilja v šoli in izven nje nesprejemljiva ter prepovedana (Košir, 2013).

O primeru medvrstniškega nasilja običajno prvi izve razrednik, na katerega se obrnejo starši ali otrok sam. Takrat postane razrednik otrokova zaupna oseba ter začne postopek obravnave nasilja. Po presoji vključi v reševanje tudi šolsko svetovalno službo (Verbnik Dobnikar, 2002).

Ko zaposleni v šoli izve za primer nasilja, mora o tem takoj obvestiti svetovalno službo. Nato s svetovalno delavko pridobi informacije iz pogovora z otrokom in po potrebi sestavi zapisnik o dogajanju (Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik, 2015). Svetovalna služba v nadaljevanju opravi ločene pogovore z žrtvijo in povzročiteljem nasilja ter morebitnimi opazovalci. Na osnovi slišanega prične s svetovalnim delom in na pogovor povabi tudi otrokove starše. Sledi sklic tima, ki ga sestavljajo svetovalna delavka, učitelja obeh vpletenih otrok (žrtev, nasilnež) in ravnatelj. Njihova naloga je izdelati načrt pomoči za žrtev nasilja, načrt vzgojnega ukrepa za povzročitelja in načrt dela s starši ter oddelkom, v katerega so vključeni žrtev, povzročitelj nasilja in opazovalci. O primeru nasilja se seznani

tudi druge strokovne delavce na šoli, v primeru kaznivega dejanja pa mora po uradni dolžnosti ravnatelj obvestiti tudi policijo in center za socialno delo (Lešnik Mugnaioni, Klemenčič, Filipčič, Rustja in Novaković, 2016).

Po mnenju Verbnik Dobnikar (2002) je treba za otroke, ki so pogosto nasilni, pripraviti načrt dela kot pomoč otroku pri nadzoru čustev. Ta naj bo usmerjen v komunikacijo z otrokom in v skupno reševanje problema. Poudarja, da morajo biti v oblikovanje načrta poleg svetovalne službe in učiteljev vključeni otrokovi starši, po potrebi pa tudi zunanje institucije, kot so centri za socialno delo, zdravstveni domovi in vzgojni zavodi.

Pri obravnavanju nasilnih dejanj sta pomembna celosten pristop (Verbnik Dobnikar, 2002) in doslednost pri ukrepih. Pravilno in pravočasno odzivanje učiteljev in svetovalne službe na medvrstniško nasilje je ključnega pomena (Vanček, 2002a).

Šole morajo upoštevati tudi naslednja priporočila: nenasilne metode poučevanja in vzgoje otrok, informiranost o nasilju v okviru učnega načrta, izobraževanje zaposlenih o nasilju, priprava izobraževanj za starše na temo nasilja, organizacija preventivnih delavnic za otroke (seznanitev otrok s tematiko nasilja, učenje veščin nenasilne komunikacije in reševanja konfliktov), jasna pravila glede nasilja v šoli (ničelna toleranca do nasilja) ter priprava protokola za ravnanje v primeru nasilja (hiter odziv in reševanje v timu) (Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik, 2015).

1.2 OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI

1.2.1 OPREDELITEV

Otroci s posebnimi potrebami so velika in raznolika skupina otrok z različnimi ovirami, primanjkljaji, težavami in motnjami na področju gibanja, zaznavanja, govora, spoznavanja, čustvovanja, učenja in vedenja (Krapše, 2004), ki potrebujejo dodatno pomoč ter prilagoditve pri vzgoji in izobraževanju (Opara idr., 2010).

Po 2. členu Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOOP-1) iz leta 2011 so otroci s posebnimi potrebami definirani kot:

...otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci oziroma otroci z okvaro vidne funkcije, gluhi in naglušni otroci, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih

področjih učenja, otroci z avtističnimi motnjami ter otroci s čustveni in vedenjskimi motnjami, ki potrebujejo prilagojeno izvajanje programov vzgoje in izobraževanja z dodatno strokovno pomočjo ali prilagojene programe vzgoje in izobraževanja oziroma posebne programe vzgoje in izobraževanja. (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, 2011)

V nadaljevanju predstavljam temeljne značilnosti vseh skupin otrok s posebnimi potrebami s poudarkom na tistih otrocih, ki so vključeni v prilagojene vzgojno-izobraževalne programe.

OTROCI Z MOTNJAMI V DUŠEVNEM RAZVOJU

Motnja v duševnem razvoju [...] pomeni [...] splošno podpovprečno intelektualno funkcioniranje [posameznika], ki se pojavlja v razvojni dobi in je vezano na [neustreznost] adaptivnega [vedenja] [...] na področjih samostojnosti, komunikacije, socializacije in razumevanja (Lačen, 2001, str. 11).

Gre za trajno nevrološko pogojeno motnjo, ki se pojavi pred mladostnikovo polnoletnostjo in se kaže v izrazito nižjih intelektualnih sposobnostih ter pomembnih odstopanjih prilagoditvenih spretnosti (Vovk Ornik, 2015) na pojmovnem, socialnem in praktičnem področju (DSM-5, 2013). Pojavlja se lahko skupaj z drugimi motnjami, kot so Downov sindrom ter avtizem in Aspergerjev sindrom, ki spadata med motnje avtističnega spektra (Sožitje, b.d.). Žerovnik (2004) to skupino otrok označuje kot »drugačne«.

Glede na stopnjo motnje, ki jo definiramo na osnovi skupnega IQ rezultata in ugotovljenih prilagoditvenih funkcij, ločimo otroke z lažjo, zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju (Vovk Ornik, 2015).

Otroci z lažjo motnjo v duševnem razvoju imajo značilne težave pri učenju branja, pisanja, računanja ter razumevanju časa in denarja. Imajo slab kratkotrajni spomin in težave pri nadzorovanju čustev (DSM-5, 2013). Njihovi miselni procesi potekajo bolj na konkretni kot na abstraktni ravni (Vovk Ornik, 2015), njihov govor pa je preprost (Brecelj Kobe in Hitejc, 1987). Zanje sta značilni tudi nezrela presoja in neprimerno odzivanje v socialnih okoliščinah, kot je za to starost pričakovano (Vovk Ornik, 2015). V to kategorijo spada večina (približno 80 %) vseh otrok z motnjo v duševnem razvoju (Brecelj Kobe in Hitejc, 1987). Skoraj vsi otroci z lažjo motnjo v duševnem razvoju so sposobni šolanja po

prilagojenih programih (Brecelj Kobe in Hitejc, 1987), v katerih dosegajo primeren učni uspeh (Žerovnik, 2004).

Otroci z zmerno motnjo v duševnem razvoju očitno zaostajajo v kognitivnem razvoju v primerjavi z vrstniki, saj je njihov napredek pri branju, pisanju, računanju ter razumevanju časa in denarja počasnejši (DSM-5, 2013). Čeprav njihovo splošno znanje ostaja na osnovni ravni, so lahko ti otroci uspešnejši na drugih področjih, kot so gibanje, likovno ustvarjanje in glasba (Vovk Ornik, 2015). Njihov jezik je preprost, saj se navadno naučijo govoriti za silo (Brecelj Kobe in Hitejc, 1987). V pogovoru znajo ubesediti oziroma sporočiti svoje potrebe in želje, pri učenju pa potrebujejo prilagoditve in konkretna ponazorila (Vovk Ornik, 2015).

Otroci s težjo motnjo v duševnem razvoju so omejeni v gibanju, govoru in skrbi za osnovne potrebe (Žerovnik, 2004) ter so vse življenje odvisni od skrbi in nege družinskih članov in drugih (Brecelj Kobe in Hitejc, 1987). Njihov jezik in govor je preprost, saj lahko predstavljajo le posamezne besede ali fraze. Navadno se ne naučijo govoriti ali pa je njihova govorica zelo skromna, vendar zmorejo sporočiti svoje potrebe in želje. Otrok razume enostavna sporočila in komunikacijo z gestami ter se ustrezno odzove nanje, zapisani jezik ali pojmi, ki vključujejo števila, količino, čas in denar pa mu običajno niso razumljivi (DSM-5, 2013). Pri delu niso samostojni in potrebujejo nadzor, pomoč in vodenje ves čas (Vovk Ornik, 2015). Te motnje pogosto spremljajo tudi težave v gibanju ter druge razvojne motnje in bolezni (Žerovnik, 2004).

Otroci s težko motnjo v duševnem razvoju imajo zelo slabo razvite sposobnosti gibanja, govora in skrbi za svoje osnovne potrebe, zaradi česar so vse življenje omejeni in nesamostojni (Žerovnik, 2004). Redko razvijejo osnove govora in sporazumevanja, tudi pri njih je omejeno zaznavanje in odzivanje na dražljaje iz okolja (Vovk Ornik, 2015). Razumejo le preprosta navodila oziroma napotke in geste, svoje lastne želje in čustva pa izražajo neverbalno (DSM-5, 2013). Sodelujejo le pri določenih dejavnostih, saj je njihovo gibanje omejeno, večinoma pa imajo tudi težke dodatne motnje, bolezni in obolenja (Žerovnik, 2004). Senzorne in fizične ovire tem otrokom preprečujejo veliko socialnih aktivnosti (DSM-5, 2013).

Za otroke z motnjami v duševnem razvoju sta v osnovni šoli, ki je obvezna za vse otroke, izdelana dva izobraževalna programa. Otroci z lažjo motnjo v duševnem razvoju se šolajo v prilagojenem programu, otroci z zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju, ki se

ne morejo vključiti v to izobraževanje, pa obiskujejo posebni program, kjer jih je, kljub nizkim intelektualnim sposobnostim, mogoče učiti osnovnih življenjskih veščin. Otroci z zmerno motnjo v duševnem razvoju so lahko izjemoma vključeni tudi v prilagojeni program, ko jim njihove sposobnosti to dopuščajo (Žerovnik, 2004; Sožitje, b.d.).

SLEPI IN SLABOVIDNI OTROCI TER OTROCI Z OKVARO VIDNE FUNKCIJE

»Slepi in slabovidni otroci ter otroci z okvaro vidne funkcije so otroci, ki imajo zmanjšano ostrino vida, zoženo vidno polje ali okvaro vidne funkcije.« (Vovk Ornik, 2015, str. 8) Glede na slabovidnost ločimo zmerno in težko slabovidne otroke, glede na slepoto pa se razlikuje med slepimi otroki z ostankom vida, slepimi otroki z minimalnim ostankom vida ter popolnoma slepimi otroki (Žerovnik, 2004). V to skupino otrok s posebnimi potrebami uvrščamo tudi otroke, ki imajo okvaro vidne funkcije, pri katerih je le-ta običajno posledica obolenja oziroma delovanja osrednjega živčevja (Vovk Ornik, 2015).

Slabovidni otroci se lahko vključujejo v redne šole, če imajo zagotovljene ustrezne prilagoditve in nimajo drugih razvojnih motenj. V šoli delajo po metodi za slabovidne, ki predvideva poseben pristop, s katerim razvijajo vidne funkcije (Žagar, 2012). Delo s slepimi otroki z ostankom vida poteka po kombinirani metodi za slepe in slabovidne (Vovk Ornik, 2015). Poleg prilagojenih metod dela, pripomočkov, učbenikov in didaktičnih sredstev, pri katerih je poudarek na preostalih otrokovih čutilih (Žagar, 2012), potrebujejo tudi specialni trening socialnih veščin, orientacije in komunikacijskih tehnik (Vovk Ornik, 2015). Slep otroci z minimalnim ostankom vida se učijo pretežno v brajevi pisavi, poleg tega pa potrebujejo posebne metode dela in prilagojene pripomočke kot slabovidni otroci (Žagar, 2012) na področju komunikacijskih tehnik, abstraktnih pojmov, fizikalnih veličin in orientacije (Vovk Ornik, 2015). Popolnoma slepi otroci morajo v vsakdanjem življenju in pri šolskem delu uporabljati ostala čutila, kot sta tip in sluh (Žerovnik, 2004) ter pripomočke za slepe, vključno z brajevim pisalnim strojem (Žagar, 2012). Delajo po metodi za slepe in potrebujejo stalni specialni trening za vsakdanje življenje (Vovk Ornik, 2015).

GLUHI IN NAGLUŠNI OTROCI

To je skupina otrok z okvaro sluha, pri kateri ločimo gluhe otroke, ki ne slišijo zvokov in glasov iz okolja ter naglušne otroke, ki jih sprejemajo le delno. Otroci z najtežjo izgubo sluha lahko zaznavajo zvok le s pomočjo slušnega pripomočka (slušni aparat). Obe skupini

otrok se sporazumevata s pomočjo oralne (uporaba preostanka sluha in »branje govora«) in manualne komunikacije oziroma znakovnim jezikom (Žagar, 2012). Glede na naglušnost ločimo otroke z lažjo, zmerno in težko izgubo sluha (Vovk Ornik, 2015), glede na gluhoto pa razlikujemo otroke z najtežjo izgubo sluha in otroke s popolno izgubo sluha (Žerovnik, 2004). Okvara in izguba sluha pomembno vplivata na otrokovo sporazumevanje, socializacijo in izobraževanje. Na njegovo funkcioniranje vplivajo tudi govorno-jezikovne motnje, kognitivne sposobnosti in socializacijske veščine (Vovk Ornik, 2015). Otroka z izgubo sluha lahko spremljajo tudi govorno-jezikovne in vedenjske motnje ter težave z orientacijo (Žagar, 2012).

OTROCI Z GOVORNO-JEZIKOVNIMI MOTNJAMI

»Otroci [...] z govornimi [in] jezikovnimi motnjami so skupina otrok, ki imajo zmanjšano zmožnost usvajanja, razumevanja, izražanja in/ali smiselne uporabe govora, jezika in komunikacije.« (Vovk Ornik, 2015, str. 15) Obe motnji sta komunikacijski in se pogosto pojavljata skupaj, zato govorimo o govorno-jezikovnih motnjah. Običajno jih spremljajo še druge motnje, težave in primanjkljaji, kot so izguba sluha, motnje v duševnem razvoju, učne težave, cerebralna paraliza ter čustvene in vedenjske motnje, ki v kombinaciji s prvimi pomembno vplivajo na otrokovo učno uspešnost. Otrok, ki ima težave z izgovorom, lahko v razredu doživi tudi posmeh, zato mu je nerodno govoriti, izogibati se začne družbi, kar lahko privede do motenj na čustvenem in socialnem področju. Prav zato je treba poskrbeti za sprejemajoče in razumevajoče šolsko okolje ter ustrezno podporo, pomoč in prilagoditve (Žagar, 2012). Glede na govorno-jezikovne motnje poznamo otroke z lažjimi, zmernimi, težjimi in težkimi govorno-jezikovnimi motnjami, ki se lahko pojavljajo na enem ali več področjih, kot so pragmatika, semantika, sintaksa, fonologija, artikulacija in fluentnost govora (Vovk Ornik, 2015).

GIBALNO OVIRANI OTROCI

»Gibalno ovirani otroci [oziroma] otroci z zmanjšanimi zmožnostmi gibanja imajo prirojene ali pridobljene okvare gibalnega aparata, centralnega ali perifernega živčevja.« (Vovk Ornik, 2015, str. 19) V to skupino otrok spadajo otroci s cerebralno paralizo, otroci z epilepsijo, otroci s spino bifido in otroci s travmatsko poškodbo glave kot posledica nevrološke poškodbe ter tudi otroci z okvarami mišic ali kosti, med katerimi sta najpogostejši motnji mišična distrofija in artritis. Pogosto gibalno ovirani otroci nimajo le težav, ki izhajajo iz omenjenih nevroloških poškodb oziroma mišičnoskeletnih okvar,

ampak se jim lahko pridružujejo še druge motnje in težave, kot so motnje v duševnem razvoju, učne težave, čustvene in vedenjske motnje, govorno-jezikovne motnje ali senzorne motnje, kot so motnje vida in sluha (Žagar, 2012). Glede na gibalno oviranost ločimo otroke z lažjo, zmerno, težje in težko gibalno oviranostjo (Vovk Ornik, 2015).

DOLGOTRAJNO BOLNI OTROCI

Dolgotrajno bolni otroci so otroci z dolgotrajnimi oziroma kroničnimi boleznimi, pri katerih bolezen ne izzveni najmanj v treh mesecih, lahko pa traja tudi vse življenje (Žagar, 2012). Pogoji za usmerjanje dolgotrajno bolnega otroka s posebnimi potrebami je ugotovitev, da njegovo zdravstveno stanje oziroma posledice bolezni in zdravljenja pomembno vplivajo na njegovo funkcioniranje, uspešnost ter učinkovitost v šoli (Vovk Ornik, 2015). Med dolgotrajno bolne spadajo predvsem otroci, ki zbolijo za sladkorno boleznijo, dermatološkimi boleznimi, otroci z astmo, revmo, imunsko pomanjkljivostjo, Chronovo boleznijo ter rakom, anoreksijo in psihozo (Žagar, 2012). V to skupino otrok so včasih uvrščeni tudi otroci z ADHD (Vovk Ornik, 2015). Posledice bolezni so pogosta odsotnost v šoli, spremenjen zunanji videz, posledično izogibanje sovrstnikom zaradi strahu pred posmehovanjem, pojavijo pa se lahko tudi socialne in čustvene težave. Večina otrok po daljši odsotnosti nadaljuje šolanje v rednem programu s prilagojenim izvajanjem (po potrebi tudi DSP), nekateri otroci pa se morajo zaradi posledic motnje oziroma poškodbe prešolati v prilagojen program z nižjim izobrazbenim standardom, ker ne zmorejo (več) dosežati minimalnih standardov znanja v rednem programu (Žagar, 2012).

OTROCI S PRIMANJKLJAJI NA POSAMEZNIH PODROČJIH UČENJA

Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja so skupina otrok, ki imajo težjo obliko specifičnih učnih težav, med katere uvrščamo disleksijo, diskalkulijo, disgrafijo in dispraksijo (Žagar, 2012). Pri njih se kljub nad/povprečnim intelektualnim sposobnostim pojavljajo izrazite težave pri branju, pisanju, pravopisu in računanju (Vovk Ornik, 2015). Specifične učne težave so notranje narave in niso primarno pogojene z vidnimi, slušnimi ali motoričnimi okvarami ter čustveno-vedenjskimi motnjami in motnjami v duševnem razvoju, čeprav se lahko pojavljajo skupaj (Magajna, 2011). Vzrok za to so motnje v delovanju centralnega živčnega sistema, zaradi katerih se pojavljajo tudi zaostanki v razvoju v zvezi s pozornostjo, pomnjenjem, mišljenjem, koordinacijo, komunikacijo ter zaostanki v socialnih spretnostih in čustveni zrelosti (Žerovnik, 2004). Primanjkljaje na posameznih področjih učenja ima približno 2–3 % šolarjev (Kavkler in Magajna, 2008).

OTROCI Z AVTISTIČNIMI MOTNJAMI

Motnja avtističnega spektra vključuje več različnih motenj, ki spadajo v skupino »pervazivnih razvojnih motenj«, med katerimi sta najbolj prepoznavni avtizem in Aspergerjev sindrom (Žagar, 2012). Pri tej skupini otrok gre za primanjkljaje na področju socialne komunikacije in socialne interakcije ter vedenja, interesov in aktivnosti (Vovk Ornik, 2015). Pri prvem področju gre za težave pri vzpostavljanju medosebnih odnosov, socializaciji ter verbalni in neverbalni komunikaciji (Restoux, 2010), za drugo področje pa so značilna ponavljajoča se dejanja in govor, nagnjenost k rutinam in ritualom, togo mišljenje in vedenje, preokupiranost z neobičajnimi, posebnimi interesi ter neobičajni odzivi na čutne dražljaje (Vovk Ornik, 2015, str. 36). Med otroki z avtističnimi motnjami razlikujemo otroke z lažjim, zmernim ali težjim primanjkljajem v socialni komunikaciji in socialni interakciji ter otroke z lažjim, zmernim ali težjim primanjkljajem na področju vedenja, interesov in aktivnosti (Vovk Ornik, 2015). Ti otroci so običajno vključeni v redni program, saj večina nima kognitivnih primanjkljajev, vendar potrebujejo prilagoditve, podporo in pomoč na drugih področjih (Žagar, 2012).

OTROCI S ČUSTVENIMI IN VEDENJSKIMI MOTNJAMI

Otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami so raznolika skupina otrok, katere delež po izsledkih novejših raziskav, narašča (Kobal Tomc in Narat, 2017). Evans idr. (2003) te motnje opredeljujejo kot širok spekter raznovrstnih čustveno-vedenjskih motenj, ki se pojavljajo v različnih oblikah in težavnostnih stopnjah ter se izražajo pasivno/umaknjeno ali kot agresivno/impulzivno vedenje (Evans, Harden, Thomas in Benefield, 2003 v Kobolt, 2011). Večinoma se pojavljajo v kombinaciji z motnjo pozornosti in hiperaktivnosti, primanjkljaji na posameznih področjih učenja, motnjami avtističnega spektra ali govorno-jezikovnimi motnjami (Vovk Ornik, 2015).

Otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami se heterogena skupina, zato v nadaljevanju navajamo nekaj značilnosti, po katerih pogosto izstopajo: hiperaktivnost, nezmožnost samokontrole in tolerance, čustvena nestabilnost, hitra jeza in užaljenost, izzivalno agresivno vedenje, impulzivnost in nezmožnost koncentracije, anksioznost, depresija, hitre spremembe v vedenju, težave s pozornostjo in z vzpostavljanjem medosebnih odnosov, nizka samopodoba, skromne socialne veščine ter psihotično vedenje v obliki blodenj in halucinacij (Kobolt in Rapuš Pavel, 2009; Metljak, Kobolt in Potočnik, 2010; Žagar,

2012). Glede na stopnjo izraženosti motnje poznamo otroke s čustvenimi motnjami in otroke z lažjimi ali težjimi oblikami vedenjskih motenj (Vovk Ornik, 2015).

V skupino otrok s čustveno-vedenjskimi motnjami spadajo tudi otroci z motnjo pozornosti in hiperaktivnosti (Žagar, 2012 po ICD-10, 1995). Motnja se primarno kaže v kognitivnem in motoričnem delovanju kot slaba pozornost, hiperaktivnost in impulzivnost (Žagar, 2012). Poleg teh težav se posledice kažejo tudi na področju otrokove učne uspešnosti, socialnih odnosov, čustvovanja in vedenja (Peklaj, 2016), pri čemer gre za težave v organizaciji vedenja, kar povzroča nepričakovane in nenadne odzive na spodbude iz okolja (Kobolt in Pelc Zupančič, 2010). Otroci z ADHD so pogosto nemirni, nestrpni, neučakani in včasih tudi agresivni. Njihovo vedenje je običajno označeno kot vsiljivo in moteče, zato jih večina pogosto doživi zavrnitev vrstnikov (Žagar, 2012).

1.2.2 VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE

Otrok s posebnimi potrebami je v osnovni šoli vsako leto več, po zadnjih podatkih naj bi predstavljali približno četrtno osnovnošolske populacije (Opara, 2015). Na osnovi vrste in stopnje primanjkljaja, ovire oziroma motnje, se usmerjajo v različne vzgojno-izobraževalne programe. Ta postopek se imenuje usmerjanje in je zakonsko določen z Zakonom o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1) iz leta 2011. V splošnem gre za ugotavljanje otrokovih potreb ter posledično prilagoditev in pomoči, ki bi jih potreboval pri vzgoji in izobraževanju (Opara, 2005).

Otrok s posebnimi potrebami je v vzgojno-izobraževalni program usmerjen na podlagi odločbe o usmeritvi, ki jo izda Zavod RS za šolstvo na osnovi strokovnega mnenja komisije za usmerjanje. V odločbi je opredeljeno, v kateri program in ustanovo se otroka usmerja, obseg in vrsta dodatne pomoči ter druge prilagoditve (Rovšek, 2006). Po izdaji odločbe o usmeritvi mora šola najkasneje trideset dni po sprejemu otroka izdelati individualizirani program (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, 2011), ki je »... obvezni dokument [...] vsakega [otroka s posebnimi potrebami] [...]« (Opara, 2015, str. 46).

Otroci s posebnimi potrebami se usmerjajo v naslednje vzgojno-izobraževalne programe:

- program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo,
- prilagojen program z enakovrednim izobrazbenim standardom,
- prilagojen program z nižjim izobrazbenim standardom.

- posebni program ali
- vzgojni program (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, 2011).

Vedno več otrok s posebnimi potrebami se vključuje v vzgojno-izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, ki predstavljajo ključno novost in simbolizirajo inkluzijo, manjši del pa se usmerja v prilagojene vzgojno-izobraževalne programe ter v posebni oziroma vzgojni program (Opara, 2015).

Program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo (DSP) nudi večina javnih šol v rednih oddelkih (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, 2011). V tem programu se otrokom zagotovijo prilagoditve na področju organizacije, načina preverjanja in ocenjevanja znanja, napredovanja in časovne razporeditve pouka ter dodatna strokovna pomoč (Opara, 2015), ki se lahko izvaja kot pomoč za premagovanje primanjkljajev, ovir oziroma motenj, svetovalna storitev ali učna pomoč (Murgel, 2014). Vanj se najpogosteje vključujejo otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami ter dolgotrajno bolni otroci (Opara, 2015).

Otroci, ki potrebujejo več dodatnih prilagoditev in pomoči, kot jih nudi program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, se lahko usmerijo v prilagojene vzgojno-izobraževalne programe, in sicer v prilagojen program z enakovrednim izobrazbenim standardom ali v prilagojen program z nižjim izobrazbenim standardom (Opara, 2005). Oba programa »... izvajajo javne šole v rednih oddelkih ali v oddelkih s prilagojenimi programi, javne šole oziroma podružnice šol, ki so ustanovljene oziroma organizirane za izvajanje teh programov [ter] javni zavodi za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami.« (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, 2011). Za namene raziskave bom v nadaljevanju predstavila prilagojen program z nižjim izobrazbenim standardom.

Prilagojen program z nižjim izobrazbenim standardom tako kot program v redni šoli traja devet let, vendar je manj zahteven in ne omogoča pridobitve enakovrednega izobrazbenega standarda (Žerovnik, 2004). Vanj se primarno usmerjajo otroci z lažjo do zmerno motnjo v duševnem razvoju in otroci, ki imajo poleg te motnje še druge. To so gibalno ovirani otroci, gluhi in naglušni otroci, slepi in slabovidni otroci z okvaro vidne funkcije, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami (Opara, 2005) ter otroci z avtističnimi motnjami. Pouk poteka prav tako po urniku, razlika je le v manjšem številu učencev in učenk v oddelku (Rovšek, 2006). Predmetnik je prilagojen in ima manjše število predmetov. V primerjavi z

drugimi vzgojno-izobraževalnimi programi ima prilagojen program z nižjim izobrazbenim standardom v predmetniku specialnopedagoška predmeta. To sta socialno učenje, ki poteka od prvega do šestega razreda in računalniško opismenjevanje v drugem triletju. Predmeta se sicer ne ocenjujeta, vendar sta pomembna, ker omogočata razvoj kognitivnih sposobnosti in socialnih spretnosti, ki so podlaga za kompetentno vključevanje v družbo. Razlike so tudi pri ocenjevanju, saj so učenci v prvem in drugem triletju ocenjeni opisno, v tretjem pa številčno. Poudarek je na razvitih govorno-jezikovnih spretnostih, kulturni komunikaciji, sposobnosti izražanja lastnih doživetij, razumevanju novih pojmov in razvoju pozitivne samopodobe (Šmid, 2008). Učenci so aktivno vključeni v razširjeni program, tj. dopolnilni in dodatni pouk, jutranje varstvo in varstvo vozačev, podaljšano bivanje ter interesne dejavnosti (Prilagojeni izobraževalni program devetletne osnovne šole z nižjim izobrazbenim standardom, 2003). Grede tudi v šolo v naravi in sodelujejo na tekmovanjih kot učenci v rednih šolah ter tako krepijo svoja močna področja (Šmid, 2008). Po uspešnem zaključku šolanja v prilagojenem programu lahko učenci nadaljujejo šolanje v srednješolskih programih nižjega poklicnega izobraževanja (Rovšek, 2006). V tem programu poučujejo defektologi oziroma specialni in rehabilitacijski pedagogi ter drugi učitelji in strokovni delavci z ustrezno izobrazbo, ki jo določa pravilnik. Omenjeni pravilnik določa tudi izobrazbo svetovalnega delavca v prilagojenem programu z nižjim izobrazbenim standardom, ki je lahko tudi diplomant oziroma magister socialnega dela (Pravilnik o izobrazbi učiteljev in drugih strokovnih delavcev v prilagojenem izobraževalnem programu osnovne šole z nižjim izobrazbenim standardom, 2015).

1.3 PREGLED RAZISKAV O MEDVRSTNIŠKEM NASILJU PRI OTROCIH S POSEBNIMI POTREBAMI

Medvrstniško nasilje je pogost pojav med otroki in mladostniki. Na osnovi mnogih raziskav se s tovrstnim nasiljem še posebej spoprijemajo otroci s posebnimi potrebami, ki potrebujejo drugačno izobraževalno podporo (Pečjak, 2014).

1.3.1 TUJINA

Tuje raziskave kažejo, da se otroci s posebnimi potrebami pogosteje znajdejo v vlogi žrtve kot njihovi vrstniki brez posebnih potreb (Carter in Spencer, 2006 v Pečjak, 2014; Cummings, Pepler, Mishna in Craig, 2006; Rose, Espelage in Monda-Amaya, 2009). Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) navaja, da je za otroke s posebnimi potrebami trikrat večja možnost, da postanejo žrtve medvrstniškega nasilja kot otroci brez posebnih

potreb (WHO, 2014 v Licardo, 2015). Rose idr. (2011) poročajo, da je bilo v vlogi žrtve medvrstniškega nasilja 50 % otrok s posebnimi potrebami. Kot vzroke za pogostejšo viktimizacijo otrok s posebnimi potrebami navajajo njihovo motnjo, zaostajanje v razvoju socialnih veščin, slabšo samopodobo in manjše število prijateljev (Rose, Monda-Amaya & Espelage, 2011). Little (2002) podaja zaskrbljujočo ugotovitev, da naj bi bilo že 94 % učencev s posebnimi potrebami (natančneje otrok z Aspergerjevim sindromom) žrtev ene izmed oblik medvrstniškega nasilja.

Najpogostejše naj bi otroci s posebnimi potrebami doživljali verbalno in fizično nasilje. Poleg tega naj bi bili tudi žrtve socialnega in psihičnega nasilja, sami pa naj bi v vlogi povzročiteljev največkrat izvajali verbalno in socialno nasilje (Andreou, Didaskalou in Vlachou, 2013; Hellendoorn in Rujissenaars, 2000; Kaukiainen idr., 2002; Singer, 2005 v Kaminaridi in Tsaliki, 2017; Kokkinos in Antoniadou, 2013; Llewellyn, 2000). Novejša raziskava je odkrila, da imajo otroci s posebnimi potrebami (natančneje otroci z motnjami avtističnega spektra) v vlogi žrtve izkušnje tudi s spletnim nasiljem (Saggers idr., 2017).

Izsledki raziskav kažejo, da se otroci s posebnimi potrebami kar dvakrat pogostejše znajdejo v vlogi žrtve in nasilneža v primerjavi z otroki brez posebnih potreb (AbilityPath, 2011). Whitney s sodelavci (1994) poroča celo o dva- do trikrat večji verjetnosti, da postanejo tako žrtve kot povzročitelji medvrstniškega nasilja (Whitney, Rivers, Smith in Sharp, 1994 v Pečjak, 2014).

Raziskovalci menijo, da so otroci z vidnimi posebnimi potrebami, kot so gibalno ovirani otroci in otroci z Downovim sindromom, kar dva- do štirikrat pogostejše žrtve kot drugi otroci s posebnimi potrebami (AbilityPath, 2011; Rose, Espelage in Monda-Amaya, 2009). Kaminaridi in Tsaliki (2017) na osnovi dveh raziskav med najpogostejše žrtve umeščata tudi otroke s specifičnimi učnimi težavami, otroke z ADHD, otroke z razširjenimi razvojnimi motnjami, otroke z zdravstvenimi težavami ter govorno-jezikovnimi motnjami (Carlson, Flannery in Kral, 2005; Flynt in Morton, 2004 v Kaminaridi in Tsaliki, 2017). Drugi raziskovalci v to skupino prištevajo tudi otroke z okvaro sluha (Kent, 2003 v Rose, Espelage in Monda-Amaya, 2009) ter otroke s čustveno-vedenjskimi motnjami (Rose in Gage, 2017).

Na osnovi novejših raziskav med najpogostejše žrtve medvrstniškega nasilja prištevajo tudi otroke z avtizmom (Bejerot in Mörtberg, 2009 v Rose, Swearer in Espelage, 2012; Rose in Gage, 2017) in otroke z Aspergerjevim sindromom zaradi njihovih šibkih socialnih veščin

ter nizkih kognitivnih sposobnosti (Little, 2002; Reidin Batten, 2006; Montes in Halterman, 2007 v Kaminaridi in Tsaliki, 2017; Rose in Gage, 2017). Chen in Schwartz (2012) navajata kot razlog za viktimizacijo pogoste težave v socialni interakciji in komunikaciji teh otrok (Chen in Schwartz, 2012 v Saggars idr., 2017). Zablotsky idr. (2012) dodajajo tri ključne značilnosti otrok z avtističnimi motnjami, zaradi katerih je pri njih tveganja za viktimizacijo še več. To so nezmožnost empatije, težje predvidevanje posledic dejanj in govorice telesa drugih (Zablotsky idr., 2012 v Licardo, 2015). Pogostost le-te naj bi po podatkih raziskav pri otrocih z motnjami avtističnega spektra znašala 36–78 % (Hebron in Humnhrey, 2014; Maïano, Normand, Salvas, Moullec in Aimé, 2016 v Saggars idr., 2017), po poročanju staršev teh otrok, pa naj bi kar 88 % otrok že imelo izkušnje z medvrstniškim nasiljem (AbilityPath, 2011).

Podrobnejši pregled raziskav kaže, da je o vlogi žrtve poročalo približno 20 % učencev z govorno-jezikovnimi motnjami, okrog 35 % učencev s čustvenimi in vedenjskimi motnjami,

66 % otrok z Aspergerjevim sindromom, skoraj 34 % otrok z avtizmom, 19 % otrok s specifičnimi učnimi težavami in več kot 24 % otrok z motnjami v duševnem razvoju (Davis, Howell in Cooke, 2002; Van Cleave in Davis, 2006; Whitney idr., 1994 v Rose, Monda-Amaya & Espelage, 2011; Rose, Simpson in Moss, 2015).

McNamara (2013) meni, da je najbolj očiten razlog za viktimizacijo otrok s posebnimi potrebami prav njihova motnja, zaradi katere so ranljivi in se ne morejo sami braniti. Nasilneži namreč izberejo (fizično, intelektualno, emocionalno) šibke otroke in njihove specifične potrebe uporabijo kot povod za medvrstniško nasilje. Lindsay in McPherson (2012) navajata kot primer otroke z gibalno oviranostjo (Lindsay in McPherson, 2012 v Licardo, 2015). Rose idr. (2009) sklepajo, da se otroci s posebnimi potrebami pogosto znajdejo v vlogi žrtve, ker so pasivni in plašni, kar daje moč nasilnežu (Rose, Espelage in Monda-Amaya, 2009). Po drugi strani pa so otroci s posebnimi potrebami opredeljeni kot provokativne žrtve (Nabuzoka, 2003 v Kokkinos in Antoniadou, 2013), ki druge otroke izzivajo in dražijo, zato se ti v razburjenosti agresivno odzovejo ali pa postanejo celo nasilni do otrok, ki jih provocirajo (McNamara, 2013).

Izsledki raziskave Rose idr. (2009) so tudi pokazali, da učenci s posebnimi potrebami, ki so vključeni v segregirane oblike izobraževanja (posebni in prilagojeni program) pogosteje zavzemajo vlogo žrtve in tudi povzročitelja nasilja kot učenci s posebnimi potrebami, ki so

vključeni v inkluzivne oblike izobraževanja (prilagojeno izvajanje in DSP v rednem programu). Med najbolj viktimiziranimi so izstopali učenci z motnjami v duševnem razvoju, vključeni v segregirane oblike izobraževanja (Rose, Espelage in Monda-Amaya, 2009). Mishna (2003) dodaja, da so otroci, ki so vključeni v posebne (prilagojene) programe izobraževanja, v primerjavi z otroci v rednih programih stigmatizirani, družbeno bolj zavrženi in pogostejše žrtve vrstnikov.

Te ugotovitve se ujemajo z izsledki številnih raziskav, ki celo kažejo, da so učenci s posebnimi potrebami v posebnih (prilagojenih) programih dva- do tri in pol-krat pogostejše žrtve svojih sošolcev ali drugih vrstnikov kot katerakoli druga skupina učencev (Martlew in Hodson, 1991; Morrison, Furlong in Smith, 1994; Nabuzoka in Smith, 1993; Nabuzoka, 2003; O'Moore in Hillery, 1989 v Rose, Monda-Amaya & Espelage, 2011; Sabornie, 1994). Izjema je le raziskava dveh izraelskih raziskovalcev, ki poročata o podobnem obsegu medvrstniškega nasilja pri učencih v posebnem (prilagojenem) in rednem programu (Reiter in Lapidot-Lefler, 2007 v Rose, Espelage in Monda-Amaya, 2011).

Van Cleave in Davis (2006) ugotavljata, da se poleg večinske vloge žrtve, otroci s posebnimi potrebami znajdejo tudi v vlogi povzročitelja nasilja ter kombinirani vlogi nasilnež – žrtev, pri kateri najbolj izstopajo otroci s čustvenimi, vedenjskimi in razvojnimi motnjami (Van Cleave & Davis, 2006 v Pečjak, 2014). Z njima se strinjata tudi Rose in Espelage (2012), ki med najpogostejše povzročitelje medvrstniškega nasilja izmed skupine otrok s posebnimi potrebami, uvrščata prav učence s čustvenimi in vedenjskimi motnjami (Rose in Espelage, 2012 v Rose, Swearer in Espelage, 2012). V dvojni vlogi nasilnež – žrtev se na osnovi raziskav pojavljajo tudi otroci s specifičnimi učnimi težavami (Flynt in Morton, 2004; Haynie idr., 2001; Kaukiainen idr., 2002 v Kokkinos in Antoniadou, 2013).

Luciano in Savage (2007) dodajata, da se v vlogi nasilneža in dvojni vlogi nasilnež – žrtev pogostejše znajdejo tudi otroci z ADHD. To potrjujejo tudi drugi raziskovalci, ki menijo, da je vzrok v njihovih šibkih socialnih veščinah, nizki samokontroli ter neprimernemu, včasih tudi agresivnemu vedenju do vrstnikov (Chamberlain, 2003; Hoza, 2007 v Kaminaridi in Tsaliki, 2017). Na osnovi raziskave Kampulainen idr. (2001) predstavljajo otroci z ADHD najpogostejšo skupino otrok s posebnimi potrebami, ki se znajde v vseh treh vlogah medvrstniškega nasilja (žrtev, nasilnež in nasilnež – žrtev) (Kampulainen idr., 2001 v Cummings, Pepler, Mishna in Craig, 2006).

Strokovnjaki vlogo povzročitelja pri otrocih s posebnimi potrebami povezujejo z otrokovo motnjo, pomanjkanjem socialnih veščin in primanjkljajem na področju razumevanja in interpretiranja socialnih informacij iz okolja (Rose, Espelage in Monda-Amaya, 2009). Whitney idr. (1994) in Sabornie (1994) menijo, da je lahko nasilno vedenje posameznika posledica napačne interpretacije določenega vedenja oziroma dražljajev iz okolja (Sabornie, 1994; Whitney idr., 1994 v Rose, Espelage in Monda-Amaya, 2009). Nabuzoka in Smith (1999) podajata primer grobe igre, ki si jo lahko razlagajo kot fizični napad, zato se nanjo odzovejo agresivno (Nabuzoka in Smith, 1999 v Rose, Espelage in Monda-Amaya, 2009). Mishna (2003) meni, da je agresivno vedenje pri učencih s specifičnimi učnimi težavami povezano s frustracijami, ki jih doživljajo ob neuspehu v šoli ter posledično nizko samopodobo. Nasilno vedenje otrok lahko pomeni tudi obrambni mehanizem pred nadaljnjo viktimizacijo ali pa način vedenja, ki so se ga lahko naučili v interakcijah z drugimi, na primer znotraj družine (Singer, 2005; Van Cleave in Davis, 2006 v Rose, Monda-Amaya & Espelage, 2011). Mayer in Leone (2009) dodajata, da ima veliko otrok s posebnimi potrebami v vlogi nasilnežev tudi težave s samokontrolo (Mayer in Leone, 2007 v Rose, Espelage in Monda-Amaya, 2009).

1.3.2 SLOVENIJA

V slovenskem prostoru je bilo do zdaj v primerjavi s številom raziskav v tujini izvedenih dokaj malo raziskav o medvrstniškem nasilju pri otrocih s posebnimi potrebami. Menim, da pri nas primanjkuje predvsem kvalitativnih raziskav, ki bi ponudile globlji vpogled v to tematiko in razkrile bistvene značilnosti omenjenega pojava pri tej skupini otrok.

Abram (2002) je naredila primerjavo tovrstnega nasilja med skupinama otrok v redni osnovni šoli (redni program) in v šoli s prilagojenim programom (prilagojeni program – učenci z lažjo motnjo v duševnem razvoju). Ugotovila je, da učenci v prilagojenem programu doživljajo manj medvrstniškega nasilja kot učenci v rednem programu. Izsledki raziskave so tudi pokazali, da je v prilagojenem programu več pretepanja, zmerjanja in spotikanja, ki je v rednem programu najpogostejša oblika medvrstniškega nasilja.

Kos (2004) in Vališer (2006) sta raziskovala omenjeni pojav pri otrocih z lažjo motnjo v duševnem razvoju v osnovnih šolah s prilagojenim programom. Njune ugotovitve so zaskrbljujoče (Vališer, 2006, str. 154):

Tabela 1.1: Delež učencev in učenk v vlogi žrtve

AVTOR	Kos	Vališer
ŠOLSKO LETO	2001/2002	2003/2004
STAROSTNA STOPNJA	2.–8. razred OŠPP	tretje triletnje OŠPP
DELEŽ ŽRTEV	38,4 %	32,8 %

Tabela 1.2: Delež učencev in učenk v vlogi nasilneža

AVTOR	Kos	Vališer
ŠOLSKO LETO	2001/2002	2003/2004
STAROSTNA STOPNJA	2.–8. razred OŠPP	tretje triletnje OŠPP
DELEŽ NASILNEŽEV	27,5 %	26,6 %

Oba poročata, da je zafrkavanje najpogostejša oblika medvrstniškega nasilja v prilagojenem programu, ki je del verbalnega in psihičnega nasilja. Obe raziskavi potrjujeta hipotezi, da se na poti v šoli in iz nje pojavlja manj medvrstniškega nasilja kot v šoli ter da nekateri otroci zavzemajo tudi dvojno vlogo nasilnež – žrtev (Kos, 2004; Vališer, 2006).

Izsledki novejšie pilotne raziskave kažejo, da je bilo v šolskem letu 2012/2013 v osnovnih šolah, ki izvajajo prilagojeno izvajanje in DSP (inkluzija) največ žrtev medvrstniškega nasilja med otroki s primanjkljaji na posameznih področjih učenja (39,38 %) ter pri otrocih s čustvenimi in vedenjskimi motnjami (27,98 %), kar potrjuje hipotezo, da je stopnja nasilja povezana z vrsto in stopnjo motnje (Sullivan in Knutson, 2000 v Licardo, 2015). Najmanj primerov medvrstniškega nasilja so zasledili pri gibalno oviranih otrocih, slepih in slabovidnih otrocih ter gluhih in naglušnih otrocih, ki po podatkih Statističnega urada RS, predstavljajo manjši delež otrok s posebnimi potrebami, vključenih v osnovnošolske programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo (Statistični urad Republike Slovenije, 2014). V šolah s prilagojenim programom je po pričakovanjih največ primerov medvrstniškega nasilja zaznanih pri skupini otrok z motnjo v duševnem razvoju (56,41 %), ki predstavljajo večino tamkajšnje populacije. Glede na pogostost zaznanega medvrstniškega nasilja sledijo otroci z več motnjami (32,05 %) ter otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami (11,54 %). Na tem mestu velja tudi omeniti, da se druge skupine otrok s posebnimi potrebami zaradi procesov integracije in inkluzije večinoma vključene v redne vzgojno-izobraževalne programe in ne v prilagojene osnovnošolske programe, kar pomeni, da je že s tega vidika pri njih zaznanih manj primerov medvrstniškega nasilja (Licardo, 2015).

V omenjeni raziskavi so kot najpogostejše oblike nasilja v rednih programih (prilagojeno izvajanje in DSP) zaznali psihično nasilje (48,19 %) znotraj katerega so umestili tudi verbalno nasilje, fizično nasilje (35,75 %) in socialno nasilje (11,40 %), na zadnjem mestu pa je bilo spolno nasilje (3,11 %). V prilagojenih programih (OŠPP) so poročali o fizičnem (75,64 %) in psihičnem (24,36 %) nasilju kot edinih in najpogostejših oblikah medvrstniškega nasilja (Licardo, 2015).

Slovenska raziskovalka Bakračević Vukman (2015) poroča o raziskavi v okviru projekta TranSpace na temo pojavnosti nasilja nad mladostniki s posebnimi potrebami, v katerem je sodelovala tudi Slovenija. Izsledki raziskave so pokazali, da otroci s posebnimi potrebami v šoli največkrat doživljajo verbalno in socialno nasilje. V starostni primerjavi se je pokazalo, da je bilo več (fizičnega in verbalnega) nasilja pri mlajših kot pri starejših otrocih. Največ primerov medvrstniškega nasilja so zaznali pri otrocih s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, najmanj pa v skupini otrok s specifičnimi učnimi težavami.

Skumavc (2016), ki je raziskoval spletno nadlegovanje (spletno nasilje) pri otrocih s posebnimi potrebami, je ugotovil, da se je v vlogi žrtve znašla približno desetina otrok, ne glede na izobraževalni program (redni in prilagojeni). Odkril je, da so bili učenci najpogosteje žrtve spletnega nasilja v obliki nadležnih klicev, spletnega klepeta in nadležne e-pošte. Pokazalo pa se je tudi, da so bili otroci s posebnimi potrebami tudi povzročitelji tovrstnega nasilja v obliki nadlegovanja prek družabnih omrežij ali deljenja multimedijskega gradiva z namenom žalitve.

Krašovec (2017) je raziskovala medvrstniško nasilje pri otrocih z motnjami duševnega razvoja, ki so vključeni v prilagojene vzgojno-izobraževalne programe. Kot najpogostejši obliki medvrstniškega nasilja, po poročanju učencev in učiteljic, navaja verbalno nasilje, ki se najbolj pojavlja v razredih ter fizično nasilje, ki se večinoma pojavlja na hodnikih pa tudi v jedilnici, telovadnici in garderobah. Vzrok za tovrstno nasilje po njenih ugotovitvah največkrat izhaja iz otrokovih lastnosti, kot so razvojna nezrelost in šibke socialne veščine za reševanje konfliktov ter tudi iz socialnega okolja vključujoč naučene vedenjske vzorce in nižji socialni status družine.

Kozmus in Pšunder (2017) sta v svoji raziskavi odkrili, da med otroki s posebnimi potrebami in otroki brez teh v slovenskih osnovnih šolah ni statistično pomembnih razlik v izkušnjah z medvrstniškim nasiljem. Med drugim podajata tudi ugotovitev, da se v vlogi

opazovalca tovrstnega nasilja najredkeje znajdejo dolgotrajno bolni otroci (vključno z otroki z ADHD) v primerjavi z drugimi podskupinami otrok s posebnimi potrebami.

2. PROBLEM

Medvrstniško nasilje je tema, ki me je od nekdaj zanimala in sem se z njo tudi osebno že srečala v otroštvu. Med študijem na Fakulteti za socialno delo je pri meni vzbudila še večjo pozornost, ko sem na študijski praksi v osnovni šoli ponovno zaznala omenjen pojav. Na to temo sem predelala kup literature, zasledila kar nekaj novic po televiziji in spletu ter slišala veliko različnih zgodb ljudi, ki so imeli izkušnjo s tovrstnim nasiljem.

Spoznala sem, da je medvrstniško nasilje že od nekdaj prisotno v skoraj vsaki šoli in da predstavlja resen problem, saj ga še nismo uspeli dokončno izkoreniniti, poleg tega pa so vanj vpletene cele skupine otrok, ki zavzemajo različne vloge, od žrtev in nasilnežev do opazovalcev. Na osnovi izsledkov tujih raziskav sem ugotovila, da se z medvrstniškim nasiljem pogosto spoprijemajo prav otroci s posebnimi potrebami, ki naj bi bili večkrat vpleteni v primere medvrstniškega nasilja kot njihovi običajni vrstniki brez posebnih potreb. Kljub zaskrbljujočim ugotovitvam iz tujine, sem zasledila izredno malo slovenskih raziskav, ki bi proučevale omenjen pojav pri tej specifični skupini otrok. Raziskave o medvrstniškem nasilju so sicer pogoste, toda ciljno populacijo največkrat predstavljajo učenci in učenke iz rednih oddelkov osnovnih šol. Znotraj izbrane enote raziskovanja so sicer tudi otroci s posebnimi potrebami, usmerjeni v program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, vendar ti zaradi integracije in inkluzije niso posebej izpostavljeni, zato se ne ve, kakšne so izkušnje teh otrok z medvrstniškim nasiljem.

Prav zaradi pomanjkanja tovrstnih raziskav na to temo v slovenskem prostoru ter pogoste prezrtosti skupine otrok s posebnimi potrebami v povezavi s problemom medvrstniškega nasilja v slovenskih šolah, smo se odločili, da bomo raziskali medvrstniško nasilje pri otrocih s posebnimi potrebami oziroma natančneje pri osnovnošolskih otrocih, ki so vključeni v prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom.

Menim, da bo moje delo prispevalo k večji razvidnosti omenjenega pojava pri tej specifični skupini otrok in bo služilo kot podlaga za nadaljnja raziskovanja na tem področju, poleg tega pa bodo ugotovitve uporabne tako za širši krog strokovnjakov različnih profilov, vključno s socialnimi delavkami, ki so zaposlene kot šolske svetovalne delavke (svetovalna služba).

S pomočjo te raziskave bomo pomagali tudi izbrani šoli pri ugotavljanju trenutnega stanja medvrstniškega nasilja pri otrocih s posebnimi potrebami, ki so vključeni v prilagojeni

program, poleg tega pa bomo raziskali še splošne značilnosti omenjenega pojava pri tej skupini otrok. Ti podatki bodo šoli gotovo prišli prav pri načrtovanju in izvajanju nadaljnjih preventivnih dejavnosti na področju medvrstniškega nasilja, hkrati pa bodo lahko v primeru zaznanega medvrstniškega nasilja ustrezno ukrepali in pomagali otrokom.

Zastavili smo si šest raziskovalnih vprašanj, na katera bomo poskušali odgovoriti s pomočjo lastne raziskave, ki je natančneje predstavljena nadaljevanju.

2.1 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

- 1) Kako pogosto otroci, učiteljice v vlogi razredničarke in šolske svetovalne delavke¹ v OPP NIS² zaznavajo medvrstniško nasilje pri otrocih, ki so vključeni v prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom?
- 2) Kakšni so vzroki za pojav medvrstniškega nasilja pri otrocih, ki so vključeni v prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom?
- 3) Kaj otroci, učiteljice v vlogi razredničarke in šolske svetovalne delavke v OPP NIS zaznavajo kot (najpogostejše) oblike medvrstniškega nasilja pri otrocih, ki so vključeni v prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom?
- 4) Kakšne so značilnosti in okoliščine medvrstniškega nasilja pri otrocih, ki so vključeni v prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom?
- 5) Kakšna je preventiva na področju medvrstniškega nasilja pri otrocih, ki so vključeni v prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom?
- 6) Kakšni so ukrepi v primeru medvrstniškega nasilja pri otrocih, ki so vključeni v prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom?

¹ Velja za oba spola.

² Oddelek/oddelki prilagojenega programa z nižjim izobrazbenim standardom.

3. METODOLOGIJA

3.1 VRSTA RAZISKAVE

Moja raziskava o pojavu medvrstniškega nasilja pri osnovnošolskih otrocih v prilagojenem programu z nižjim izobrazbenim standardom je poizvedovalna, empirična in kvalitativna.

Poizvedovalne raziskave so uvod v spoznavanje nekega neraziskanega področja problematike (Mesec, 2009), kar izbrana tema vsekakor predstavlja, saj v Sloveniji še ni toliko raziskana. Poskušala sem odkriti in opredeliti glavne značilnosti pojava medvrstniškega nasilja pri otrocih s posebnimi potrebami, natančneje otrok v OPP NIS, ki bodo služile za nadaljnja raziskovanja te problematike.

V empiričnih raziskavah zbiramo novo, neposredno izkustveno gradivo (Mesec, 2009), ki sem ga pridobila z metodo spraševanja, natančneje s pomočjo delno standardiziranih oziroma polstrukturiranih intervjujev, kar je najpogostejša oblika pridobivanja kvalitativnih podatkov (Kordeš in Smrdu, 2015).

S pomočjo intervjuja sem zbrala izjave otrok s posebnimi potrebami, natančneje otrok v OPP NIS, učiteljic oziroma razredničark ter šolske svetovalne delavke v OPP NIS. V kvalitativnih raziskavah namreč zbiramo besedne opise, ki se nanašajo na raziskovani pojav (Mesec, 2009). Besedni opisi, ki so zbrani v raziskovalnem procesu, sestavljajo osnovno izkustveno gradivo, ki ga analiziramo besedno (Mesec, 2007). Dobljene podatke sem obdelala s kvalitativno analizo.

Teme, ki sem jih raziskovala, so zaznavanje pogostosti medvrstniškega nasilja pri otrocih v OPP NIS, vzroki medvrstniškega nasilja pri otrocih v OPP NIS, zaznavanje (najpogostejših) oblik medvrstniškega nasilja pri otrocih v OPP NIS, značilnosti in okoliščine medvrstniškega nasilja pri otrocih v OPP NIS ter preventiva in ukrepi v primeru medvrstniškega nasilja pri otrocih v OPP NIS.

3.2 RAZISKOVALNI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV

V raziskavi sem uporabila dva lastno izdelana merska instrumenta. Vir podatkov sta tako predstavljala dva vprašalnika z vprašanji odprtega tipa, ki sta priložena v prilogi. Eden je bil namenjen otrokom (učencem in učenkam), drugi pa učiteljicam (razredničarkam) in šolski svetovalni delavki.

Prvi vprašalnik je sestavljen iz devetih sklopov vprašanj in je prilagojen otrokom. Teme vprašanj si sledijo od opredelitve in primera medvrstniškega nasilja, kjer pridobim tudi splošne značilnosti in okoliščine omenjenega pojava, do pogostosti, vzrokov in oblik tovrstnega nasilja ter izkušenj v vlogi nasilneža, žrtve in opazovalca v primeru medvrstniškega nasilja. Na koncu me zanimata še preventiva in ukrepi na tem področju ter ocena njihove uspešnosti oziroma učinkovitosti, skupaj z morebitnimi predlogi o rešitvi tega problema.

Drugi vprašalnik, namenjen učiteljicam in svetovalni delavki, je sestavljen podobno kot prvi in vsebuje deset sklopov vprašanj, ki so zastavljena kompleksnejše, saj je namenjen odraslim. Vsa vprašanja, ki se nanašajo na opredelitev, konkreten primer, značilnosti in okoliščine, pogostost, vzroke in oblike medvrstniškega nasilja, so bolj poglobljena kot pri otrocih. Tukaj vključim še vprašanje o iskanju pomoči in zaupni osebi otrok v primeru medvrstniškega nasilja. Tudi sklopi vprašanj o ukrepih in preventivi so bolj razdelani. Pri njih se osredotočam tudi na oceno njihove učinkovitosti oziroma uspešnosti ter na možne predloge o izboljšanju tega področja.

3.3 POPULACIJA IN VZORČENJE

Zaradi specifičnosti izbrane teme nisem vključila celotne populacije, saj ne bi mogla dostopati do vseh učiteljev oziroma učiteljic v vlogi razrednika oziroma razredničarke ter svetovalnih delavcev in delavk na vseh slovenskih osnovnih šolah, ki izvajajo prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom, kaj šele do vseh otrok s posebnimi potrebami, ki so vključeni v tovrstne osnovnošolske programe po vsej Sloveniji, saj bi potrebovala soglasja njihovih staršev, in ni nujno, da bi dobila vsa. Poleg tega bi bilo to časovno težko izvedljivo zaradi precejšnega obsega populacij, saj bi za intervjuvanje vseh potrebovala veliko časa. Raziskavo sem zato izvedla na osnovni šoli v mojem domačem kraju, ki mi je bila najbolj dostopna, in kjer sem se v štirih letih prakse že srečala z medvrstniškim nasiljem. Izbrana šola poleg rednega programa izvaja tudi prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom, v katerega so vključeni otroci s posebnimi potrebami, ki so ciljna skupina mojega raziskovanja.

V nadaljevanju predstavljam vse tri proučevane vzorce in populacije.

(1) Populacija mojega raziskovanja so vsi otroci s posebnimi potrebami oziroma natančneje vsi učenci in učenke na vseh osnovnih šolah, ki so vključeni v prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom (OPP NIS) v Sloveniji, v tem šolskem letu (2017/2018).

Prvi vzorec tako predstavljajo učenke in učenci 3. triletja na Osnovni šoli Danila Lokarja Ajdovščina, v oddelkih prilagojenega programa z nižjim izobrazbenim standardom (OPP NIS) v tem šolskem letu (2017/2018). Vzorec je prvotno obsegal dvanajst otrok, od tega štiri deklice in osem dečkov, razporejenih v dva oddelka, in sicer, 7. in 8. razred skupaj ter 9. razred, vendar sem zaradi osipa dveh otrok (nesoglasje staršev) intervjuvala le 10 otrok, kot je prikazano v nadaljevanju (tabela 3). Gre za neslučajnostno priročno (priložnostno) vzorčenje, saj sem obravnavala le učence in učenke, ki so mi bili najbolj dostopni in poznani, saj sem že delala z njimi, zato so bili tudi pripravljeni sodelovati z mano.

Na osip nisem mogla vplivati, saj sem vsem staršem enako obrazložila namen in sam potek raziskave, tako da se je vsak starš sam odločil, ali bo njegov otrok sodeloval v raziskavi ali ne. Starša dveh otrok tega nista hotela, zato sem njuno željo spoštovala. Vzrok je ostal neznan in kakršnakoli ugibanja glede tega bi bile le nepotrjene domneve. Vsekakor bi s sodelovanjem vseh dvanajstih otrok dobila celostno sliko o medvrstniškem nasilju v OPP NIS na izbrani šoli, vendar sem kljub temu zadovoljna, saj mi je uspelo pridobiti večinsko soglasje staršev intervjuvanih otrok.

Tabela 3.1: Razporeditev otrok v vzorcu

	UČENKE	UČENCI	
7. R	2	1	3
8. R	1	3	4
9. R	0	3	3
	3	7	Σ10

(2) Populacija mojega raziskovanja so vsi učitelji in učiteljice v vlogi razrednika oziroma razredničarke na vseh osnovnih šolah, ki izvajajo prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom (OPP NIS) v Sloveniji, v tem šolskem letu (2017/2018).

Drugi vzorec tako predstavljajo štiri učiteljice, ki so razredničarke v (štirih) oddelkih prilagojenega programa z nižjim izobrazbenim standardom (OPP NIS) na Osnovni šoli Danila Lokarja Ajdovščina, v tem šolskem letu (2017/2018). Gre za neslučajnostno

priročno (priložnostno) vzorčenje, saj sem obravnavala le učiteljice oziroma razredničarke otrok, ki so bile najbolj dostopne in sem z njimi že sodelovala.

Tabela 3.2: Razporeditev učiteljic (razredničark) po oddelkih v vzorcu

ODDELKI	RAZREDNIČARKE
1. in 3. razred	Učiteljica 1
4. in 5. razred	Učiteljica 2
7. in 8. razred	Učiteljica 3
9. razred	Učiteljica 4
	$\Sigma 4$

(3) Populacija mojega raziskovanja so vse svetovalne delavke oziroma svetovalni delavci na vseh osnovnih šolah, ki izvajajo prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom (OPP NIS) v Sloveniji, v tem šolskem letu (2017/2018).

Tretji vzorec tako predstavlja ena šolska svetovalna delavka, ki dela in svetuje v oddelkih prilagojenega programa z nižjim izobrazbenim standardom (OPP NIS) na Osnovni šoli Danila Lokarja Ajdovščina, v tem šolskem letu (2017/2018). Gre za neslučajnostno priročno (priložnostno) vzorčenje, saj sem obravnavala le eno šolsko svetovalno delavko, s katero sem že navezala stik in je bila tako najbolj dostopna.

Vsi trije vzorci so torej neslučajnostni, kar pomeni, da obravnavana populacija ni imela enake možnosti za vključenost v raziskavo oziroma vzorec. Dobljenih rezultatov tako ne moremo posplošiti na celotno populacijo, saj gre v vseh treh primerih za nereprezentativne vzorce.

3.4 ZBIRANJE PODATKOV

Podatke sem zbiral z metodo spraševanja, in sicer s pomočjo delno standardiziranega oziroma polstrukturiranega intervjuja, ki sem ga z izjemo učenk in učencev z dovoljenjem učiteljic oziroma razredničark ter šolske svetovalne delavke tudi posnela. Vnaprej sem imela pripravljena okvirna vprašanja z nekaj dodatno dopolnjenimi podvprašanji, ki so zapisana v vprašalnikih. Intervju z vsakim otrokom je bil izveden posebej, po predhodnem dogovoru z učiteljico oziroma razredničarko. Potekali so v času pouka, in sicer v kabinetu zraven učilnic na oddelku prilagojenega programa ali v pisarni svetovalne delavke. Tudi intervjuje z učiteljicami (razredničarkami) in šolsko svetovalno delavko sem opravila individualno, po predhodni najavi in dogovoru. Potekali so med prosto šolsko uro, in sicer v kabinetu zraven učilnic na oddelku prilagojenega programa z izjemo šolske svetovalne

delavke, ki je bila intervjuvana v njeni pisarni. Vsakemu intervjuvancu oziroma intervjuvanki sem se posebej posvetila in mu/ji dala čas za odgovarjanje. Intervju je trajal približno od četrte ure do ene šolske ure. Vsem sodelujočim sem zagotovila anonimnost in varstvo osebnih podatkov. Po intervjuvanju je bila opravljena transkripcija. Zbiranje podatkov je potekalo aprila 2018.

3.5 OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Transkripcijo sem v Wordu najprej slovnično uredila. Vsakemu zapisu sem dodala še splošne podatke, kot so: kdo je intervjuvanec – učenec/učenka z zaporedno številko (iz česar bo razviden spol otroka) oziroma razredničarka/učiteljica ali šolska svetovalna delavka z zaporedno številko (razvidno delovno mesto na šoli), razred (razvidna starost otroka) in datum intervjuvanja. Vsakega intervjuvanca oziroma intervjuvanko sem posebej označila še z zaporedno črko, od A do O, pri čemer črke A–J predstavljajo učence oziroma učenke (otroke), črke K–N razredničarke oziroma učiteljice ter črka O (šolsko) svetovalno delavko. Nato sem urejene zapise obdelala kvalitativno, s pomočjo kvalitativne analize. Najprej sem razčlenila vsak zapis posebej in določila enote kodiranja, ki sem jih predhodno podčrtala v besedilu, nato pa jih izpisala v tabelo ter označila (oznaka vsebuje črko in številko, npr. A1). Ker so bili odgovori na vprašanja različno dolgi oziroma kompleksni, sem zaporedne oznake (črke s številko) dala vsem izbranim izjavam posameznega intervjuvanca oziroma intervjuvanke, ne glede na številko vprašanja v intervjuju. Nastale so tabele s petimi stolpci za odprto kodiranje. V prvih dveh je oznaka izjave in izbrana enota, v tretjem, četrtem in petem stolpcu pa so k vsaki izbrani enoti oziroma izjavi pripisani pojem oziroma koda, podkategorija ter kategorija, ki ji je po mojem mnenju najustreznejša (brainstorming).

Tabela 3.3: Primer odprtega kodiranja

ŠT.	IZJAVA/ENOTA	POJEM/KODA	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA
A1	da nekdo koga ubije, muči	ubijanje mučenje	fizično nasilje	opredelitev
A2	temu reče izzivanje	izzivanje	verbalno nasilje, psihično nasilje	opredelitev

Sledilo je osno kodiranje, tako da sem najprej izbrala kategorijo in poiskala katere podkategorije spadajo pod njo ter združila še pojme oziroma kode (z oznakami izjav) iz vseh intervjujev, ki sem jim pripisala enako (pod)kategorijo.

Tabela 3.4: Primer osnega kodiranja

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
opredelitev (poznavanje)	fizično nasilje	ubijanje	A1, G1
		mučenje	A1, E2
		pretepanje, tepsti, pretep, vsak dan udari, ti kaj zlomi, te udari	C1, D1, E2, F1, J1
	psihično nasilje	izzivanje, groziti	A2, C2, D2
	verbalno nasilje	izzivanje, groziti	A2, C2, D2
	spolno nasilje	posilstvo dekleta	G2
	slabo dejanje	nekaj slabega naredil	B1
	neznan izraz	prvič sliši za ta izraz še ni slišal za ta izraz	B2, E1
		ne pozna izraza	H1, I1
	problem opredelitve (hec/nasilje)	hec kot hec ali hec kot nasilje	B8

Zadnji korak je bilo selektivno kodiranje, pri katerem sem iskala domnevne povezave oziroma odnose med kategorijami, podkategorijami in pojmi. Na osnovi rezultatov osnega in odnosnega kodiranja sem odgovorila na zastavljena raziskovalna vprašanja in oblikovala končno teoretično formulacijo (Mesec, 2007). Obdelava podatkov je potekala aprila in maja 2018.

4. REZULTATI

4.1 UČENCI IN UČENKE

- OPREDELITEV MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Učenci in učenke medvrstniško nasilje največkrat opredeljujejo kot fizično nasilje v smislu ubijanja, mučenja in največkrat pretepanja: *»da se pretepajo«* (učenka C1); *»da te kdo tolče«* (učenec D1); *»da te v šoli kdo udarja vsak dan, da ti nekaj zlomi, te hovsne«* (učenec F1). Iz zadnjega primera je razvidno, da gre za neko ponavljajoče se dejanje (vsak dan), ki predvideva posledice, tj. poškodbo. Sledita psihično in verbalno nasilje v obliki groženj in izzivanja. Eden izmed učencev je omenil tudi posilstvo, kar opredelimo kot spolno nasilje. Na tem mestu je treba poudariti še tri pomembne ugotovitve: prvič, vsi učenci in učenke opredeljujejo medvrstniško nasilje kot nekaj slabega (slabo dejanje); drugič, skoraj polovica intervjuvanih otrok je povedala, da ali ne pozna izraza ali da pa za ta izraz sliši prvič; in tretjič, eden izmed učencev izpostavi nejasnost v opredelitvi (medvrstniškega) nasilja ali bolje, nerazlikovanje med pojmom hec (nenasilje) in nasilje: *»nekateri ne prenesejo heca in potem hec zveni kot nasilje«* (učenec B8). Na osnovi tega pomembno sklepamo, da je opredelitev nekega dejanja (nasilje/nenasilje) odvisna od otrokovega doživljanja oziroma njegove interpretacije.

- PRIMERI MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Kot primer medvrstniškega nasilja so prav vsi učenci in učenke izpostavili (med drugim) primere fizičnega nasilja v obliki porivanja, spotikanja, pretepanja (s predmeti), brcanja ali udarjanja (udarci), kar kaže, da je fizično nasilje najpogostejše zaznana/opažena (tudi doživeta oziroma izvajana) oblika poleg verbalnega in psihičnega nasilja, pri čemer gre predvsem za izzivanje, žaljenje, draženje, zafrkavanje in (nevšečne) vzdevke: *»večkrat poheca in nalašč izziva«* (učenec B5); *»večkrat draži in izziva z besedami«* (učenec A8); *»ga tudi žalil; učenci pa so mu dajali tudi vzdevke, ki mu niso bili všeč«* (učenec G10). Eden izmed učencev je izpostavil tudi primer socialnega oziroma odnosnega/relacijskega nasilja, ko ga sošolci niso hoteli spustiti v razred, učenka pa je omenila primera ekonomskega nasilja, pri čemer je šlo za enkratno izsiljevanje za denar (na drugi šoli) ter uničeno šolsko potrebščino: *»uničila nalivko, ko jo je vrgla po tleh«* (učenka H8). Enkrat sta bili omenjeni tudi spletna (žaljenje prek spleta) in spolna oblika (spolno nadlegovanje) medvrstniškega nasilja, pri čemer moram poudariti, da nobena izmed teh ni bila zaznana na

tej šoli, ampak na prejšnji oziroma na drugi (srednji) šoli. Nekateri otroci so navajali primere s prejšnjih šol ali iz vrtca oziroma primere iz drugih (srednjih) šol, za katere so slišali od drugih ali pa so jim bili sami priča.

- ZNAČILNOSTI IN OKOLIŠČINE MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Iz omenjenih primerov ugotavljam, da se v vlogi povzročitelja večkrat znajdejo učenci (fantje) kot učenke (dekleta), pri čemer moram poudariti, da je bilo razmerje pri intervjuvanih otrocih 7 : 3, kar pomeni večji delež fantov kot deklet že v samem vzorcu. V vlogi žrtve sta oba spola dokaj enakovredno zastopana, torej se tako učenci (fantje) kot učenke (dekleta) znajdejo v tej vlogi. Glede na starost ni tako izrazitih razlik, lahko pa trdim, da so žrtve pogostejše mlajši otroci kot starejši, ki se prej znajdejo v vlogi nasilneža, lahko pa so tudi ti žrtve npr. mlajšega učenca (učenke). V večini primerov gre za medvrstniško nasilje znotraj prilagojenega programa, torej med njimi samimi. Le trije primeri so se nanašali na redni oddelek. Največkrat se po besedah otrok medvrstniško nasilje dogaja med odmori, eden učenec pa je povedal, da se to dogaja tudi med poukom. Večina zaznanih primerov nasilja se zgodi na hodniku, redkeje pa v okolici šole.

- VLOGA NASILNEŽA IN VLOGA ŽRTVE

V vlogi nasilneža se večina intervjuvanih otrok še ni znašla. Od sedmih intervjuvancev in treh intervjuvank (skupno deset) so trije učenci (fantje) povedali, da so že izvajali nasilje nad drugimi otroci. V vlogi žrtve se je večina (sedem) intervjuvanih otrok že znašla, razen ene učenke in dveh učencev. Izkušnjo v vlogi žrtve vsi opisujejo kot negativno doživetje: *»se je slabo počutil; je bil jezen nanje«* (učenec D9); *»ni bil vesel; ga je bolelo«* (učenec G10). Njihovi odzivi so bili različni, od nemoči, joka in umika do jeze in groženj. Dva otroka sta to izkušnjo potlačila in se je ne spominjata oziroma ne vesta, kako sta se takrat počutila.

- POGOSTOST MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Učenci in učenke medvrstniško nasilje opažajo oziroma zaznavajo redko do srednje pogosto: *»vsake toliko«* (učenec D5); *»včasih«* (učenka H4). Dva izmed desetih otrok omenita, da je bilo tovrstno nasilje na prejšnji šoli pogosto.

- VZROKI MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Učenci in učenke navajajo različne vzroke za pojav medvrstniškega nasilja: neprijateljstvo (*»ker niso prijatelji«* – učenec A6), nesporazum, konflikt (spor), draženje, izzivanje (*»ker so ga drugi izzivali z besedami«* – učenec E6), jeza (zaradi bolezni, izzivanja ali prepovedi), nezmožnost samonadzora (*»ker se ne more kontrolirat oziroma ne more kontrolirat svojih živcev«* – učenec F6) ter obtožba. Veliko intervjuvanih otrok pa ne pozna vzroka za pojav nasilja (neznan vzrok).

- OBLIKE MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Kot je razvidno iz primerov medvrstniškega nasilja, sta najpogostejši obliki fizično in verbalno nasilje, ki jima sledi psihično nasilje. Socialno (odnosno/relacijsko) in ekonomsko nasilje sta bila omenjena vsak s po enim primerom. Spletno in spolno nasilje pa se na tej šoli po besedah intervjuvanih otrok še ni zgodilo, saj navedena primera veljata za drugo šolo. Polovica otrok ni znala opredeliti, katera je po njihovem mnenju najpogostejša oblika medvrstniškega nasilja.

- ZAUPNA OSEBA IN ISKANJE POMOČI

Po mnenju večine intervjuvanih otrok je prva oseba, na katero se obrnejo po pomoč v primeru nasilja, učitelj/ica oziroma razrednik/razredničarka: *»je šel že večkrat povedat učiteljici«* (učenec A9); *»povedala učiteljici«* (učenka I8); *»šel je povedat učitelju oziroma razredniku«* (učenec D10); *»povedal učiteljem«* (učenec E9). Sledijo starši (*»najprej povedal doma očetu«* – učenec F9; *»povedal tudi staršem«* – učenec G11) in svetovalna delavka (*»najprej to povedal svetovalni delavki«* – učenec B13), ena učenka pa je omenila kot zaupno osebo tudi ravnateljico.

- OSEBNI ODZIV NA OPAŽEN PRIMER MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Odzivi na opaženo nasilje so različni. Nekateri se aktivno odzovejo in se vmešajo oziroma pomagajo (še posebej, če je udeležen njihov prijatelj), se pogovorijo in pomirijo vpletene, nekaj pa jih o tem obvesti učiteljico oziroma učitelje: *»če je vpleten njegov prijatelj, se vmeša in pomaga to razrešit ali pa pove učitelju, če je v bližini«* (učenec B14); *»včasih pa pove tudi učiteljici«* (učenka C13). Na drugi strani imamo podoben delež tistih, ki se ne vpletajo, spregledajo, gredo mimo in pustijo pri miru oziroma nič ne naredijo/rečejo

(pasiven odziv): *»da se ne vpleta in raje pusti stat, spregleda«* (učenec A10); *»se noče vmešavat in gre raje mimo«* (učenka C13). Kot vzrok takšnega odziva navajajo strah (zaradi nepredvidljivega vedenja oziroma možnosti, da bodo naslednja žrtev) ter odgovornost na strani vpletenih (žrtve), da sama rešita nastalo situacijo (*»misli, da morata to tista dva rešit«* – učenec A10); *»tisti, ki to doživlja pove učiteljici«* – učenka H11). Eden izmed učencev se ni opredelil.

- ODZIV DRUGIH NA OPAŽEN PRIMER MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Tudi odzivi drugih na opaženo nasilje so različni. Nekateri se po mnenju intervjuvanih otrok aktivno odzovejo in povedo učiteljici oziroma sami pomagajo, drugi samo gledajo oziroma pustijo pri miru, se izmikajo in nič ne naredijo/rečejo (pasiven odziv): *»raje izmikajo in rajši pustijo stat ter samo gledajo«* (učenec B15); *»nič ne naredijo in so tiho«* (učenec G13). Učenci in učenke navajajo kot vzrok tudi strah ter odgovornost na strani vpletenih (*»ponavadi pustijo, da tista dva sama rešita«* – učenka C14). Eden izmed učencev je omenil tudi spodbujanje (pretepa) z navijanjem (negativen odziv), ki jo je sam doživel na prejšnji šoli. Skoraj polovica intervjuvanih otrok pa ni vedela kako odreagirajo na nasilje ostali otroci v vlogi opazovalcev.

- PREVENTIVA

Na področju preventive učenci in učenke navajajo pogovore z učiteljico pri razrednih urah, nasvete učiteljice kje iskati pomoč in branje zgodbe o medvrstniškem nasilju: *»so se že pogovarjali o tem pri razrednih urah z učiteljico, ki jim reče naj se trudijo, da se bodo dobro razumeli, v primeru nasilja naj povejo enemu od učiteljev ali pa naj grejo do svetovalne delavke«* (učenec B16). Malo manj kot polovica intervjuvanih otrok se ne spomni pogovora na temo medvrstniškega nasilja (preventiva) oziroma se o tem ne pogovarjajo v razredu. Ena učenka meni, da so pogovori učinkoviti, saj se ji zdi, da je zaradi tega manj nasilja (pretefov), eden izmed učencev pa predlaga, da bi imeli še več pogovorov o tovrstni temi.

- UKREPI IN REŠEVANJE

Kot pogost ukrep v primeru medvrstniškega nasilja intervjuvani otroci navajajo pogovor z učiteljico ter opravičilo: *»v primeru pa če kdo koga izziva, se pogovori z učiteljico«* (učenec A13); *»se morajo drug drugemu opravičiti«* (učenec J8). O nasilju pa so obveščeni

tudi starši (*»Ti so obvestili tudi starše.«* – učenec E9). Eden izmed učencev je izpostavil, da je zaradi pogovorov z učitelji in sprotnega reševanja manj primerov nasilja v šoli (uspešnost ukrepa).

- REŠITEV PROBLEMA MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Večina učencev in učenk ne ve, kako bi rešili problem medvrstniškega nasilja, nekateri pa navajajo naslednje predloge: preventivni pogovori o konflikatih in (medvrstniškem) nasilju, pravila ter ukrepe, kot so: kamere v šoli, ukor ter obveščenost ravnateljice in svetovalne delavke v primeru nasilja (*»šel povedat o primerih nasilja tudi ravnateljici in svetovalni delavki; Po šoli pa bi postavil tudi kamere, in ko bi ugotovili, kdo je bil oziroma kaj je naredil, bi mu dali ukor«* – učenec F14). Eden izmed učencev izpostavi dva problema v zvezi z reševanjem nasilja, in sicer: prvič, nasilje se zgodi v razrednikovi odsotnosti; in drugič, učiteljica ne izve za nasilje, ker ji nekateri tega ne povedo (*»ko se zgodi nasilje, ponavadi ni nobenega razrednika zraven, da bi to videl«* – učenec B17; *»nekateri to zadržijo zase in učiteljici ne povejo, tako da učiteljica ne izve za nasilje«* – učenec B18).

4.2 UČITELJICE/RAZREDNIČARKE

- OPREDELITEV MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Učiteljice oziroma razredničarke medvrstniško nasilje največkrat opredeljujejo kot nasilje med vrstniki (otroki) (*»Nasilje med vrstniki, podobno starimi otroci«* – razredničarka M1; *»Nekaj, kar gre navzkriž med njimi, sošolci, med isto starostjo«* – razredničarka L1). V zvezi z opredelitvijo omenjajo še: nestrinjanje, nesporazumevanje, neustrezno odzivanje na situacijo, neupoštevanje pravil, ustrahovanje in zlorabo. Dve sta v opredelitvi omenili tudi pojavne oblike tovrstnega nasilja, in sicer fizično, psihično in verbalno nasilje.

- PRIMERI MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Kot primer medvrstniškega nasilja so učiteljice oziroma razredničarke največkrat navedle primer fizičnega (*»en fant zabil drugega sošolca na železno omaro«* – razredničarka K2) in verbalnega (*»se oglasi neki učenec in začne žaliti svojo sošolko pred tablo, češ da je to neustrezen prikaz čustev in da ona (učenka) nič ne zna«* – razredničarka L3) nasilja, ena izmed njih pa je omenila tudi primer socialnega oziroma odnosnega/relacijskega nasilja (*»štirje učenci povezali proti novemu učencu in ta je doživel hud stres in nesprejetost.«* – razredničarka N10). Glede primera tovrstnega nasilja v povezavi z rednim oddelkom so tri

razredničarke povedale, da še niso zaznale takšnega primera (*»tukaj še ni bilo primera, da bi se kdo iz rednega oddelka spravil na našega učenca oziroma učenko«* – razredničarka L16), ena pa je izpostavila primer verbalnega nasilja, ko je en učenec iz rednega oddelka zafrkaval učenko iz prilagojenega programa (*»da je bivši sošolec zafrkaval učenko, ker se je prešolala iz rednega v prilagojeni program«* – razredničarka M13).

- ZNAČILNOSTI IN OKOLIŠČINE MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Kar se tiče značilnosti medvrstniškega nasilja se je iz primerov intervjuvanih učiteljic (razredničark) pokazalo, da se v vlogi povzročitelja običajno znajdejo učenci (fantje) – (*»mogoče imamo pri fantih več teh težav«* – razredničarka N22), v vlogi žrtve pa tako učenci kot učenke. Ena izmed razredničark meni, da spol v njenem razredu ne igra (pomembne) vloge (*»Pri nas je taka situacija, ne glede na spol.«* – razredničarka L15). Na tem mestu moram omeniti dvoje, in sicer: prvič, izmed vseh (skupno triindvajset) otrok je manj učenk/deklet (10) kot učencev/fantov (13); in drugič, v oddelku učiteljice, ki spolu ne pripisuje vpliva na pojav nasilja je samo en učenec (fant) od skupno petih otrok. V povezavi s starostjo ista razredničarka pove, da se ji to ne zdi pomemben dejavnik, večina primerov pa razkriva, da so povzročitelji nasilja večinoma starejši otroci (*»Sedmošolec je za krivca za svoje »stiske« obdolžil osmošolca«* – razredničarka M3; *»dva starejša otroka«* – razredničarka K3). Po mnenju intervjuvanih učiteljic se več nasilja pojavlja pri fantih, ki izvajajo fizično, verbalno in psihično (*»pri fantih pa psihično z besedami in fizično«* – razredničarka K18; *»Za fante je značilno fizično in verbalno nasilje«* – razredničarka M11); pri dekletih pa je prisotna psihična, verbalna in tudi socialna (odnosna/relacijska) oblika (*»Pri velikih puncah gre za psihično nasilje«* – razredničarka K15; *»pri puncah pa psihično, verbalno in socialno/odnosno nasilje.«* – razredničarka M12) medvrstniškega nasilja. Večina razredničark omenja primere tovrstnega nasilja znotraj prilagojenega oddelka (*»V razredu imamo enega učenca in ostali so se velikokrat norčevali iz njegovega priimka. Priimek so dodelali, predelali, da je zvenel vulgarno in žaljivo«* – razredničarka N5; *»Dogaja se v bistvu med njimi samimi«* – razredničarka L17). Kar zadeva okoliščine medvrstniškega nasilja je bilo največ primerov nasilja zaznanih v času pouka in podaljšanega bivanja (*»med podaljšanim bivanjem, ker ni več tako načrtno voden pouk«* – razredničarka L8) ter med odmori (*»med glavnim odmorom, ko je čas za neko socialno interakcijo enega z drugim«* – razredničarka L7). Razredničarki sta tudi izpostavili čas pred poukom (*»Včasih se lahko dogaja že pred začetkom pouka«* – razredničarka L6). Glede na kraj dogajanja pa sta največkrat navedeni razred in hodnik. Učiteljici sta omenili,

da se lahko tovrstno nasilje dogaja tudi zunaj (šole), na vrtu in učnem sprehodu. Ena izmed razredničark doda, da ne more izločiti nobenega prostora, kjer se nasilje še ni zgodilo (*»ne bi mogla reči, da bi lahko izolirala kakšen prostor«* – razredničarka N21).

- POGOSTOST MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Učiteljice oziroma razredničarke pojav medvrstniškega nasilja opažajo največkrat pogosto (*»Pri nas v letošnjem letu je to zelo pogosto, je praktično vsakodnevno.«* – razredničarka N11) do srednje pogosto (*»V prilagojenem programu se to dogaja občasno«* – razredničarka M4). Kot vpliv na pogostost ena izmed učiteljic izpostavi: *»Odvisno od dneva bom rekla. Vpliva neprespanost, situacija doma, situacija na poti, nerazrešeni spori ali pa čisto spontana reakcija.«* (razredničarka L4).

- VZROKI MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Učiteljice oziroma razredničarke navajajo različne vzroke za medvrstniško nasilje. Večina meni, da vzrok tiči v otrokovih posebnih potrebah (*»gre za različne motnje, so vednjci, aspergerji«* – razredničarka K24; *»zaradi nerazumevanja (motnje na duševnem področju)«* – razredničarka M23; *»Večina ne zmore narediti tega koraka naprej, da bi videli, kaj lahko ustvarijo z določenim dejanjem.«* – razredničarka N30) ter v pomanjkanju socialnih veščin (*»ni empatije«* – razredničarka K26). Med drugim omenjajo tudi potrebo po vrniti nekomu (*»ker mu je moral vrniti«* – razredničarka K5), merjenju moči in spretnosti (*»bolj je tisto močen z močnejšim; da se bo verbalno spreten spraval na verbalno spretnega«* – razredničarka L14), prevzet vzorec reševanja sporov iz družine (*»prenos vzorca iz družine. Kako so starši reševali spore, da to vidiijo in da enako odreagirajo«* – razredničarka L20), težke družinske razmere, nizko samopodobo, stisko (*»Z nasiljem izražajo svojo stisko.«* – razredničarka M19), sprostitvev, iskanje pozornosti ter izstopanje iz povprečja (*»Kar nekaj časa so rabili, da so ga sprejeli, tudi zato, ker je bil zelo uspešen in je izstopal s samimi odličnimi ocenami.«* – razredničarka N10). Poleg tega menijo, da do nasilja pride tudi zaradi nesporazuma (glede besed) in domišljanja ali drugačnega, spremenjenega dojemanja (vzdevkov) – (*»Čisto za vsakega učenca so tudi sestavili svoje vzdevke. Nekaj časa je bilo to čisto popularno in všečno, enemu in drugemu, čez čas, se je eden spomnil, da zdaj mu to ni več všeč in je bila to že žalitev.«* – razredničarka N7). Ena izmed učiteljic meni, da nasilje izhaja iz igre (*»Dejansko je nastalo iz igrivosti, ene igre, potem pa je drugemu ta igrice prekipela.«* – razredničarka N9). Na primeru medvrstniškega nasilja, ko je učenec iz

rednega oddelka izvajal verbalno nasilje nad učenko iz prilagojenega programa, je kot razlog tovrstnega dejanja bilo navedeno prešolanje učenke (*»ker se je prešolala iz rednega v prilagojeni program.«* – razredničarka M13). Včasih pa po besedah ene izmed razredničark ostaja razlog za določeno nasilno dejanje neznan.

- OBLIKE MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Učiteljice oziroma razredničarke kot najpogostejši obliki zaznavajo verbalno in psihično nasilje (*»največ pa se mi zdi da je psihičnega nasilja«* – razredničarka K23; *»V glavnem verbalno in psihično, to najbolj.«* – razredničarka L19) pa tudi fizično nasilje. Sledita mu socialno oziroma odnosno/relacijsko in spolno nasilje (en primer).

- ZAUPNA OSEBA IN ISKANJE POMOČI

Po mnenju učiteljic oziroma razredničark so one prve osebe, na katere se obrnejo učenci in učenke v primeru nasilja: *»da sem to najprej jaz kot razredničarka«* (razredničarka L22); *»otroci obrnejo na učitelja, ki mu najbolj zaupajo«* (razredničarka K27); *»učitelju podaljšanega bivanja«* (razredničarka M25); *»Najožji učitelj, razrednik oziroma sorazrednik«* (razredničarka N32). Dvakrat je bila omenjena tudi šolska svetovalna delavka (svetovalna služba) – (*»če pa nam kaj ne uspe, pa je šolska svetovalna delavka«* – razredničarka L23), enkrat pa tudi asistenti.

- PREVENTIVA

V sklopu preventive učiteljice oziroma razredničarke omenjajo naslednje preventivne dejavnosti: pogovori, socialne igrice in trening socialnih veščin, krepitev pozitivnega vedenja, postavljanje meja, delavnice (*»Občasno pridejo k nam izvajati tudi delavnice.«* – razredničarka N41), zgodbe na temo medvrstniškega nasilja, preventivno ozaveščanje o ukrepih v primeru nasilja, delo na samopodobi, medsebojnih odnosih, zaupanju, obojestranski ljubezni in spoštovanju ter krepitev občutka ljubljenosti in sprejetosti (*»Naklonimo si, bom rekla, ljubezen, da oni čutijo, da so sprejeti, ljubljene in spoštovani. Hkrati pa jim tudi jaz dam vedeti, da si to želim od njih, da je to obojestransko, vzajemno«* – razredničarka N40). Na tem področju je po besedah ene izmed razredničark pomembna tudi podpora staršev. Uspešnost preventive je težko opredeljiva in jo je težko oceniti, saj dve učiteljici izpostavita problem v razkoraku med teorijo, kjer vsi vse razumejo in znajo (uspešni) ter prakso, kjer ni tega prenosa znanja oziroma razumevanja (neuspešni) – (*»Oni*

točno vedo, kaj se sme in kaj se ne sme, naštet in kaj je lepo vedenje in kaj je neprimerno vedenje, samo potem, ko pride do te situacije, niso zmožni tega razkoraka narediti, mogoče kakšen – razredničarka K40; Uspešni smo, kadar se učimo o tem, v praksi pa je druga stvar oziroma situacija.» – razredničarka L31). Kot predloge za preventivo razredničarke navajajo: več delavnic (*»Izobraževanja za učitelje so zelo dobrodošla.» – razredničarka M38*), vaje za umiritev (*»vaje za umiritev v trenutku, ko otrok izbruhne, da se umiriš» – razredničarka K43*), (dodatna) izobraževanja za učitelje in tudi za starše, enotnost učiteljev in medsebojna pomoč, svetovanje ter učenje socialnih veščin na konkretnih življenjskih primerih (*»Pogosto opažam, da se razvija socialne veščine preveč šolsko, zato jih ne ponotranjijo. Oni rabijo konkretno življenjsko izkušnjo, da bodo doživeli, na primer kaj je to čustvo jeza in kako se spopadati z njo v tistem trenutku.» – razredničarka N42*).

- UKREPI IN REŠEVANJE

Kot pogost ukrep učiteljice oziroma razredničarke navajajo pogovor (*»razgovor z dogovorom za naprej z učencem» – razredničarka M28; »čim bolj umirjeno vodim pogovor, da pridemo do dejansko nekega zaključka» – razredničarka L25; »Ko se kaj takega zgodi, se ukrepa takoj» – razredničarka K38*), delo z nasilnežem (*»ukrepi za izboljšanje vedenja: zbiranje pohval, spremljanje» – razredničarka M31; »Potem je razvijanje empatije, tako da se poskušamo vživeti v drugega.» – razredničarka N35*), sprotno reševanje (*»sprotni razgovori ne le, ko je razredna ura, ampak v trenutku, ko je problem aktualen» – razredničarka M34*), pravila (*»smo postavili tudi jasna pravila, kaj smemo, česa ne smemo» – razredničarka N31*), kazni (*»če pa gre za težji primer, pa se izreče tudi vzgojni opomin» – razredničarka K31*) ter vključitev šolske svetovalne delavke in staršev. Učinkovitost teh ukrepov je po njihovem mnenju odvisna od posameznega otroka, njegovih posebnih potreb, resnosti primera ali vzroka nasilja (*»Učinkovitost je v bistvu odvisna od motnje, primera» – razredničarka K32; »odvisno od situacije, od posameznika oziroma skupine, kakšna je dinamika znotraj skupine» – razredničarka N38*). Ena izmed učiteljic je izpostavila kot najbolj učinkovita ukrepa pogovor in sprotno reševanje (*»Meni se zdi najboljše sprotno ukrepanje in res pogovor» – razredničarka N37*), druga pa je dodala, da je prav zaradi začasne učinkovitosti ukrepov treba iskati nove, raznolike ukrepe: *»Učinkoviti so nekaj časa, potem je treba iskati nove poti. Ni recepta, ki bi deloval pri vseh.» (razredničarka M32).*

- REŠITEV PROBLEMA MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Ena izmed razredničark rešitev problema medvrstniškega nasilja oziroma zmanjšanje tega vidi v spremembi oziroma premiku: *»Ko sem prišla v ta razred, je bilo dosti več nasilja. Od lanskega leta pa so čisto drugi otroci, zato ker se je ustvarila varnost, ljubezen, zaupanje. Predvsem, ko so oni začutili, da so ljubljeni, se je začela sprememba. In to, da jim daš priložnost, da dokazujejo, da so dobri, ne da so slabi«* (razredničarka N43).

4.3 SVETOVALNA DELAVKA

- OPREDELITEV MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Šolska svetovalna delavka je tako kot učiteljice oziroma razredničarke opredelila medvrstniško nasilje kot nasilje med vrstniki ter omenila več pojavnih oblik tovrstnega nasilja, in sicer: fizično, verbalno, psihično in tudi spletno nasilje (*»Vsaka oblika nasilja med vrstniki, ali je to fizično, verbalno, psihično, spletno, v vseh pogledih.«* – svetovalna delavka O1).

- PRIMERI MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Kot primer medvrstniškega nasilja je izpostavila primer verbalnega nasilja (*»Šlo je za verbalni napad na sošolce in učitelje. Do učencev ni bil fizično nasilen ampak verbalno«* – svetovalna delavka O2). Po njenih izkušnjah še ni bilo primera, da bi bil kdo od otrok iz rednih oddelkov nasilen do otrok/a v prilagojenem programu (*»Da bi kdo iz rednih oddelkov kakšnega iz prilagojenega programa, ne, se ni še zgodilo.«* – svetovalna delavka O11).

- ZNAČILNOSTI IN OKOLIŠČINE MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Na podlagi primera šolske svetovalne delavke je težko posplošiti, da se v vlogi povzročitelja nasilja največkrat pojavljajo fantje iz prilagojenega programa, saj gre za en naveden primer tovrstnega nasilja, čeprav v nadaljevanju doda, da po njenih izkušnjah večinoma fantje izvajajo nasilje (*»Moja izkušnja je, da so večinoma fantje tisti«* – svetovalna delavka O10), in sicer gre za: *»verbalno in posledično tudi fizično nasilje.«* (svetovalna delavka O10). Glede okoliščin pove, da se tovrstno nasilje dogaja tako v času pouka kot med odmori (*»Večinoma se mi zdi, da se s tem ukvarjamo med poukom in med odmori«* – svetovalna delavka O8), torej v učilnicah in na hodnikih (*»V učilnicah, na hodnikih je tega veliko«* – svetovalna delavka O9).

- POGOSTOST MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Šolska svetovalna delavka meni, da se medvrstniško nasilje dogaja pogosto in da je pojavljanje oziroma pogostost tovrstnega nasilja odvisna od potreb posameznega otoka (*»Če je tako, je lahko na dnevni bazi, lahko na tedenski, zelo odvisno. Odvisno je od posameznikovih potreb.«* – svetovalna delavka O7).

- VZROKI MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Kot najpogostejši vzrok za medvrstniško nasilje navaja posebne potrebe teh otrok (*»Na prilagojenem programu gre bolj za to, da izhaja iz njih, iz njihovih posebnih potreb. Recimo pri avtistih, da si ne znajo razložiti določene situacije«* – svetovalna delavka O13; *»Ta samokontrola. Ne znajo razbrat svoja čustva, počutje. Da znajo ustrezno odreagirat, to je pri njih zelo težko.«* – svetovalna delavka O14). Omeni pa tudi igro, iz katere lahko izhaja nasilje (*»Zelo težko opredelit, ker dosti izhaja prav iz te igre. Se zbadajo, se igrajo in že sami svoje meje težko zaznajo oziroma jih ozaveštuje, od drugih pa je to še težje. Mogoče gre nekdo nekje čez in potem zanj to ni več igra ampak žaljenje.«* – svetovalna delavka O5). Doda, da je včasih vzrok nasilja tudi neznan (*»Ne vemo točno, kaj to povzroči.«* – svetovalna delavka O4).

- OBLIKE MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

Šolska svetovalna delavka izpostavlja kot najpogostejšo obliko medvrstniškega nasilja verbalno nasilje, ki mu sledi fizično nasilje: *»Večinoma verbalno in posledično fizično.«* (svetovalna delavka O12).

- ZAUPNA OSEBA IN ISKANJE POMOČI

Po mnenju šolske svetovalne delavke so zaupne osebe največkrat učitelji (*»učenci z učitelji povezani, jim zaupajo in sproti rešijo zadeve«* – svetovalna delavka O15), včasih pa po dogovoru pridejo tudi njej (*»Da bi bila prav situacija, govorim zdaj s svojega vidika kot svetovalna delavka, da bi sam prišel k meni, se je zgodilo, ko sva bila vnaprej dogovorjena.«* – svetovalna delavka O16).

- PREVENTIVA

V sklopu preventive navaja te preventivne dejavnosti: sodelovanje in podpora staršev, preventivni projekti, izobraževanja in delavnice na temo medvrstniškega nasilja, povezovanje z rednimi oddelki, delo na pozitivnih odnosih, empatiji in sočutju (*»Vpeljevanje v pozitivne odnose, gojenje empatije in sočutja.«* – svetovalna delavka O26), izpostavljanje otrokovih močnih področij, krepitev samopodobe (*»Da se izpostavlja njihova močna področja, da ostali otroci, njihovi starši vidijo, da so sposobni. Da se sami sebi dokažejo da zmorejo, da niso zaradi njihove motnje kaj prikrajšani oziroma da jih to zaznamuje. Da gradijo na svoji samopodobi.«* – svetovalna delavka O28), iskanje primerov dobrih praks (*»iščemo primere dobre prakse, se pozanimamo okoli kakšne pristope imajo«* – svetovalna delavka O29), urejena dežurstva med odmori (*»Dežurstva so urejena med vsakim odmorom v vseh prostorih. Imamo seznam, kjer so dodeljeni dežurni učitelji«* – svetovalna delavka O31), nabiralnik za prijave medvrstniškega nasilja (*»Od letos imamo tudi nabiralnik, ker nekateri si ne upajo na štiri oči to zaupat oziroma priti povedat, da lahko narišejo in napišejo in dajo v nabiralnik.«* – svetovalna delavka O32) ter pogovori na temo razlikovanja med tem, kaj je zatožiti nekoga in kaj pomeni povedati odrasli osebi o primeru nasilja (*»Veliko se dela tudi na tem, da to ni špecanje, ampak tukaj je treba razmejiti, kaj je špecanje in kar je tisto, kar je pravilen odziv v določeni situaciji, tako da tudi o tem veliko govorimo.«* – svetovalna delavka O33). Kot velik plus za preventivo pa vidi v predmetniku prilagojenega programa z nižjim izobrazbenim standardom, katerega del je tudi predmet socialno učenje (*»Na prilagojenem programu se mi zdi velika prednost, da imajo socialne veščine vključene v predmetnik.«* – svetovalna delavka O27).

- UKREPI IN REŠEVANJE

Šolska svetovalna delavka pod ukrepe v primeru medvrstniškega nasilja navaja pogovor in sprotno reševanje (*»Učenec najprej pove učiteljici ali pa ji nekdo sporoči ali vidiš. Takrat absolutno narazen in pogovor, da si vzameš čas, da to sproti v tisti situaciji rešiš.«* – svetovalna delavka O17) in vključitev staršev (*»tako da so tudi starši redno obveščeni, kaj se dogaja in poskrbimo, da so vključeni v iskanje rešitev«* – svetovalna delavka O18). Meni, da je potrebno biti pri ukrepih dosleden in da se mora obravnavati vsak primer nasilja (*»Ne glede ali gre za prilagojen program ali redni oddelek, moraš biti pri ukrepih dosleden. Če se nekaj dogovoriš, mora to držat. Nasilje je sploh stvar, o kateri se ne pogajaš. To v šolo ne spada in vsak tak primer mora biti obravnavan.«* – svetovalna

delavka O19). Učinkovitost ukrepov je po njenem mnenju odvisna od otrokovih posebnih potreb: *»Je pa res tam specifična ta, da imajo te posebne potrebe in je spet odvisno koliko časa bo nekdo rabil, da bo to ponotranjil, da pač tega ne sme. To je zelo odvisno od vsakega posameznika, njegove potrebe. Ali gre za čustveno-vedenjske motnje, avtizem, potem pa so pridružene še druge motnje.«* (svetovalna delavka O24). Dodaja, da je treba v primeru neučinkovitega ukrepa poiskati nove (*»Potem pa vidiš, odvisno od situacije, če nekaj ne funkcionira, je treba nekaj drugega dobit, poiskat drugo možnost.«* – svetovalna delavka O21).

- REŠITEV PROBLEMA MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

V smeri rešitve problema ali boljše zmanjšanja medvrstniškega nasilja poudarja ozaveščenost in obravnavo vsakršnega primera nasilja: *»Nasilje je ena taka stvar, ki je ne bomo izkoreninili, kar je logično, da je 100-% ne bomo izkoreninili. Je pa že veliko, da smo o tem ozaveščeni in da se zavedamo, da smo dolžni odreagirat na vsako nasilje.«* (svetovalna delavka O34).

5. RAZPRAVA

Zaznavanje pogostosti medvrstniškega nasilja se med skupinama intervjuvanih razlikuje, saj otroci ta pojav zaznavajo bistveno redkeje kot učiteljice oziroma razredničarke in šolska svetovalna delavka, ki menijo, da je tovrstno nasilje pri otrocih v prilagojenem programu (dokaj) pogost pojav. Razliko v zaznavanju medvrstniškega nasilja pripisujem različnim dejavnikom, med drugim jo povezujem že s samo opredelitvijo nasilja, saj nekateri otroci nasilnega dejanja ne pojmujejo kot nasilje, temveč kot igro oziroma zabavno početje (Hrovat Kuhar, 2015). S tega vidika otroci zaznajo manj primerov tovrstnega nasilja, poleg tega gre še za skupino otrok z motnjo v duševnem razvoju, zaradi česar imajo nizke kognitivne sposobnosti ter posledično težave na področju razumevanja abstraktnih pojmov, kot je pogostost, zato težko opredelijo količino nasilja oziroma njegovo pojavnost.

Kot najpogostejši dejavnik tveganja za medvrstniško nasilje učiteljice oziroma razredničarke in šolska svetovalna delavka navajajo posebne potrebe otrok. Rose, Espelage in Monda-Amaya (2009) menijo, da poleg otrokove motnje predstavljajo dejavnik tveganja za tovrstno nasilje tudi šibke socialne veščine ter primanjkljaji na področju razumevanja in interpretiranja socialnih informacij iz okolja. V prilagojen program z nižjim izobrazbenim standardom se namreč primarno usmerjajo otroci z (lažjo do zmerno) motnjo v duševnem razvoju (Opara, 2005), za katere je značilno pomanjkanje socialnih veščin vključno z empatijo, nezrela presoja in neprimerno odzivanje v socialnih okoliščinah (Vovk Ornik, 2015), zaradi česar lahko pride tudi do nesporazuma in konflikta med njimi, ki ju lahko obravnavamo tudi kot dejavnika tveganja, saj lahko v primeru nerazrešenosti prerasteta v nasilje (Klemenčič, Jerina, Karajić, Kuhar in Molan, 2016). Običajno imajo otroci v prilagojenem programu poleg te motnje diagnosticirane še druge (Opara, 2005), kot so čustvene in vedenjske motnje, za katere je značilna hitra jeza, izzivalno (agresivno) vedenje in nezmožnost samokontrole (Kobolt in Rapuš Pavel, 2009; Metljak, Kobolt in Potočnik, 2010; Žagar, 2012), ki jih otroci poleg draženja prištevajo k dejavnikom tveganja za pojav tovrstnega nasilja. Pogost dejavnik tveganja za medvrstniško nasilje je tudi igra v kombinaciji z otrokovimi težavami oziroma primanjkljaji v socialni komunikaciji in interakciji (Vovk Ornik, 2015), zaradi česar lahko preraste v nasilno dejanje. Nabuzoka in Smith (1999) podajata primer grobe igre, ki si jo lahko otroci razlagajo kot fizični napad, zato se nanjo odzovejo agresivno (Nabuzoka in Smith, 1999 v Rose, Espelage in Monda-Amaya, 2009). Po mnenju učiteljic oziroma razredničark spadajo med dejavnike tveganja

za pojav tovrstnega nasilja tudi slaba samopodoba, težke družinske razmere in stiska, ki jo lahko otrok izraža tudi skozi nasilje (Elliot, 2002). Poleg tega je pogost dejavnik tveganja za medvrstniško nasilje prevzet vzorec reševanja družinskih sporov. Če starši otroku ne omogočijo razvoja ustreznih vzorcev vedenja, obstaja velika verjetnost, da bo tudi otrok sam začel uporabljati nasilje za reševanje konfliktov (Vanček, 2002a). Včasih pa gre iskati dejavnik tveganja za omenjeni pojav v tekmovalnosti, kot je merjenje moči in spretnosti, v obliki sprostitve, v iskanju pozornosti ali pa izstopanju iz povprečja.

Kot najpogostejši obliki medvrstniškega nasilja tako otroci kot šolska svetovalna delavka navajajo fizično in verbalno nasilje. Slednjega lahko umestimo pod psihično nasilje, ki je po mnenju učiteljic oziroma razredničark ena izmed najpogostejših oblik tovrstnega nasilja. Zaradi izzivanja, žaljenja, draženja in zafrkavanja se otrok lahko počuti ponižanega in razvrednotenega, kar negativno vpliva na njegovo samozavest, samopodobo in samozaupanje (Hrovat idr., 2015). Ostale oblike medvrstniškega nasilja, kot so socialno oziroma odnosno, ekonomsko, spletno in spolno nasilje, se v prilagojenem programu pojavljajo redko ali pa še bilo zaznanega nobenega takšnega primera. Podobno poroča tudi Licardo (2015), ki omenja fizično in psihično nasilje kot edini in najpogostejši obliki medvrstniškega nasilja pri otrocih v prilagojenem programu.

Kar se tiče značilnosti pojava medvrstniškega nasilja, se je iz primerov otrok, učiteljic oziroma razredničark in šolske svetovalne delavke pokazalo, da so povzročitelji nasilja največkrat fantje, kar sta ugotovila tudi prva slovenska raziskovalca na tem področju (Dekleva, 1995; Pušnik, 1996 v Pečjak, 2014), vendar je treba upoštevati tudi dejstvo, da je znotraj prilagojenega programa na izbrani šoli več fantov kot deklet. Glede vloge žrtve na osnovi rezultatov ne moremo trditi, kateri spol je bolj izpostavljen tovrstnemu nasilju, saj je v tej vlogi dokaj enakovreden delež fantov in deklet. Tudi starost se ni pokazala kot izrazit dejavnik, saj v obeh vlogah (žrtev in nasilnež) najdemo tako starejše kot mlajše otroke, čeprav v izpostavljenih primerih v vlogi nasilneža največkrat izstopajo starejši učenci (tretje triletno). Licardo (2015) poroča o obratni situaciji, da je več (fizičnega in verbalnega) nasilja zaznanega pri mlajših kot pri starejših otrocih. Če sklepam po omenjenih primerih iz lastne raziskave, gre večinoma za pojav nasilja med otroki s posebnimi potrebami znotraj prilagojenega programa in ne med oddelki rednega ter prilagojenega programa. Kar zadeva oblike medvrstniškega nasilja, je bilo v povezavi s fanti največkrat omenjeno fizično ter tudi verbalno in psihično nasilje, medtem ko so dekleta najpogosteje povezovali s psihičnim, verbalnim in socialnim oziroma odnosnim

nasiljem. S tem se strinja tudi Pušnik (1999), ki meni, da je za fante bolj značilno neposredno, fizično nasilje, dekleta pa so po bolj znana po uporabi posrednih oblik nasilja, kot je psihično nasilje. Kot najpogostejši vrsti opazovalcev sta se pokazali vloga aktivnih in pasivnih branilcev žrtve ter vloga nevpletenih oziroma ignorantov (Pečjak, 2014). Pri slednjih je bil vzrok največkrat strah in prelaganje odgovornosti na žrtev oziroma vpletene, kar potrjuje tudi Lešnik Mugnaioni (2004), ki ugotavlja, da opazovalci največkrat ne posredujejo, ker jih je strah, ali pa jih ne zanima, kaj se dogaja žrtvi, saj menijo, da je vsak sam odgovoren za to, kar se mu dogaja. Glede okoliščin medvrstniškega nasilja se tovrstno nasilje največkrat pojavlja med poukom torej v učilnici in med odmori na hodnikih pa tudi v okolici šole, pred poukom in po njem v podaljšanem bivanju. Elliot (2002) in Habbe (2002) potrujeta, da se tovrstno nasilje najpogosteje dogaja v prostem času otrok, torej med odmori in v podaljšanem bivanju, ko so učitelji na dogajanje manj pozorni, lahko pa se kakšen primer nasilja zgodi tudi med poukom v prisotnosti učitelja. Podobno ugotavlja tudi Krašovec (2017), ki po poročanju učiteljic in učencev v prilagojenem programu navaja kot najpogostejši obliki verbalno in fizično nasilje, kot najpogostejše okoliščine medvrstniškega nasilja pa izpostavlja razred ter šolske hodnike.

Na področju preventive se kot pomemben pokazal trening socialnih veščin med drugim v obliki socialnih igrice ter tudi učenje konstruktivnega reševanja konfliktov in nenasilne komunikacije, saj raziskave kažejo, da imajo tako žrtve kot povzročitelji nasilja slabše razvite socialne spretnosti ter ne znajo ustrezno interpretirati socialne situacije, kar vodi do pogostih konfliktov (Klemenčič, Jerina, Karajić, Kuhar in Molan, 2016). Kot pomembno se je pokazalo tudi delo na pozitivnih medsebojnih odnosih, zaupanju, spoštovanju, empatiji, sočutju in krepitvi otrokovih močnih področij ter posledično pozitivne samopodobe, predvsem pri otrocih s posebnimi potrebami, saj ima otrok, ki dosega dobre rezultate in prejema pohvale, manjšo možnost, da postane tako žrtev kot povzročitelj nasilja (Vanček, 2002a). Po mnenju otrok in učiteljic oziroma razredničark so v sklopu preventivnih dejavnosti pomembni tudi pogovori v okviru razrednih ur na temo prepoznavanja medvrstniškega nasilja, ozaveščanja o njegovih posledicah (Lešnik Mugnaioni, 2004) ter iskanja pomoči v primeru tovrstnega nasilja. Šolska svetovalna delavka na tem mestu dodaja tudi pogovore na temo razlikovanja med tem kaj pomeni zatožiti nekoga in kaj pomeni postaviti se zase, saj veliko otrok težko spregovori o nasilju (Hrovat Kuhar, 2015). Kot pomemben del preventive dodaja tudi povezovanje z rednimi oddelki, nabiralnik za prijave medvrstniškega nasilja, urejena dežurstva med odmori, saj je

takrat večja možnost za pojav nasilja ter podporo staršev. Izreden pomen tako učiteljice oziroma razredničarke kot šolska svetovalna delavka pripisujejo tudi izobraževanjem za učitelje in starše ter delavnicam na temo medvrstniškega nasilja (Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik, 2015).

Med najpogostejše ukrepe po mnenju otrok, učiteljic oziroma razredničark in šolske svetovalne delavke spadajo pogovor, sprotno reševanje in vključitev staršev pa tudi svetovalne službe. Ugotovila sem, da se otroci s posebnimi potrebami najpogosteje po pomoč v primeru nasilja obrnejo na učiteljice oziroma razredničarke, poleg njih pa pogosto zaupajo njihovim staršem in šolski svetovalni delavki. Tudi Verbnik Dobnikar (2002) meni, da o primeru medvrstniškega nasilja običajno prvi izve razrednik, ki v vlogi otrokovega zaupnika začne postopek obravnave nasilja, po potrebi pa vključi v reševanje tudi šolsko svetovalno službo. Pri obravnavanju nasilnih dejanj je torej pomemben celosten pristop (Verbnik Dobnikar, 2002) in doslednost pri ukrepih, kar se zdi šolski svetovalni delavki ključnega pomena, ne glede na program. Intervjuvani rešitev problema medvrstniškega nasilja oziroma zmanjšanja le-tega vidijo v pogovorih, pravilih (Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik, 2015), kaznih, spremembi okolja, v katerem naj vlada ljubezen, varnost in zaupanje ter v ozaveščenosti in obravnavi vsakršnega primera nasilja v šoli.

Kritična ocena metodologije

Pred raziskovanjem sem sestavila dva vprašalnika s podobno zastavljenimi vprašanji, le da je eden prilagojen otrokom. Poskušala sem sestaviti otrokom razumljiva vprašanja, na katera bodo znali odgovoriti. Med raziskovanjem sem ugotovila, da vprašanja niso tako preprosta, saj se je zapletlo že pri prvem vprašanju, s katerim sem nameravala odkriti njihovo razumevanje pojma medvrstniško nasilje. Veliko otrok namreč ni poznalo izraza medvrstniško nasilje ali je zanj slišalo prvič, zato je bilo treba vsakemu posebej na konkretnem primeru razložiti pomen le-tega, ogledali pa smo si tudi kratek animirani film o medvrstniškem nasilju na spletni strani RTV Slovenije (vir: Radiotelevizija Slovenija, b.d.). Vsebinsko risanke sem z vsakim posebej obnovila in nadaljevala z naslednjimi vprašanji. To vprašanje je bilo ključnega pomena, saj so se vsa naslednja vprašanja navezovala nanj. V nadaljevanju sem ugotovila, da jim je poleg razumevanja pojma medvrstniško nasilje težko podati tudi oceno pogostosti vključno s časovno opredelitvijo (količina in čas) ter oblike medvrstniškega nasilja, ki so zanje abstraktni pojmi, saj gre za

otroke z lažjo motnjo v duševnem razvoju. Pri vprašanju o konkretnem primeru medvrstniškega nasilja sicer ni bilo nerazumevanja, kljub temu pa je nekaj otrok izpostavilo primere s prejšnjih šol oziroma iz rednih oddelkov, saj gre za otroke, ki so se prešolali v prilagojeni program. Nekateri so tudi povedali primer iz druge (srednje/osnovne) šole, ki so mu bili sami priča ali pa so o tem slišali od drugih, čeprav je bila pozornost usmerjena k pojavom medvrstniškega nasilja v prilagojenem programu na izbrani šoli. Večini je bilo najtežje zadnje vprašanje o rešitvi problema medvrstniškega nasilja, zato sem dobila malo predlogov o tem. Med intervjuvanjem otrok s posebnimi potrebami, sem se ves čas prilagajala svojim sogovornikom in sogovornicam, s čim bolj konkretnimi primeri in veliko podvprašanji ter usmerjanjem njihove pozornosti na intervju.

Dobljenih ugotovitev ne morem posplošiti na vse tri populacije (učence in učenke, učitelje in učiteljice oziroma razrednike in razredničarke ter svetovalne delavce in delavke) na vseh osnovnih šolah, ki izvajajo prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom v Sloveniji v tem šolskem letu, saj sem intervjuvala otroke, učiteljice oziroma razredničarke in šolsko svetovalno delavko iz neslučajnostno (priročno) izbranih vzorcev.

6. SKLEPI

Na podlagi izvedene raziskave ugotavljam naslednje:

- Medvrstniško nasilje se pojavlja tudi pri otrocih v prilagojenem programu z nižjim izobrazbenim standardom.
- Dejavniki tveganja za pojav tovrstnega nasilja pri otrocih v prilagojenem programu z nižjim izobrazbenim standardom so različni in vključujejo najpogostejše posebne potrebe otrok pa tudi šibke socialne veščine, konflikte, jezo, izzivalno vedenje, nezmožnost samokontrole, igro, slabo samopodobo, težke družinske razmere, stisko, prevzet vzorec reševanja sporov iz družine, merjenje moči in spretnosti, sprostitvev, iskanje pozornosti ter izstopanje iz povprečja.
- Najpogostejše oblike medvrstniškega nasilja pri otrocih v prilagojenem programu z nižjim izobrazbenim standardom so fizično, verbalno in psihično nasilje.
- V vlogi povzročitelja medvrstniškega nasilja pri otrocih v prilagojenem programu z nižjim izobrazbenim standardom so največkrat fantje, v vlogi žrtve medvrstniškega nasilja pa tako fantje kot dekleta.
- V večini primerov gre za medvrstniško nasilje med otroki znotraj prilagojenega programa z nižjim izobrazbenim standardom.
- Fantje v prilagojenem programu z nižjim izobrazbenim standardom največkrat izvajajo fizično, verbalno in psihično nasilje, dekleta pa so znana po uporabi psihičnega, verbalnega in socialnega nasilja.
- V prilagojenem programu z nižjim izobrazbenim standardom gre predvsem za dve vrsti opazovalcev, in sicer (aktivne in pasivne) branilce žrtve ter nevpletene (ignorante), ki ne posredujejo v primeru medvrstniškega nasilja, ker jih je strah ali pa prelagajo odgovornost na žrtev oziroma vpletene.
- Medvrstniško nasilje se v prilagojenem programu z nižjim izobrazbenim standardom največkrat pojavlja v razredu, na hodnikih pa tudi v okolici šole (kraj) ter med poukom, med odmori, pred poukom in po njem v podaljšanem bivanju (čas).
- Preventiva pri otrocih v prilagojenem programu z nižjim izobrazbenim standardom zajema trening socialnih veščin, socialne igrice, učenje konstruktivnega reševanja konfliktov in nenasilne komunikacije, vzdrževanje pozitivnih medsebojnih odnosov, zaupanja, spoštovanja, empatije in sočutja, krepitev otrokovih močnih

področij in pozitivne samopodobe, pogovore na temo medvrstniškega nasilja (prepoznavanje nasilja, ozaveščanje o posledicah, razlikovanje med zatožiti nekoga in postaviti se zase), povezovanje z rednimi oddelki, nabiralnik za prijave medvrstniškega nasilja, urejena dežurstva med odmori, podporo staršev, izobraževanja za učitelje in starše ter delavnice na temo medvrstniškega nasilja.

- V primeru medvrstniškega nasilja se otroci v prilagojenem programu z nižjim izobrazbenim standardom najpogosteje obrnejo po pomoč na učiteljice oziroma razredničarke, zaupne osebe pa so pogosto tudi starši otrok in šolska svetovalna delavka.
- Ukrepi pri otrocih v prilagojenem programu z nižjim izobrazbenim standardom vključujejo pogovore, sprotno reševanje, vključitev staršev in svetovalne službe, pomembna pa je tudi doslednost pri ukrepih.
- Rešitev problema oziroma zmanjšanja medvrstniškega nasilja pri otrocih v prilagojenem programu z nižjim izobrazbenim standardom intervjuvanci in intervjuvanke povezujejo s pogovori, pravili, kaznimi, spremembo okolja, v katerem naj vlada ljubezen, varnost in zaupanje, ozaveščenostjo in obravnavo vsakršnega primera nasilja v šoli.

7. PREDLOGI

- Na področju preventive bi morali tako otroke kot zaposlene na šoli več ozaveščati o samem pojmu medvrstniškega nasilja, njegovih oblikah, posledicah, iskanju pomoči ter razložiti razliko med nasilnim dejanjem in igro oziroma hecem. Ker gre za abstrakten pojem, bi ga bilo treba še posebej predstaviti in pojasniti na konkretnih primerih otrokom v prilagojenem programu.
- Preventivne dejavnosti bi morale vključevati tudi delo z opazovalci medvrstniškega nasilja, saj se je pri tej vlogi pokazalo, da se veliko otrok pasivno odzove na opazen primer nasilja in prelaga odgovornost na vpletene, čeprav bi lahko tudi sami prispevali k rešitvi problema.
- Predlagam več preventivnih pogovorov in delavnic na temo medvrstniškega nasilja, s čimer se strinjajo tudi otroci in učiteljice.
- Še naprej bi morali reševati primere medvrstniškega nasilja sproti in s pogovori, kar se je pokazalo kot učinkovito.
- Na temo medvrstniškega nasilja bi lahko bilo več izobraževanj za učitelje, v obliki delavnic in seminarjev, ki bi jih vodili gostujoči strokovnjaki na tem področju, šola pa bi lahko na to temo pripravila ali organizirala tudi izobraževanja (strokovna predavanja in seminarje) za starše.

Raziskavo bi lahko razširili oziroma nadaljevali na naslednje načine:

- Zanimivo bi bilo raziskati, katera podskupina otrok s posebnimi potrebami se (najpogosteje) pojavlja v določeni vlogi medvrstniškega nasilja.
- V raziskavo bi lahko vključili tudi starše, da bi podali še svoje videnje o pojavu medvrstniškega nasilja.
- Lahko bi naredili primerjavo medvrstniškega nasilja pri otrocih s posebnimi potrebami v prilagojenem programu in pri otrocih s posebnimi potrebami, vključenimi v redni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo.
- Zanimivo bi bilo narediti tudi splošno primerjavo medvrstniškega nasilja med otroki s posebnimi potrebami in otroki brez posebnih potreb.
- Raziskavo bi lahko tudi razširili tako, da bi anketirali večje število otrok, učiteljic in svetovalnih delavk v prilagojenih programih ter tako na osnovi reprezentativnih vzorcev dobljene ugotovitve posplošili na celotno populacijo.

8. UPORABLJENA LITERATURA IN VIRI

- AbilityPath (2011). *Walk a Mile in Their Shoes: Bullying and the Child with Special Needs (Report and Guide)* [pdf]. Pridobljeno 18. 2. 2018 s <https://abilitypath.org/wp-content/uploads/2015/11/walk-a-mile-in-their-shoes.pdf>
- Abram, A. (2002). *Komparativna analiza medvrstniškega trpinčenja med skupino učencev, ki obiskujejo redno OŠ ter skupino učencev OŠ s prilagojenim programom* (Diplomsko delo). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Aničić, K. (2002). Kako nenasilno reševati konflikte. V K. Aničić, D. Lešnik Mugnaioni, M. Plaz, N. Vanček, T. Verbnik Dobnikar, Š. Veselič, & K. Zabukovec Kerin, *Nasilje – nenasilje: priročnik za učiteljice, učitelje, svetovalne službe in vodstva šol* (str. 14-33). Ljubljana: i2.
- Aničić, K., Hrovat Svetičič, T., Hrovat, T., & Sušnik, A. (2015). *Nasilje nad otroki: strokovne smernice za delo z otroki, ki doživljajo zanemarjanje in/ali nasilje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.
- Aničić, K., Hrovat Svetičič, T., Hrovat, T., Lapajne, G., Mešič, G., & Miklavčič, R. (2015). *Delo s povzročitelji nasilja: strokovne smernice in predstavitev dela*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.
- Bakračević Vukman, K. (2015). TranSpace – program opolnomočenja otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami za obrambo pred različnimi oblikami nasilja: raziskava pogostosti in kontekstov agresivnega vedenja. V K. Bakračević Vukman & B. Musil (ur.), *Mladi in nasilje* (str. 7-16). Maribor: Filozofska fakulteta.
- Besag, V. E. (1989). *Bullies and victims in Schools: a guide to understanding and management*. Milton Keynes; Philadelphia: Open University Press.
- Breclj Kobe, M., & Hitejc, Z. (1987). Duševna manjrazvitost in vloga medicinske sestre v procesu zdravstvene nege. *Obzornik zdravstvene nege*, 21, 203-213.
- Cummings, J. G., Pepler, D. J., Mishna, F. & Craig, W. M. (2006). Bullying and Victimization among Students with Exceptionalities. *Exceptionality Education*, 16(3), 193-222.
- Čirič, M. M. (2014). *Tišina kot nasilje: kako je ignoriranje, lastna samopomembnost in lastno samopomilovanje nasilno, ter kako se zoperstaviti z ljubeznijo?* Maribor: Samozaložba.

- Dekleva, B. (2004). Nasilni odzivi mladih v socialnem kontekstu. V A. Anžič, G. Meško, & J. Plazar (ur.), *Mladoletniško nasilje: zbornik razprav* (str. 59-67). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Policija.
- DSM-5 (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. 5th ed. Washington: American Psychiatric Association.
- Elliot, M. (2002). *Trpinčenje*. Ljubljana: Educy.
- Erb, H. H. (2004). *Nasilje v šoli in kako se mu lahko zoperstaviš*. Radovljica: Didakta.
- Habbe, J. (2000). *Nasilje in varnost otrok v šolah: nasveti za ravnatelje, učitelje, starše in vse, ki skrbijo za varnost v osnovnih in srednjih šolah*. Ljubljana: Lisac & Lisac.
- Hmelak, M. (2015). Nasilje v vrtcu. V K. Bakračević Vukman & B. Musil (ur.), *Mladi in nasilje* (str. 69-78). Maribor: Filozofska fakulteta.
- Hrovat Kuhar, E. (2015). Nasilje močnejšega nad šibkejšim še nikoli ni bilo znak poguma (Medvrstniško nasilje – »bullying«). V A. Mrgole, Z. Švaljek, A. Vilotič & N. Breitenberger, *Odgovori sodobnim izzivom odraščanja: zbornik ob 25-letnici delovanja Tom telefona* (str. 131-141). Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.
- Juhant, M. & Bučinel, T. (2017). *Mali nasilnež: priročnik za starše in vzgojitelje*. Mavčiče: Čmrlj, komuniciranje in ustvarjalnost.
- Kaminaridi, V. & Tsaliki, E. (2017). Bullying in Students with and Without Special Educational Needs. *Global Journal of Educational Studies*, 3(2), 118-133.
- Kavkler, M., & Magajna, L. (2008). Učne težave kot posebne vzgojno-izobraževalne potrebe – opredelitev, razsežnost in podskupine učnih težav. V L. Magajna, S. Pečjak, C. Peklaj, G. Čačinovič Vogrinčič, K. Bregar Golobič, M. Kavkler, & S. Tancig, *Učne težave v osnovni šoli: problemi, perspektive, priporočila* (str. 23-31). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Klemenčič, I., Jerina, A., Karajić, E., Kuhar, A., & Molan, A. (2016). *Preventivne dejavnosti sistemskega pristopa k medvrstniškemu nasilju v VIZ: priročnik št. 2*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Klobasa, M. (2015). Učenje reševanja konfliktov z vrstniško mediacijo. V K. Bakračević Vukman & B. Musil (ur.), *Mladi in nasilje* (str. 89-97). Maribor: Filozofska fakulteta.
- Kobal Tomc, B., & Narat, T. (2017). Otroci s posebnimi potrebami. V A. Črnak Meglič, & B. Kobal Tomc (ur.), *Položaj otrok v Sloveniji danes: situacijska analiza*. Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo.

- Kobolt, A. (2011). Razumevanje in odzivanje na čustvene in vedenjske težave. *Socialna pedagogika*, 2(15), 153-173.
- Kobolt, A. & Pelc Zupančič, K. (2010). Od individualnih razlik preko drugačnosti do psihosocialnih težav ali uravnoveženega razvoja. V A. Kobolt (ur.), *Izstopajoče vedenje in pedagoški odzivi* (str. 55-86). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Kobolt, A., & Rapuš Pavel, J. (2009). *Razumevanje in ocenjevanje čustvenih in vedenjskih težav v odraščanju* (Delovno gradivo za socialne pedagoge v okviru komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami). Ljubljana: Oddelek za socialno pedagogiko Pedagoške fakultete v Ljubljani.
- Kokkinos, C. M. & Antoniadou, N. (2013). Bullying and victimization experiences in elementary school students nominated by their teachers for Specific Learning Disabilities. *School Psychology International*, 34(6), 674-690.
- Kordeš, U., & Smrdu, M. (2015). *Osnove kvalitativnega raziskovanja*. Koper: Založba Univerze na Primorskem.
- Kos, T. (2004). *Analiza vrstniškega trpinčenja med učenci na osnovni šoli s prilagojenim programom* (Diplomsko delo). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Košir, K. (2013). *Socialni odnosi v šoli*. Maribor: Subkulturni azil, zavod za umetniško produkcijo in založništvo.
- Košir, K. (2015). Vloga opazovalcev v procesu medvrstniškega nasilja. V K. Bakračević Vukman & B. Musil (ur.), *Mladi in nasilje* (str. 41-50). Maribor: Filozofska fakulteta.
- Kozmus, A. & Pšunder, M. (2017). *Bullying among pupils with and without special needs in Slovenian primary schools* [pdf]. Pridobljeno 20. 3. 2018 s <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03055698.2017.1382323?scroll=top&needAccess=true>
- Krapše, Š. (ur.) (2004). *Otroci s posebnimi potrebami*. Nova Gorica: Educa.
- Krašovec, K. (2017). *Medvrstniško nasilje na osnovnih šolah z nižjim izobrazbenim standardom* (Magistrsko delo). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Lačen, M. (2001). *Odraslost: osebe z motnjo v duševnem razvoju*. Ljubljana: Zveza Sožitje – zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije.
- Lebar, L., Nagode, M., & Žerjav, N. (2017). Mladoletno prestopništvo in medvrstniško nasilje. V A. Črnak Meglič, & B. Kobal Tomc (ur.), *Položaj otrok v Sloveniji danes: situacijska analiza* (str. 249-265). Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo.

- Lešnik Mugnaioni, D. (2004). Vrstniško nasilje. V D. Hrovat, D. Lešnik Mugnaioni, & M. Plaz (ur.), *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje: priročnik* (str. 81-87). Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.
- Lešnik Mugnaioni, D., Klemenčič, I., Filipčič, K., Rustja, E., & Novaković, T. (2016). *Navodila s priročnikom za obravnavo medvrstniškega nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Licardo, M. (2015). Nasilje in otroci s posebnimi potrebami. V K. Bakračević Vukman & B. Musil (ur.), *Mladi in nasilje* (str. 51-68). Maribor: Filozofska fakulteta.
- Little, L. (2002). Middle-class Mothers' perceptions of peer and sibling victimization among children with Asperger's syndrome and nonverbal learning disorders. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*, 25, 43-57.
- Llewellyn, A. (2000). Perceptions of mainstreaming: a system approach. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 42, 106-115.
- Luciano, S & Savage, R. S. (2007). Bullying Risk in Children With Learning Difficulties in Inclusive Educational Settings. *Canadian Journal of School Psychology*, 22(1), 14-31.
- Magajna, L. (2011). Prepoznavanje in diagnostično ocenjevanje specifičnih težav pri učenju: problemi in modeli. V L. Magajna & M. Velikonja (ur.), *Učenci z učnimi težavami. Prepoznavanje in diagnostično ocenjevanje* (str. 88-104). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- McNamara, B. E. (2013). *Bullying and students with disabilities: strategies and techniques to create a safe learning environment for all*. Thousand Oaks: Corwin.
- Mesec, B. (2007). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu II: Kvalitativne raziskave (študijsko gradivo)*. 2. izdaja. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mesec, B. (2009). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu I: Načrtovanje raziskave. (študijsko gradivo za interno uporabo)*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Metljak, U., Kobolt, A., & Potočnik, Š. (2010). Narava čustvenih, vedenjskih in socialnih težav se izmika definicijam. V A. Kobolt (ur.), *Izstopajoče vedenje in pedagoški odzivi* (str. 87-113). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Mishna, F. (2003). Learning disabilities and bullying: Double jeopardy. *Journal of Learning Disabilities*, 36, 336-347.

- Murgel, J. (2014). *Vodnik po pravicah otrok s posebnimi potrebami*. 2. izdaja. Ljubljana: IUS Software, GV založba.
- Muršič, M., Klemenčič, I., Zabukovec Kerin, K., Filipčič, K., Karajić, E., & Bertok, E. (2016). *Osnove systemskega pristopa k medvrstniškemu nasilju in evalvacija projekta NasVIZ: priročnik št. 1*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Opara, B. (2005). *Otroci s posebnimi potrebami v vrtcih in šolah: vloga in naloga vrtcev in šol pri vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami: uresničevanje vzgojno-izobraževalnih programov s prilagojenim izvajanjem in z dodatno strokovno pomočjo: priročnik*. Ljubljana: Centerkontura.
- Opara, B. (2015). *Dodatna strokovna pomoč in prilagoditve: pri vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Centerkontura.
- Opara, B., Barle Lakota, A., Globačnik, B., Kobal Grum, D., Košir, S., Macedoni Lukšič, M., Zorc, D., Bregar Golobič, K., Molan, N., Vovk Ornik, N., Klavžar, K., & Vršnik Perše, T. (2010). *Analiza vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami v Sloveniji*. Ljubljana: JRZ Pedagoški inštitut.
- Ostrman, A. (2002). Medvrstniško nasilje. V A. Kristančič, *Socializacija agresije* (str. 137-145). Ljubljana: AA Inserco, svetovalna služba.
- Pečjak, S. (2014). *Medvrstniško nasilje v šoli*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Peklaj, C. (2016). *Učenci z učnimi težavami v šoli in kaj lahko stori učitelj*. 2. izdaja. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Peklaj, C., & Pečjak, S. (2015). *Psihosocialni odnosi v šoli*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Plaz, M. (2004). Nasilje proti ženskam: oblike, stereotipi in dejstva, posledice, dinamika in normalizacija nasilja, zakaj ženske vztrajajo v nasilju. V D. Hrovat, D. Lešnik Mugnaioni, & M. Plaz (ur.), *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje: priročnik* (str. 42-63). Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.
- *Pravilnik o izobrazbi učiteljev in drugih strokovnih delavcev v prilagojenem izobraževalnem programu osnovne šole z nižjim izobrazbenim standardom* (2015). Ur. l. RS 65/2015.

- Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (b.d.). *Prilagojeni izobraževalni program devetletne osnovne šole z nižjim izobrazbenim standardom*. Pridobljeno 4. 3. 2018 s http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/posebne_potrebe/programi/PP_z_NIS.pdf
- Pušnik, M. (1999). *Vrstniško nasilje v šoli*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Radiotelevizija Slovenija. (b.d.). *Medvrstniško nasilje*. Pridobljeno 17. 3. 2018 s <https://4d.rtvsl.si/arhiv/infodrom/174523482>
- Restoux, P. (2010). *Življenje z drugačnim otrokom: za vse, ki bi radi bolje razumeli starše otrok s posebnimi potrebami in jim znali pomagati*. Radovljica: Didakta.
- Rose, C. A., Espelage, D. L. & Monda-Amaya, L. E. (2009). Bullying and victimisation rates among students in general and special education: a comparative analysis. *Educational Psychology*, 29(7), 761-776.
- Rose, C. A., Monda-Amaya, L. E. & Espelage, D. L. (2011). Bullying Perpetration and Victimization in Special Education: A Review of the Literature. *Remedial and Special Education*, 32, 114-130.
- Rose, C. A., Swearer, S. M. & Espelage, D. L. (2012). Bullying and Students with Disabilities: The Untold Narrative. *Focus on Exceptional Children*, 45(2), 1-10.
- Rose, C. A., Simpson, C. G. & Moss, A. (2015). The Bullying Dynamic: Prevalence of Involvement Among a Large-Scale Sample of Middle and High School Youth with and without Disabilities. *Psychology in the Schools*, 52(5), 515-531.
- Rose, C. A. & Gage, N. A. (2017). Exploring the Involvement of Bullying Among Students With Disabilities Over Time. *Exceptional Children*, 83, 298-314.
- Rovšek, M. (2006). Poti in stranpoti vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami. V B. Založnik (ur.), *Otroci s posebnimi potrebami: integracija in inkluzija* (str. 15-26). Nova Gorica: Educa, Melior.
- Sabornie, E. J. (1994). Social-affective characteristics in early adolescents identified as learning disabled and nondisabled. *Learning Disability Quarterly*, 17, 268-279.
- Sagers, B., Campbell, M., Dillon-Wallace, J., Ashburner, J., Hwang, Y.-S., Carrington, S. in Tones, M. (2017). Understanding and Experiencing of Bullying: Impact on Students on the Autism Spectrum. *Australasian Journal of Special Education*, 41(2), 123-140.

- Skumavc, G. (2016). *Spletno nadlegovanje in otroci s posebnimi potrebami* (Magistrsko delo). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- *Sožitje* (b.d.). Pridobljeno 18. 2. 2018 s <http://www.zveza-sozitie.si/>
- *Statistični urad Republike Slovenije* (2014). Pridobljeno 4. 6. 2018 s http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/09_izobrazevanje/04_osnovnosol_izobraz/01_09527_zac_sol_leta/01_09527_zac_sol_leta.asp
- Šmid, M. (2008). Značilnosti prilagojenega programa z nižjim izobrazbenim standardom in posebnega programa vzgoje in izobraževanja. V M. Rovšek (ur.), *Otroci s posebnimi potrebami: izobraževanje in vzgoja otrok z motnjami v duševnem razvoju* (str. 73-84). Nova Gorica: Melior, Educa.
- Vališer, A. (2006). *Vrstniško nasilje med učenci z lažjo motnjo v duševnem razvoju* (Magistrsko delo). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Vanček, N. (2002a). Nasilje in otroci s posebnimi potrebami. V K. Aničić, D. Lešnik Mugnaioni, M. Plaz, N. Vanček, T. Verbnik Dobnikar, Š. Veselič, & K. Zabukovec Kerin, *Nasilje – nenasilje: priročnik za učiteljice, učitelje, svetovalne službe in vodstva šol* (str. 76-101). Ljubljana: i2.
- Vanček, N. (2002b). Spolno nasilje. V K. Aničić, D. Lešnik Mugnaioni, M. Plaz, N. Vanček, T. Verbnik Dobnikar, Š. Veselič, & K. Zabukovec Kerin, *Nasilje – nenasilje: priročnik za učiteljice, učitelje, svetovalne službe in vodstva šol* (str. 148-169). Ljubljana: i2.
- Verbnik Dobnikar, T. (2002). Nasilje v šoli. V K. Aničić, D. Lešnik Mugnaioni, M. Plaz, N. Vanček, T. Verbnik Dobnikar, Š. Veselič, & K. Zabukovec Kerin, *Nasilje – nenasilje: priročnik za učiteljice, učitelje, svetovalne službe in vodstva šol* (str. 34-75). Ljubljana: i2.
- Vovk Ornik, N. (2015). *Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oz. motenj otrok s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Zabukovec Kerin, K. (2002). Vrstniško nasilje v šoli. V K. Aničić, D. Lešnik Mugnaioni, M. Plaz, N. Vanček, T. Verbnik Dobnikar, Š. Veselič, & K. Zabukovec Kerin, *Nasilje – nenasilje: priročnik za učiteljice, učitelje, svetovalne službe in vodstva šol* (str. 102-121). Ljubljana: i2.
- *Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1)* (2011). Ur. l. RS 58/2011.

- Žagar, D. (2012). *Drugačni učenci*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Žerovnik, A. (2004). *Otroci s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Družina.

9. PRILOGE

PRILOGA 1: Vprašalnik za učenke in učence (otroke)

Učenec/učenka, razred (datum)

- Kaj je po tvojem mnenju medvrstniško nasilje? Kaj si predstavljaš pod tem izrazom?
- Mi lahko poveš kakšen primer podobnega dogodka, ki se je zgodil v (tvojem razredu) šoli? Prosim, opiši mi ga. (kje, kdaj, kdo – vloge glede na spol, starost in program)
- Kako pogosto se to dogaja med (tvojimi sošolci in sošolkami) oziroma drugimi učenci in učenkami v prilagojenem programu? Si že ti kdaj izvajala kaj podobnega nad drugim?
- Zakaj misliš, da pride do nasilja med (vami) sovrstniki?
- Katere oblike medvrstniškega nasilja si že opazil/a? Katera je (med vami) najpogostejša?
- Mi lahko zaupaš, če se je kdaj zgodilo kaj podobnega tudi tebi? Kako si se takrat počutil/a?
- Komu si zaupal/a oziroma povedal/a, kaj se ti je zgodilo? Kje si poiskal/a pomoč? Kako se je ta (tvoj) problem rešil?
- Kaj (ponavadi) storiš v primeru, če opaziš nekoga, ki doživlja medvrstniško nasilje? Kako reagirajo drugi (opazovalci)?
- Kako pogosto se v (tvojem razredu) šoli pogovarjate o (medvrstniškem) nasilju? Se ti zdi, da je zaradi tega manj medvrstniškega nasilja (med vami) v šoli? Kako bi ti rešil/a ta problem?

PRILOGA 2: Vprašalnik za učiteljice/razredničarke in šolsko svetovalno delavko

Razredničarka/učiteljica oziroma šolska svetovalna delavka (datum)

- Kako bi s svojimi besedami opredelili izraz medvrstniško nasilje?
- Lahko izpostavite konkreten primer tovrstnega nasilja iz (vaše) prakse (v OPP NIS)? Prosim, opišite ga.
- Kako pogosto opazate pojav medvrstniškega nasilja pri (vaših) učencih in učenkah iz OPP NIS?
- Kakšne so značilnosti in okoliščine omenjenega pojava pri (vaših) učencih in učenkah iz OPP NIS? (kje, kdaj, kdo – vloge glede na spol, starost in program)
- Katere oblike medvrstniškega nasilja pri njih (učencih in učenkah iz OPP NIS) opazate? Katere so najpogostejše?
- Kakšni so po vašem mnenju vzroki za medvrstniško nasilje oziroma zakaj do njega pride?
- Na koga se po vaših izkušnjah obrnejo (vaši) učenci in učenke iz OPP NIS po pomoč v primeru medvrstniškega nasilja? Komu se (ponavadi) zaupajo?
- Kako ukrepite/ravnate v primeru medvrstniškega nasilja? Kako rešujete nastalo situacijo?
- Kako (če sploh) spremljate in kako bi ocenili učinkovitost takšnih ukrepov? Kaj bi potrebovali in kaj bi predlagali za izboljšanje učinkovitosti takšnih ukrepov?
- Kakšne preventivne dejavnosti izvajate (v vašem razredu) v OPP NIS na temo medvrstniškega nasilja? Kako ocenjujete njihovo uspešnost? Kaj bi še lahko naredili na tem področju?

PRILOGA 3: Intervjuji z učenci in učenkami

INTERVJU 1: Učenec 1, 8. razred (5. 4. 2018) - A

- Kaj je po tvojem mnenju medvrstniško nasilje? Kaj si predstavljaš pod tem izrazom?
Odgovori mi, da nekdo koga ubije, muči. V nadaljevanju izvem, da temu reče izzivanje.
- Mi lahko poveš kakšen primer podobnega dogodka, ki se je zgodil v (tvojem razredu) šoli? Prosim, opiši mi ga. (kje, kdaj, kdo – vloge glede na spol, starost in program)
Pove mi, da je eden enkrat enega potiskal ob steno. (Več o tem mi ni želel povedati.)
- Kako pogosto se to dogaja med (tvojimi sošolci in sošolkami) oziroma drugimi učenci in učenkami v prilagojenem programu? Si že ti kdaj izvajal/a kaj podobnega nad drugim?
Odgovori mi, da se to dogaja bolj redko. Zase pove, da tega ni nikoli naredil.
- Zakaj misliš, da pride do nasilja med (vami) sovrstniki?
Odvrne mi, da zato, ker niso prijatelji.
- Katere oblike medvrstniškega nasilja si že opazil/a? Katera je (med vami) najpogostejša?
Skupaj ugotoviva, da je šlo za fizično, verbalno in psihično obliko nasilja. Ne ve, kaj je najbolj pogosto.
- Mi lahko zaupaš, če se je kdaj zgodilo kaj podobnega tudi tebi? Kako si se takrat počutil/a?
Najprej odgovori, da se ne spomni, potem pa pove, da ga učenec 10 večkrat draži in izziva z besedami ter udari, kar mu ni všeč.

- Komu si zaupal/a oziroma povedal/a, kaj se ti je zgodilo? Kje si poiskal/a pomoč? Kako se je ta (tvoj) problem rešil/a?

Pove, da je šel že večkrat povedat učiteljici.

- Kaj (ponavadi) storiš v primeru, če opaziš nekoga, ki doživlja medvrstniško nasilje? Kako reagirajo drugi (opazovalci)?

Zase pove, da se ne vpleta in raje pusti stat, spregleda, ker misli, da morata to tista dva rešiti. Za druge pa ne ve kaj naredijo.

- Kako pogosto se v (tvojem razredu) šoli pogovarjate o (medvrstniškem) nasilju? Se ti zdi, da je zaradi tega manj medvrstniškega nasilja (med vami) v šoli? Kako bi ti rešil/a ta problem?

Pove, da se v razredu ne pogovarjajo o tem, v primeru pa če kdo koga izziva, se pogovori z učiteljico.

Odgovori mi, da ne ve, kako bi rešil ta problem.

INTERVJU 2: Učenec 2, 9. razred (5. 4. 2018) - B

- Kaj je po tvojem mnenju medvrstniško nasilje? Kaj si predstavljaš pod tem izrazom?

Odgovori mi, da ti bo kdo kaj slabega naredil. Doda, da za besedo medvrstniško nasilje sliši prvič.

- Mi lahko poveš kakšen primer podobnega dogodka, ki se je zgodil v (tvojem razredu) šoli? Prosim, opiši mi ga. (kje, kdaj, kdo – vloge glede na spol, starost in program)

Pove mi, da je danes med odmorom videl na hodniku skupino fantov iz rednega oddelka, kako so se spotikali med sabo. Doda, da je enkrat videl tudi primer pretepa.

Omeni mi tudi sošolca Y, ki drugega sošolca 5 večkrat poheca in nalašč izziva. To sošolca 5 razkuri, zato se razjezi in potem sošolcu Y grozi, da bo poklical njegovo mamo.

- Kako pogosto se to dogaja med (tvojimi sošolci in sošolkami) oziroma drugimi učenci in učenkami v prilagojenem programu? Si že ti kdaj izvajal/a kaj podobnega nad drugim?

Odgovori mi, da nekaj srednjega (ni ne redko, ne pogosto).

Pove, da je včasih koga prijateljsko pohecal, nikoli pa ni bil nasilen do drugih. Izpostavi problem, da nekateri ne prenesejo heca in potem hec zveni kot nasilje.

- Zakaj misliš, da pride do nasilja med (vami) sovrstniki?

Odgovori mi, da ne ve, ker ni še nikoli nič takšnega doživel ali pa naredil.

- Katere oblike medvrstniškega nasilja si že opazil/a? Katera je (med vami) najpogostejša?

Pove mi, da pogosto vidi, da se učenci med sabo spotikajo. Včasih je slišal tudi kako se žalijo z grdimi besedami.

- Mi lahko zaupaš, če se je kdaj zgodilo kaj podobnega tudi tebi? Kako si se takrat počutil/a?

Pove, da njega ni še nihče udaril ali izzival, skregal pa se je že s sošolci.

- Komu si zaupal/a oziroma povedal/a, kaj se ti je zgodilo? Kje si poiskal/a pomoč? Kako se je ta (tvoj) problem rešil/a?

Odgovori mi, da v primeru, če bi se mu to zgodilo, bi najprej to povedal svetovalni delavki, če bi pa bila v bližini učiteljica, bi to povedal njej.

- Kaj (ponavadi) storiš v primeru, če opaziš nekoga, ki doživlja medvrstniško nasilje? Kako reagirajo drugi (opazovalci)?

Pove, da če je vpleten njegov prijatelj, se vmeša in pomaga to razrešiti ali pa pove učitelju, če je v bližini. Za druge pove, da se temu raje izmikajo in rajši pustijo stat ter samo gledajo.

- Kako pogosto se v (tvojem razredu) šoli pogovarjate o (medvrstniškem) nasilju? Se ti zdi, da je zaradi tega manj medvrstniškega nasilja (med vami) v šoli? Kako bi ti rešil/a ta problem?

Pravi, da so se že pogovarjali o tem pri razrednih urah z učiteljico, ki jim reče naj se trudijo, da se bodo dobro razumeli, v primeru nasilja naj povejo enemu od učiteljev ali pa naj grejo do svetovalne delavke.

Izpostavi problem, da ko se zgodi nasilje, ponavadi ni nobenega razrednika zraven, da bi to videl. Pove tudi, da nekateri to zadržijo zase in učiteljici ne povejo, tako da učiteljica ne izve za nasilje. Odgovori mi, da bi on to težko rešil oziroma da ne ve kako.

INTERVJU 3: Učenka, 8. razred (6. 4. 2018) - C

- Kaj je po tvojem mnenju medvrstniško nasilje? Kaj si predstavljaš pod tem izrazom?

Odvrne mi, da se pretepajo ali pa da ti nekdo grozi.

- Mi lahko poveš kakšen primer podobnega dogodka, ki se je zgodil v (tvojem razredu) šoli? Prosim, opiši mi ga. (kje, kdaj, kdo – vloge glede na spol, starost in program)

Pove, da je na hodniku videla pretep s copatom. En devetošolec (iz oddelka) se je v času glavnega odmora spravil na njenega sošolca (osmošolca) in ga tepel s copatom. Pri tem je slišala tudi veliko grdih besed.

Izpostavi tudi primer, ko je njen sošolec drugega vrgel na tla in ga potem brcal. Tisti na tleh se po njenih besedah ni nič branil ampak se je skril oziroma skrčil (pokaže kako).

Pove tudi, da na prejšnji šoli je večkrat videla kako so njeni sošolci porivali druge sošolce v omarice in v zid.

- Kako pogosto se to dogaja med (tvojimi sošolci in sošolkami) oziroma drugimi učenci in učenkami v prilagojenem programu? Si že ti kdaj izvajal/a kaj podobnega nad drugim?

Pove, da na prejšnji šoli se je to pogosto dogajalo, na tej šoli pa ne ampak je to bolj redko. Odvrne mi, da tega ni nikoli naredila.

- Zakaj misliš, da pride do nasilja med (vami) sovrstniki?

Pravi, da, ker so jezni oziroma ker se razjezijo, ker jih drugi izzivajo.

- Katere oblike medvrstniškega nasilja si že opazil/a? Katera je (med vami) najpogostejša?

Z mojo pomočjo ugotoviva, da je šlo za fizično in verbalno obliko nasilja. Zdi se ji, da je največ žaljivih besed.

- Mi lahko zaupaš, če se je kdaj zgodilo kaj podobnega tudi tebi? Kako si se takrat počutil/a?

Zase pove, da sama tega še ni doživela.

- Komu si zaupal/a oziroma povedal/a, kaj se ti je zgodilo? Kje si poiskal/a pomoč? Kako se je ta (tvoj) problem rešil/a?

V primeru, če bi se ji to zgodilo, pove, da bi šla do ravnateljice ali pa svetovalne delavke. Povedala bi tudi učiteljici, če bi bila v bližini, ko bi se to zgodilo.

- Kaj (ponavadi) storiš v primeru, če opaziš nekoga, ki doživlja medvrstniško nasilje? Kako reagirajo drugi (opazovalci)?

Odgovori mi, da se noče vmešavati in gre raje mimo, včasih pa pove tudi učiteljici. Za ostale pove, da drugi ponavadi pustijo, da tista dva sama rešita.

- Kako pogosto se v (tvojem razredu) šoli pogovarjate o (medvrstniškem) nasilju? Se ti zdi, da je zaradi tega manj medvrstniškega nasilja (med vami) v šoli? Kako bi ti rešil/a ta problem?

Pove, da enkrat so se o tem pogovarjali pri razredni uri. Učiteljica jim je rekla, da če se zgodi kakšen pretep naj povedo odrasli osebi ter jim pokazala zgodbo o fantu, ki je videl pretep in šel to povedat policistu. Zaradi tega (pogovora) se ji zdi, da je manj pretepanja. Pove, da bi to težko rešila oziroma da ne ve kako.

INTERVJU 4: Učenec, 8. razred (6. 4. 2018) - D

- Kaj je po tvojem mnenju medvrstniško nasilje? Kaj si predstavljaš pod tem izrazom?

Odgovori mi, da te kdo tolče, da ti nekdo grozi.

- Mi lahko poveš kakšen primer podobnega dogodka, ki se je zgodil v (tvojem razredu) šoli? Prosim, opiši mi ga. (kje, kdaj, kdo – vloge glede na spol, starost in program)

Izpostavi primer, ko je učenec 10 udaril učenko 9 in ta ga je potem začela porivati. Potem jima je učiteljica rekla, da se morata opravičiti drug drugemu. Doda da se učenec 10 večkrat razjezi, sploh na učenca 1 in učenko 9 ter da je tudi druge že udaril.

Pove mi tudi, da je bil enkrat učenec 1 razburjen in je rekel grdo besedo. Učenec 10 je mislil, da je to namenjeno njemu, zato je porinil mizo v učenca 1 ter mu vrgel peresnico.

- Kako pogosto se to dogaja med (tvojimi sošolci in sošolkami) oziroma drugimi učenci in učenkami v prilagojenem programu? Si že ti kdaj izvajal/a kaj podobnega nad drugim?

Odgovori mi, da se to dogaja vsake toliko. Pove mi, da se z učencem 10 samo malo igrata in da še ni bil nasilen do drugih.

- Zakaj misliš, da pride do nasilja med (vami) sovrstniki?

Odgovori mi, da tega ne bi vedel.

- Katere oblike medvrstniškega nasilja si že opazil/a? Katera je (med vami) najpogostejša?

Skupaj ugotoviva, da je šlo za fizično, psihično in verbalno obliko nasilja. Ne ve pa katera je najpogostejša.

- Mi lahko zaupaš, če se je kdaj zgodilo kaj podobnega tudi tebi? Kako si se takrat počutil/a?

Pove mi, da so ga enkrat sošolci dražili, da je zaljubljen v sošolko. Takrat se je slabo počutil in je bil jezen nanje, ker so ga zafrkavali.

- Komu si zaupal/a oziroma povedal/a, kaj se ti je zgodilo? Kje si poiskal/a pomoč? Kako se je ta (tvoj) problem rešil/a?

Pove mi, da je šel povedat učitelju oziroma razredniku.

- Kaj (ponavadi) storiš v primeru, če opaziš nekoga, ki doživlja medvrstniško nasilje? Kako reagirajo drugi (opazovalci)?

Pove mi, da nič ne naredi oziroma se ne vmešava ampak pusti, da tista sama to rešita. Za ostale ne ve, kako odreagirajo. Na primeru, ko je učenec 10 udaril učenko 9, pa pove, da so učenca 10 vsi v razredu pustili pri miru, ker se ga bojijo. Tudi sam se ga boji, ker ne ve kaj bo naredil. Učiteljica pa se potem pogovori z njim.

- Kako pogosto se v (tvojem razredu) šoli pogovarjate o (medvrstniškem) nasilju? Se ti zdi, da je zaradi tega manj medvrstniškega nasilja (med vami) v šoli? Kako bi ti rešil/a ta problem?

Pove mi, da so se o tem že pogovarjali na prejšnji šoli, tukaj (na tej šoli) pa še ne. Na zadnje vprašanje, odgovori, da ne bi vedel.

INTERVJU 5: Učenec, 9. razred (6. 4. 2018) - E

- Kaj je po tvojem mnenju medvrstniško nasilje? Kaj si predstavljaš pod tem izrazom?
Pove, da za medvrstniško nasilje še ni slišal, pod to besedo pa si predstavlja pretep, mučenje.
- Mi lahko poveš kakšen primer podobnega dogodka, ki se je zgodil v (tvojem razredu) šoli? Prosim, opiši mi ga. (kje, kdaj, kdo – vloge glede na spol, starost in program)
Pove mi primer, ko so se mlajši učenci iz rednih oddelkov zunaj, v času odmora začeli tepsti s ključi. Doda da je imel že izkušnjo, ko je en njegov sošolec (prejšnja šola) enega učenca pretepel s ključi in da je bila kar resna zadeva.
- Kako pogosto se to dogaja med (tvojimi sošolci in sošolkami) oziroma drugimi učenci in učenkami v prilagojenem programu? Si že ti kdaj izvajal/a kaj podobnega nad drugim?
Odgovori mi, da naj ga to niti ne sprašujem, ker je bilo tega na prejšnji šoli veliko.
Pove mi, da so na prejšnji šoli pogosto klicali njegove starše domov. Šlo je za različne primere od praskanja, pretepanja itd. Doda, da je to delal, ker so sošolci vedeli, da se hitro razjezi in so ga potem še naprej izzivali. Izpostavi mi primer, ko sta se s sošolcem skregala in sta si potem pisala grde besede na Facebook, zaradi česar je nastal v šoli problem.
- Zakaj misliš, da pride do nasilja med (vami) sovrstniki?
Na vprašanje zakaj je to počel, mi najprej odgovori, da ne ve. Potem pa pove, da predvsem zato, ker so ga drugi izzivali z besedami in kako drugače, potem pa so rekli, da je on začel.
- Katere oblike medvrstniškega nasilja si že opazil/a? Katera je (med vami) najpogostejša?
Skupaj ugotoviva, da je šlo za fizično, psihično, verbalno, socialno/odnosno in spletno obliko nasilja. Ne ve pa katera je (bila) najpogostejša.
- Mi lahko zaupaš, če se je kdaj zgodilo kaj podobnega tudi tebi? Kako si se takrat počutil/a?
Pove mi, da sta ga sošolca Y in 6 med odmorom na hodniku spotikala in ga ves čas dražila in izzivala z besedami tudi med poukom in potem je prišlo do pretepa. Doda, da je lani, ko je prišel na šolo bilo več tega izzivanja, letos pa tega skoraj ni več, samo včasih, kakšen dan. Meni, da so bili do njega taki, ker so izvedeli, da se hitro razjezi. Pove, da se je slabo počutil, ni se mu zdelo prav, da se samo nanj tako spravljajo. Izpostavi primer, ko so mu lani držali kljuko od vrat, da ni mogel v razred.
- Komu si zaupal/a oziroma povedal/a, kaj se ti je zgodilo? Kje si poiskal/a pomoč? Kako se je ta (tvoj) problem rešil/a?
Rekel je, da je o izzivanju povedal učiteljem in potem so se o tem pogovorili. Ti so obvestili tudi starše. Pove, da včasih se je razjezil, ko ga je kdo izzival, zdaj pa se umakne raje proč ali pa jim reče naj se ustavijo in mu dajo mir, ker mu to ni všeč, če ne bo povedal ravnateljici in učiteljici, ki bo poklicala starše.
- Kaj (ponavadi) storiš v primeru, če opaziš nekoga, ki doživlja medvrstniško nasilje? Kako reagirajo drugi (opazovalci)?
Odgovori mi, da to pomaga rešiti, tako da pove učiteljem. Za ostale pa reče, da nekateri povedo učiteljici, drugi pa prav navijajo in spodbujajo pretep (prejšnja šola).
- Kako pogosto se v (tvojem razredu) šoli pogovarjate o (medvrstniškem) nasilju? Se ti zdi, da je zaradi tega manj medvrstniškega nasilja (med vami) v šoli? Kako bi ti rešil/a ta problem?
Pove, da se o problemih pogovarjajo z učiteljico pri razredni uri. Zdi se mu, da je zaradi pogovorov z učitelji in sprotnega reševanja problemov manj izzivanja oziroma nasilja. Za rešitev problema medvrstniškega nasilja da predlog oziroma idejo, da bi moral imeti vsak razred vsak teden (enkrat na teden) eno uro en takšen pogovor in potem bi bilo manj konfliktov na šolah in tudi nasilja.

INTERVJU 6: Učenec, 9. razred (6. 4. 2018) - F

- Kaj je po tvojem mnenju medvrstniško nasilje? Kaj si predstavljaš pod tem izrazom?
Odgovori mi, da te v šoli kdo udarja vsak dan, da ti nekaj zlomi, te hovsne.
- Mi lahko poveš kakšen primer podobnega dogodka, ki se je zgodil v (tvojem razredu) šoli? Prosim, opiši mi ga. (kje, kdaj, kdo – vloge glede na spol, starost in program)
Najprej mi omeni primer s sestrine srednje šole. Slišal je, da sta dve punci preteple enega fanta, ker ju je izzival.
Pove mi, da se včasih v razredu malo hovsajo, udarijo.
- Kako pogosto se to dogaja med (tvojimi sošolci in sošolkami) oziroma drugimi učenci in učenkami v prilagojenem programu? Si že ti kdaj izvajal/a kaj podobnega nad drugim?
Pove mi, da se to redko zgodi. Odvrne mi, da on tega ni še nikoli naredil.
- Zakaj misliš, da pride do nasilja med (vami) sovrstniki?
Odgovori mi, da zato ker se ne more kontrolirati oziroma ne more kontrolirati svojih živcev. Omeni mi sošolca 5, za katerega pravi, da se včasih hitro razjezi in reče kaj v jezi.
- Katere oblike medvrstniškega nasilja si že opazil/a? Katera je (med vami) najpogostejša?
Z mojo pomočjo ugotoviva, da je šlo za fizično, verbalno in psihično obliko nasilja.

- Mi lahko zaupaš, če se je kdaj zgodilo kaj podobnega tudi tebi? Kako si se takrat počutil/a?
Pove mi, da še ni doživel, da bi ga kdo udaril.
- Komu si zaupal/a oziroma povedal/a, kaj se ti je zgodilo? Kje si poiskal/a pomoč? Kako se je ta (tvoj) problem rešil/a?
V primeru, če bi bil kdo nasilen do njega bi najprej povedal doma očetu, ker mu najbolj zaupa. Povedal pa bi tudi učiteljici.
- Kaj (ponavadi) storiš v primeru, če opaziš nekoga, ki doživlja medvrstniško nasilje? Kako reagirajo drugi (opazovalci)?
Odgovori mi, da bi šel tja pomagat in jih malo pomiril ter se pogovoril z njimi. Za druge misli, da bi isto naredili.
- Kako pogosto se v (tvojem razredu) šoli pogovarjate o (medvrstniškem) nasilju? Se ti zdi, da je zaradi tega manj medvrstniškega nasilja (med vami) v šoli? Kako bi ti rešil/a ta problem?
Pove mi, da so se o tem pogovarjali pri pouku in sicer med razredno uro pa tudi včasih med poukom, če se je kaj takega zgodilo. Učiteljica jim je rekla, da če jih kdo udari, naj ji pridejo povedat. Zdi se mu, da bi lahko bilo več teh pogovorov. Pove mi, da bi on ta problem rešil tako, da bi šel povedat o primerih nasilja tudi ravnateljici in svetovalni delavki. Po šoli pa bi postavil tudi kamere, in ko bi ugotovili, kdo je bil oziroma. kaj je naredil, bi mu dali ukor.

INTERVJU 7: Učenec, 8. razred (9. 4. 2018) - G

- Kaj je po tvojem mnenju medvrstniško nasilje? Kaj si predstavljaš pod tem izrazom?
Odgovori mi, da nekoga ubiješ, kakšno punco posiliš.
- Mi lahko poveš kakšen primer podobnega dogodka, ki se je zgodil v (tvojem razredu) šoli? Prosim, opiši mi ga. (kje, kdaj, kdo – vloge glede na spol, starost in program)
Pove mi, da se učenec 10 večkrat razjezi zaradi bolezni in je že večkrat koga udaril. Omeni, da so enkrat učenci iz rednih oddelkov dražili sošolca 1 z vzdevkom, ki mu ni bil všeč. Potem je šel učenec 1 to povedat njihovi učiteljici. Enkrat je celo videl kako je en srednješolec spolno nadlegoval eno srednješolko zunaj, pri srednji šoli. To je videl med odmorom.
- Kako pogosto se to dogaja med (tvojimi sošolci in sošolkami) oziroma drugimi učenci in učenkami v prilagojenem programu? Si že ti kdaj izvajal/a kaj podobnega nad drugim?
Odgovori mi, da se to ne dogaja pogosto. Zase pove, da je bil včasih tudi nasilen in da je svojega brata večkrat udaril, ko ga je ta razjezil. Doda, da je včasih v vrtcu tolkel tudi svoje prijatelje.
- Zakaj misliš, da pride do nasilja med (vami) sovrstniki?
Pove, da se to zgodi, ko si jezen.
- Katere oblike medvrstniškega nasilja si že opazil/a? Katera je (med vami) najpogostejša?
Skupaj ugotoviva, da je šlo za spolno, verbalno, fizično in psihično obliko nasilja. Ne ve pa katera je najbolj pogosta.
- Mi lahko zaupaš, če se je kdaj zgodilo kaj podobnega tudi tebi? Kako si se takrat počutil/a?
Pove, da ga je učenec 2, ko so bili v nižjih razredih večkrat udaril in ga tudi žalil. Reče tudi, da se je zaradi tega jokal. Ne ve zakaj se je učenec 2 spravljal na njega. Mogoče zato ker ga je včasih dražil. Starejši učenci pa so mu dajali tudi vzdevke, ki mu niso bili všeč. Pove, da ni bil vesel in da ga je bolelo ampak je vseeno šel v šolo.
- Komu si zaupal/a oziroma povedal/a, kaj se ti je zgodilo? Kje si poiskal/a pomoč? Kako se je ta (tvoj) problem rešil/a?
Odgovori mi, da je za to šel povedat učiteljici, ki se je z učencem 2 pogovorila in potem se mu je ta opravičil. O tem je povedal tudi staršem doma.
- Kaj (ponavadi) storiš v primeru, če opaziš nekoga, ki doživlja medvrstniško nasilje? Kako reagirajo drugi (opazovalci)?
Pove, da nič ne reče ampak je raje tiho. Učenca 10 se namreč boji, da bi tudi njemu kaj naredil, zato ga niti ne pogleda več in ga raje pusti pri miru. V primeru pa če kdo drugi počne kaj njegovemu prijatelju pa mu pove naj neha s tem. Za ostale pravi, da nič ne naredijo in so tiho tako kot on, saj se tudi oni bojijo učenca 10.
- Kako pogosto se v (tvojem razredu) šoli pogovarjate o (medvrstniškem) nasilju? Se ti zdi, da je zaradi tega manj medvrstniškega nasilja (med vami) v šoli? Kako bi ti rešil/a ta problem?
Pove, da se o tem pogovarjajo z učiteljico, če se kaj takega zgodi. Učiteljica se potem pogovori s tistima dvema, ki sta nekaj imela. Pravi, da bi morali imeti napisana pravila in jih tudi upoštevati. Če jih kdo ne bi upošteval pa bi dobil ukor.

INTERVJU 8: Učenka, 7. razred (9. 4. 2018) - H

- Kaj je po tvojem mnenju medvrstniško nasilje? Kaj si predstavljaš pod tem izrazom?

Odvrne mi, da ne ve kaj je to.

- Mi lahko poveš kakšen primer podobnega dogodka, ki se je zgodil v (tvojem razredu) šoli? Prosim, opiši mi ga. (kje, kdaj, kdo – vloge glede na spol, starost in program)

Pove mi, da sošolka 9 večkrat udari njo in mlajše učence.

Omeni mi primer kako je njeni sestri v šoli sošolka grdo rekla, naj ji da denar za malico, potem pa ji ga ni vrnila.

- Kako pogosto se to dogaja med (tvojimi sošolci in sošolkami) oziroma drugimi učenci in učenkami v prilagojenem programu? Si že ti kdaj izvajal/a kaj podobnega nad drugim?

Odgovori mi, da se to dogaja včasih. Pove, da sama tega še ni nobenemu naredila.

- Zakaj misliš, da pride do nasilja med (vami) sovrstniki?

Reče mi, da, ne ve zakaj do tega pride.

- Katere oblike medvrstniškega nasilja si že opazil/a? Katera je (med vami) najpogostejša?

Skupaj ugotoviva, da je šlo za fizično in ekonomsko obliko nasilja.

- Mi lahko zaupaš, če se je kdaj zgodilo kaj podobnega tudi tebi? Kako si se takrat počutil/a?

Pove mi, da jo je sošolka 9 že večkrat udarila in brcnila brez razloga. Enkrat ji je tudi uničila nalivko, ko jo je vrgla po tleh. Učenec 6 jo je enkrat celo udaril po glavi, ko ga je dražila. Pove, da to ni bilo fajn.

- Komu si zaupal/a oziroma povedal/a, kaj se ti je zgodilo? Kje si poiskal/a pomoč? Kako se je ta (tvoj) problem rešil/a?

Odgovori mi, da je šla povedat učiteljici. Potem se ji je sošolka 9 opravičila.

- Kaj (ponavadi) storiš v primeru, če opaziš nekoga, ki doživlja medvrstniško nasilje? Kako reagirajo drugi (opazovalci)?

Reče mi, da če to vidi, nič ne naredi. Pove, da tisti, ki to doživlja pove učiteljici.

Za druge ne ve kaj naredijo.

- Kako pogosto se v (tvojem razredu) šoli pogovarjate o (medvrstniškem) nasilju? Se ti zdi, da je zaradi tega manj medvrstniškega nasilja (med vami) v šoli? Kako bi ti rešil/a ta problem?

Pove, da se ne spomni, da bi se v razredu o tem pogovarjali. Prav tako ne ve kaj o tem pravi učiteljica. Nima pojma, kako bi to rešila.

INTERVJU 9: Učenka, 7. razred (9. 4. 2018) - I

- Kaj je po tvojem mnenju medvrstniško nasilje? Kaj si predstavljaš pod tem izrazom?

Odgovori mi, da ne ve.

- Mi lahko poveš kakšen primer podobnega dogodka, ki se je zgodil v (tvojem razredu) šoli? Prosim, opiši mi ga. (kje, kdaj, kdo – vloge glede na spol, starost in program)

Pove, da sošolec 10 včasih udari njo ali pa mlajše učence.

- Kako pogosto se to dogaja med (tvojimi sošolci in sošolkami) oziroma drugimi učenci in učenkami v prilagojenem programu? Si že ti kdaj izvajal/a kaj podobnega nad drugim?

Odgovori mi, da se to dogaja redko. Zase pravi, da še ni nikoli nobenega udarila.

- Zakaj misliš, da pride do nasilja med (vami) sovrstniki?

Odgovori mi, da ne ve zakaj.

- Katere oblike medvrstniškega nasilja si že opazil/a? Katera je (med vami) najpogostejša?

Z mojo pomočjo ugotoviva, da je šlo za fizično obliko nasilja.

- Mi lahko zaupaš, če se je kdaj zgodilo kaj podobnega tudi tebi? Kako si se takrat počutil/a?

Pove mi, da jo je sošolec 10 že udaril. Na vprašanje kako se je takrat počutila, mi odgovori, da se ne spomni.

- Komu si zaupal/a oziroma povedal/a, kaj se ti je zgodilo? Kje si poiskal/a pomoč? Kako se je ta (tvoj) problem rešil/a?

Odvrne mi, da je povedala učiteljici.

- Kaj (ponavadi) storiš v primeru, če opaziš nekoga, ki doživlja medvrstniško nasilje? Kako reagirajo drugi (opazovalci)?

Zase in za ostale pove, da ne ve kaj naredi/jo.

- Kako pogosto se v (tvojem razredu) šoli pogovarjate o (medvrstniškem) nasilju? Se ti zdi, da je zaradi tega manj medvrstniškega nasilja (med vami) v šoli? Kako bi ti rešil/a ta problem?

Odgovori mi, da se v razredu ne pogovarjajo o tem in da ne ve kako bi rešila ta problem.

INTERVJU 10: Učenec 10, 7. razred (9. 4. 2018) - J

- Kaj je po tvojem mnenju medvrstniško nasilje? Kaj si predstavljaš pod tem izrazom?

Odgovori mi, da nekoga tolčeš.

- Mi lahko poveš kakšen primer podobnega dogodka, ki se je zgodil v (tvojem razredu) šoli? Prosim, opiši mi ga. (kje, kdaj, kdo – vloge glede na spol, starost in program)

Pove mi, da je sam večkrat že koga udaril in bil nasilen do drugih. Jazen je, ker mu učiteljice ne pustijo, da bi vrnil.

- Kako pogosto se to dogaja med (tvojimi sošolci in sošolkami) oziroma drugimi učenci in učenkami v prilagojenem programu? Si že ti kdaj izvajal/a kaj podobnega nad drugim?

Odgovori mi, da se to dogaja. Pove, da je to že večkrat naredil.

- Zakaj misliš, da pride do nasilja med (vami) sovrstniki?

Odvrne mi, ker te razjezijo in ti jim ne smeš vrniti.

- Katere oblike medvrstniškega nasilja si že opazil/a? Katera je (med vami) najpogostejša?

Skupaj ugotoviva, da je šlo za fizično, psihično in verbalno obliko nasilja. Katera je najpogostejša pa ne ve.

- Mi lahko zaupaš, če se je kdaj zgodilo kaj podobnega tudi tebi? Kako si se takrat počutil/a?

Pove mi, da ga včasih sošolci in drugi učenci izzivajo z besedami. Jazen je, ker ne sme vrniti. Hoče, da ga pustijo pri miru, da se pomiri.

- Komu si zaupal/a oziroma povedal/a, kaj se ti je zgodilo? Kje si poiskal/a pomoč? Kako se je ta (tvoj) problem rešil/a?

Odgovori mi, da o tem pove učiteljici. Potem pa se morajo drug drugemu opravičiti.

- Kaj (ponavadi) storiš v primeru, če opaziš nekoga, ki doživlja medvrstniško nasilje? Kako reagirajo drugi (opazovalci)?

Pove mi, da nič ne reče ali naredi. Prav tako ostali.

- Kako pogosto se v (tvojem razredu) šoli pogovarjate o (medvrstniškem) nasilju? Se ti zdi, da je zaradi tega manj medvrstniškega nasilja (med vami) v šoli? Kako bi ti rešil/a ta problem?

Na to vprašanje mi odgovori, da se v razredu o tem pogovarja z učiteljico. Ne ve kako bi rešil ta problem.

PRILOGA 4: Intervjuji z učiteljicami/razredničarkami

INTERVJU 11: Razredničarka/učiteljica 1 (10. 4. 2018) - K

- Kako bi s svojimi besedami opredelili izraz medvrstniško nasilje?

Nasilje, ki se dogaja med otroki, med vrstniki.

- Lahko izpostavite konkreten primer tovrstnega nasilja iz (vaše) prakse v OPP NIS? Prosim, opišite ga. *Včeraj se je zgodil primer, ko je en fant zabil drugega sošolca na železno omaro. Šlo je za dva starejša otroka. Butnil ga je noter, zato ker mu je moral vrniti. Kaj vrniti, pojma nimamo kaj, ker mu ni nič naredil. Ne vemo zakaj. Tako da se dogaja tudi na prilagojenem programu.*

- Kako pogosto opazate pojav medvrstniškega nasilja pri (vaših) učencih in učenkah iz OPP NIS?

Na splošno v prilagojenem programu so to dogaja tedensko, če ne celo vsakodnevno.

- Kakšne so značilnosti in okoliščine omenjenega pojava pri (vaših) učencih in učenkah iz OPP NIS? (kje, kdaj, kdo – vloge glede na spol, starost in program)

Med odmori, tudi med poukom in v podaljšanem bivanju. V učilnici in na hodniku. Pri velikih puncah gre za psihično nasilje, zbadanje, posmehovanje, pri fantih pa psihično z besedami in fizično. Da bi kdo iz rednega oddelka koga iz prilagojenega programa karkoli, se ne spomnim. Odkar jaz delam, ne, ni bilo.

- Katere oblike medvrstniškega nasilja pri njih (učencih in učenkah iz OPP NIS) opazate? Katere so najpogostejše?

Psihično, verbalno, fizično, največ pa se mi zdi da je psihičnega nasilja.

- Kakšni so po vašem mnenju vzroki za medvrstniško nasilje oziroma zakaj do njega pride?

Tukaj gre za različne motnje, so vednjci, aspergerji, pa tudi pomanjkanje socialnih veščin, ni empatije.

- Na koga se po vaših izkušnjah obrnejo (vaši) učenci in učenke iz OPP NIS po pomoč v primeru medvrstniškega nasilja? Komu se (ponavadi) zaupajo?

Jaz bi rekla, po mojih izkušnjah, da se otroci obrnejo na učitelja, ki mu najbolj zaupajo.

- Kako ukrepite/ravnate v primeru medvrstniškega nasilja? Kako rešujete nastalo situacijo?

Najprej je pogovor z vsakim posebej in potem z obema, pokličemo tudi svetovalno delavko in vključimo starše, če pa gre za težji primer, pa se izreče tudi vzgojni opomin.

- Kako (če sploh) spremljate in kako bi ocenili učinkovitost takšnih ukrepov? Kaj bi potrebovali in kaj bi predlagali za izboljšanje učinkovitosti takšnih ukrepov?

Učinkovitost je v bistvu odvisna od motnje, primera. Pri nekomu bo vzgojni opomin zalegel, pri drugemu pa ne, ker preprosto tega ne razumejo. Eden se bo šel na primer opravičit, ker ve da je naredil nekaj narobe, drugi pa zato, ker mora, ker so mu tako rekli, ampak bo še vedno mislil, da on ni kriv, ampak je tisti drugi kriv, da se mu mora zdaj on opravičiti.

- Kakšne preventivne dejavnosti izvajate (v vašem razredu) v OPP NIS na temo medvrstniškega nasilja? Kako ocenjujete njihovo uspešnost? Kaj bi še lahko naredili na tem področju?

Veliko je pogovorov in različnih socialnih igrice, potem spodbujanje pozitivnega vedenja. Če je na primer neko vedenje neprimerno, se ga dostikrat tudi ignorira, se ga niti ne opazi. Postavljanje meja na različne načine.

Ko se kaj takega zgodi, se ukrepa takoj. Podpora staršev je tu zelo velika. Ali te razumejo, ti dajo podporo in se pogovorijo z njim doma, to je zelo pomembno.

Ne bi vedela, če so uspešni. Tisti trenutek oni to razumejo, ti bodo vsi isto zdrdrali, ko pa pridejo v realno situacijo pa se vidi pri njih da tu so šibki, abstraktno razmišljanje. Oni točno vedo, kaj se sme in kaj se ne sme, naštet in kaj je lepo vedenje in kaj je neprimerno vedenje, samo potem, ko pride do te situacije, niso zmožni tega razkoraka narediti, mogoče kakšen.

Delavnice so vedno dobrodošle. Lahko bi imele še več izobraževanj, čeprav letos smo že kar precej naredile na tem. Neke vaje za umiritev v trenutku, ko otrok izbruhne, da se umiriš.

INTERVJU 12: Razredničarka/učiteljica 2 (10. 4. 2018) - L

- Kako bi s svojimi besedami opredelili izraz medvrstniško nasilje?

Nekaj, kar gre navzkriž med njimi, sošolci, med isto starostjo in neko nestrinjanje, nesporazumevanje, neustrezno odreagirane na situacijo.

- Lahko izpostavite konkreten primer tovrstnega nasilja iz (vaše) prakse v OPP NIS? Prosim, opišite ga. *Včeraj smo imeli pantomimo čustev in vsak učenec je po svojih sposobnostih in zmožnostih to predstavljal. Ko se oglasi neki učenec in začne žaliti svojo sošolko pred tablo, češ da je to neustrezen prikaz čustev in da ona (učenka) nič ne zna.*

- Kako pogosto opazate pojav medvrstniškega nasilja pri (vaših) učencih in učenkah iz OPP NIS? *Odvisto od dneva bom rekla. Vpliva neprespanost, situacija doma, situacija na poti, nerazrešeni spori ali pa čisto spontana reakcija. Pri nas se to kar pogosto dogaja.*

- Kakšne so značilnosti in okoliščine omenjenega pojava pri (vaših) učencih in učenkah iz OPP NIS? (kje, kdaj, kdo – vloge glede na spol, starost in program)

Včasih se lahko dogaja že pred začetkom pouka, potem med glavnim odmorom, ko je čas za neko socialno interakcijo enega z drugim. To se dogaja tudi med podaljšanim bivanjem, ker ni več tako načrtno voden pouk. Tudi med poukom se to pojavlja, torej v učilnici in tudi zunaj, na hodnikih. Mislim, da tukaj ni spol tisti, bolj je tisto močen z močnejšim. Recimo močen se ne bo spravil na šibkejšega. Vsaj v naši situaciji je tako, da se bo verbalno spreten spravil na verbalno spretnega ne pa na tistega, ki je manj spreten v tem. Pri nas je taka situacija, ne glede na spol. Mislim, da tukaj še ni bilo primera, da bi se kdo iz rednega oddelka spravil na našega učenca oziroma učenko. Dogaja se v bistvu med njimi samimi, starejši se spravijo na mlajše in obratno, tudi mlajši na starejše.

- Katere oblike medvrstniškega nasilja pri njih (učencih in učenkah iz OPP NIS) opazate? Katere so najpogostejše?

V glavnem verbalno in psihično, to najbolj.

- Kakšni so po vašem mnenju vzroki za medvrstniško nasilje oziroma zakaj do njega pride?

Jaz mislim, da tukaj gre za prenos vzorca iz družine. Kako so starši reševali spore, da to vidijo in da enako odreagirajo, pač če so družine ločene, se marsikaj dogaja v družinah. Verjetno nizka samopodoba, ker jih prizadene. Znajo drug drugega užaliti in te besede jih zelo prizadenejo, ker imajo nizko samopodobo.

- Na koga se po vaših izkušnjah obrnejo (vaši) učenci in učenke iz OPP NIS po pomoč v primeru medvrstniškega nasilja? Komu se (ponavadi) zaupajo?

Mislim, da sem to najprej jaz kot razredničarka, če pa nam kaj ne uspe, pa je šolska svetovalna delavka.

- Kako ukrepite/ravnate v primeru medvrstniškega nasilja? Kako rešujete nastalo situacijo?

Če nisem jaz direktno soudeležena, mislim, da ne vem točno za kaj se gre, izvem obe strani. Potem pa čim bolj umirjeno vodim pogovor, da pridemo do dejanske nekega zaključka. Če pa sem jaz v to vpletena, najprej poskušam tistega, ki to izvaja, razumeti in mu dati potrditev, da ga nekako razumem, da se je nekaj nabralo v njem in mu tudi povem da to ni ustrezno odreagiranje. Potem pa izpeljem pogovor naprej, da pove kaj ga moti na ustreznejši način.

- Kako (če sploh) spremljate in kako bi ocenili učinkovitost takšnih ukrepov? Kaj bi potrebovali in kaj bi predlagali za izboljšanje učinkovitosti takšnih ukrepov?

Ja, mislim, odvisno kako to gledaš. Težko je reči, da je en ukrep učinkovit, odvisno od otroka.

- Kakšne preventivne dejavnosti izvajate (v vašem razredu) v OPP NIS na temo medvrstniškega nasilja? Kako ocenjujete njihovo uspešnost? Kaj bi še lahko naredili na tem področju?

Graditev na samopodobi in medsebojnih odnosih, to je poudarek.

Uspešni smo, kadar se učimo o tem, v praksi pa je druga stvar oziroma situacija.

Delavnice že izvajamo, tako da v teoriji vsi obvladamo vse. Mislim, da tukaj bi morali starše malo izobraziti o tem, v smislu kakšna predavanja za starše.

INTERVJU 13: Razredničarka/učiteljica 3 (17. 4. 2018) - M

- Kako bi s svojimi besedami opredelili izraz medvrstniško nasilje?

Nasilje med vrstniki, podobno starimi otroci. Lahko je fizično, psihično, verbalno.

- Lahko izpostavite konkreten primer tovrstnega nasilja iz (vaše) prakse v OPP NIS? Prosim, opišite ga.

Sedmošolec je za krivca za svoje »stiske« obdolžil osmošolca. Sedmošolec je za sovrstnika trdil, da mu je govoril žaljive besede, ga grdo gledal, mu nalašč zapiral vrata, mu hotel kaj storiti. Čeprav je osmošolec temu sedmošolcu dobronamerno kdaj kaj rekel, je ta razumel vse v negativni luči. Do njega je postal žaljiv, hotel mu je vrniti za stvari, ki jih sploh ni storil, do njega je bil tudi fizično agresiven. Med poukom je na primer nenadoma vstal in ga hotel napasti, enako v podaljšanem bivanju.

- Kako pogosto opazate pojav medvrstniškega nasilja pri (vaših) učencih in učenkah iz OPP NIS? *V prilagojenem programu se to dogaja občasno, na primer pri zgoraj opisanem učencu se je dogajalo občasno tedensko.*
- Kakšne so značilnosti in okoliščine omenjenega pojava pri (vaših) učencih in učenkah iz OPP NIS? (kje, kdaj, kdo – vloge glede na spol, starost in program) *V razredu, na hodnikih. Med poukom in odmori, v podaljšanem bivanju. Za fante je značilno fizično in verbalno nasilje, pri puncam pa psihično, verbalno in socialno/odnosno nasilje. Kar se pa programa tiče, pa se je enkrat na hodniku zgodilo, da je bivši sošolec zafrkaval učenko, ker se je prešolala iz rednega v prilagojeni program.*
- Katere oblike medvrstniškega nasilja pri njih (učencih in učenkah iz OPP NIS) opazate? Katere so najpogostejše?

Fizično, verbalno, psihično, socialno/odnosno nasilje. Najpogostejše je verbalno nasilje.

- Kakšni so po vašem mnenju vzroki za medvrstniško nasilje oziroma zakaj do njega pride? *Z nasiljem izražajo svojo stisko. Nekateri, da se sprostijo, ker iščejo pozornost, drugi zaradi težkih domačih razmer, spet drugi zaradi nerazumevanja (motnje na duševnem področju).*
 - Na koga se po vaših izkušnjah obrnejo (vaši) učenci in učenke iz OPP NIS po pomoč v primeru medvrstniškega nasilja? Komu se (ponavadi) zaupajo?
- Učitelju razredniku, učitelju podaljšanega bivanja, asistentu.*
- Kako ukrepate/ravnate v primeru medvrstniškega nasilja? Kako rešujete nastalo situacijo? *Odvisno od posameznika, od tega, v čem je bil vzrok in resnosti. Vsekakor, razgovor z dogovorom za naprej z učencem, po potrebi s starši, svetovalno službo. Sledijo ukrepi za izboljšanje vedenja: zbiranje pohval, spremljanje itd.*

- Kako (če sploh) spremljate in kako bi ocenili učinkovitost takšnih ukrepov? Kaj bi potrebovali in kaj bi predlagali za izboljšanje učinkovitosti takšnih ukrepov?

Učinkoviti so nekaj časa, potem je treba iskati nove poti. Ni recepta, ki bi deloval pri vseh.

- Kakšne preventivne dejavnosti izvajate (v vašem razredu) v OPP NIS na temo medvrstniškega nasilja? Kako ocenjujete njihovo uspešnost? Kaj bi še lahko naredili na tem področju?

Branje zgodbic na temo, sprotni razgovori ne le, ko je razreda ura, ampak v trenutku, ko je problem aktualen, ozaveščanje o nasilju, kako ukrepati, trening socialnih veščin.

Enotnost učiteljev, da delujejo složno, si pomagajo in svetujejo med sabo. Izobraževanja za učitelje so zelo dobrodošla.

INTERVJU 14: Razredničarka/učiteljica 4 (12. 4. 2018) - N

- Kako bi s svojimi besedami opredelili izraz medvrstniško nasilje? *Medvrstniško nasilje je nasilje, ki se dogaja med vrstniki. Gre za zlorabo na verbalnem ali pa na fizičnem področju. Neupoštevanje pravil na tem področju in ustrahovanje neke osebe.*
- Lahko izpostavite konkreten primer tovrstnega nasilja iz (vaše) prakse v OPP NIS? Prosim, opišite ga. *V razredu imamo enega učenca in ostali so se velikokrat norčevali iz njegovega priimka. Priimek so dodelali, predelali, da je zvenel vulgarno in žaljivo. Enako se je zgodilo tudi drugemu učencu. Iz njegovega imena in priimka so izpeljali različne tvorjenke, da so ga lahko zafrkavali. Čisto za vsakega učenca so tudi sestavili vzdevke. Nekaj časa je bilo to čisto popularno in všečno, enemu in drugemu, čez čas, se je eden spomnil, da zdaj mu to ni več všeč in je bila to že žalitev.*
- *Kar se tiče fizičnega nasilja smo imeli tudi en primer, da je enkrat eden drugega tako razvnel, da je ta prijel motiko, ko smo delali na vrtu in ga lovil po celem vrtu in še razredu, da ga nismo mogli ustaviti. Dejansko je nastalo iz igrivosti, ene igre, potem pa je drugemu ta igrica prekipela.*
- *Lansko leto so se tudi štirje učenci povezali proti novemu učencu in ta je doživljal hud stres in nesprejetost. Kar nekaj časa so rabili, da so ga sprejeli, tudi zato, ker je bil zelo uspešen in je izstopal s samimi odličnimi ocenami. Oni pa so bili vsi približno enaki, zato tega niso sprejeli.*
- Kako pogosto opazate pojav medvrstniškega nasilja pri (vaših) učencih in učenkah iz OPP NIS? *Pri nas v letošnjem letu je to zelo pogosto, je praktično vsakodnevno.*
- Kakšne so značilnosti in okoliščine omenjenega pojava pri (vaših) učencih in učenkah iz OPP NIS? (kje, kdaj, kdo – vloge glede na spol, starost in program) *Včasih se zgodi to pred poukom ali med poukom, v učilnici, lahko je v času odmorov, lahko je zunaj, na vrtu, na učnem prehodu, na hodniku, v podaljšanem bivanju, ne bi mogla reči, da bi lahko izolirala kakšen prostor. Bi rekla, da mogoče imamo pri fantih več teh težav, ampak tudi med puncami je to prisotno, in sicer*

verbalna oblika nasilja. Tukaj v tem času se ni zgodil še noben primer, da kdo od rednih kaj naredil komu iz prilagojenega programa.

- Katere oblike medvrstniškega nasilja pri njih (učencih in učenkah iz OPP NIS) opazate? Katere so najpogostejše?

Najpogostejše je verbalno. Socialno oziroma odnosno, psihično, fizično, bilo je pa tudi spolno (en primer).

- Kakšni so po vašem mnenju vzroki za medvrstniško nasilje oziroma zakaj do njega pride?

Jaz pri svojih učencih opazam, da je velikokrat iz ene take igrivosti in nerazmišljanja par korakov naprej. Večina ne zmore narediti tega koraka naprej, da bi videli, kaj lahko ustvarijo z določenim dejanjem. Problem je, ker se oni ne zavedajo tega oziroma ne presodijo, da lahko nekoga to dejanje zelo prizadene. Prav zato smo imeli v našem razredu veliko pogovorov na temo vzdevkov in smo postavili tudi jasna pravila, kaj smemo, česa ne smemo.

- Na koga se po vaših izkušnjah obrnejo (vaši) učenci in učenke iz OPP NIS po pomoč v primeru medvrstniškega nasilja? Komu se (ponavadi) zaupajo?

Najožji učitelj, razrednik oziroma sorazrednik, se mi zdi, da je prva oseba, potem imamo tudi svetovalno službo.

- Kako ukrepite/ravnate v primeru medvrstniškega nasilja? Kako rešujete nastalo situacijo?

Vsakič ko to opaziš seveda posežeš vmes in se pogovoriš. Pogovor je na prvem mestu. Potem je razvijanje empatije, tako, da se poskušamo vživeti v drugega. Pogovor se mi zdi, da jim zelo veliko pomeni, da si vzamemo učitelji čas, čeravno mora poseči ta čas tudi v proces pouka ampak je hitreje rešeno in bolj učinkovito kot pa če se držali samo urnika oziroma ure.

- Kako (če sploh) spremljate in kako bi ocenili učinkovitost takšnih ukrepov? Kaj bi potrebovali in kaj bi predlagali za izboljšanje učinkovitosti takšnih ukrepov?

Meni se zdi najboljše sprotno ukrepanje in res pogovor. Je pa to spet odvisno od situacije, od posameznika oziroma skupine, kakšna je dinamika znotraj skupine. Včasih je v določeni skupini dovolj, da se samo pogovoriš, nekje pa ni in rabi drugačne ukrepe. Nekdo bo s tem da bomo, zbirali točke za pokal, mu bo to dovolj, nekdo bo pa rabil vzgojni opomin, da ga bo zresnilo.

- Kakšne preventivne dejavnosti izvajate (v vašem razredu) v OPP NIS na temo medvrstniškega nasilja? Kako ocenjujete njihovo uspešnost? Kaj bi še lahko naredili na tem področju?

Preventiva je definitivno zaupanje, zato gradimo na zaupanju in na dobrih, odkritih odnosih. Naklonimo si, bom rekla, ljubezen, da oni čutijo, da so sprejeti, ljubljeni in spoštovani. Hkrati pa jim tudi jaz dam vedeti, da si to želim od njih, da je to obojestransko, vzajemno. Občasno pridejo k nam izvajati tudi delavnice. Razvijamo socialne veščine. Pogosto opazam, da se razvija socialne veščine preveč šolsko, zato jih ne ponotranjijo. Oni rabijo konkretno življenjsko izkušnjo, da bodo doživeli, na primer kaj je to čustvo jeza in kako se spopadati z njo v tistem trenutku.

In tudi recimo pred tremi leti, ko sem prišla v ta razred, je bilo dosti več nasilja. Od lanskega leta pa so čisto drugi otroci, zato ker se je ustvarila varnost, ljubezen, zaupanje. Predvsem ko so oni začutili, da so ljubljeni, se je začela sprememba. In to da jim daš priložnost, da dokazujejo da so dobri, ne da so slabi.

PRILOGA 5: Intervju s šolsko svetovalno delavko

INTERVJU 15: Šolska svetovalna delavka (11. 4. 2018) - O

- Kako bi s svojimi besedami opredelili izraz medvrstniško nasilje?

Vsaka oblika nasilja med vrstniki, ali je to fizično, verbalno, psihično, spletno, v vseh pogledih.

- Lahko izpostavite konkreten primer tovrstnega nasilja iz (vaše) prakse v OPP NIS? Prosim, opišite ga. En primer smo imeli, ko je učenec imel izbruh. Šlo je za verbalni napad na sošolce in učitelje. Do učencev ni bil fizično nasilen ampak verbalno in to je potem eskaliralo, da je vrgel vse z mize, stol ob tla in zaloputnil z vrati. V letošnjem šolskem letu se je večkrat zgodilo med poukom, da je imel tak izpad. Ne vemo točno, kaj to povzroči.

- Kako pogosto opazate pojav medvrstniškega nasilja pri učencih in učenkah iz OPP NIS?

Zelo težko opredeliti, ker dosti izhaja prav iz te igre. Se zbadajo, se igrajo in že sami svoje meje težko zaznajo oziroma jih ozaveštujejo, od drugih pa je to še težje. Mogoče gre nekdo nekje čez in potem zanj to ni več igra ampak žaljenje. Na primer avtist še težje to zaznava in potem lahko pride posledično do nasilja, ker ima napačne predstave oziroma ker napačno razume te interakcije. Če je tako, je lahko na dnevni bazi, lahko na tedenski, zelo odvisno. Odvisno je od posameznikovih potreb.

- Kakšne so značilnosti in okoliščine omenjenega pojava pri učencih in učenkah iz OPP NIS? (kje, kdaj, kdo – vloge glede na spol, starost in program)

Večinoma se mi zdi, da se s tem ukvarjamo med poukom in med odmori. V učilnicah, na hodnikih je tega veliko. Moja izkušnja je, da so večinoma fantje tisti, gre pa za verbalno in posledično tudi fizično nasilje. Da bi kdo iz rednih oddelkov kakšnega iz prilagojenega programa, ne, se ni še zgodilo.

- Katere oblike medvrstniškega nasilja pri njih (učencih in učenkah iz OPP NIS) opazate? Katere so najpogostejše?

Večinoma verbalno in posledično fizično.

- Kakšni so po vašem mnenju vzroki za medvrstniško nasilje oziroma zakaj do njega pride?

Na prilagojenem programu gre bolj za to, da izhaja iz njih, iz njihovih posebnih potreb. Recimo pri avtistih, da si ne znajo razložiti določene situacije. Na primer, da ga je en grdo pogledal, pa ga mogoče sploh ni, je samo on dobil tak občutek. Ta samokontrola. Ne znajo razbrat svoja čustva, počutje. Da znajo ustrezno odreagirat, to je pri njih zelo težko.

- Na koga se po vaših izkušnjah obrnejo učenci in učenke iz OPP NIS po pomoč v primeru medvrstniškega nasilja? Komu se (ponavadi) zaupajo?

Pri nas je zelo lepo videti, kako so učenci z učitelji povezani, jim zaupajo in sproti rešijo zadeve. Da bi bila prav situacija, govorim zdaj s svojega vidika kot svetovalna delavka, da bi sam prišel k meni, se je zgodilo, ko sva bila vnaprej dogovorjena.

- Kako ukrepite/ravnate v primeru medvrstniškega nasilja? Kako rešujete nastalo situacijo?

Učenec najprej pove učiteljici ali pa ji nekdo sporoči oziroma vidiš. Takrat absolutno narazen in pogovor, da si vzameš čas, da to sproti v tisti situaciji rešiš. Starši so zelo povezani z učitelji, tako da so konstantno v navezi, sploh če so kakšni taki primeri, da se večkrat pojavljajo, tako da so tudi starši redno obveščeni, kaj se dogaja in poskrbimo, da so vključeni v iskanje rešitev.

- Kako (če sploh) spremljate in kako bi ocenili učinkovitost takšnih ukrepov? Kaj bi potrebovali in kaj bi predlagali za izboljšanje učinkovitosti takšnih ukrepov?

Ne glede ali gre za prilagojen program ali redni oddenek, moraš biti pri ukrepih dosleden. Če se nekaj dogovoriš, mora to držati. Nasilje je sploh stvar, o kateri se ne pogajaš. To v šolo ne spada in vsak tak primer mora biti obravnavan.

Treba je konstantno spremljati učinkovitost ukrepa. Potem pa vidiš, odvisno od situacije, če nekaj ne funkcionira, je treba nekaj drugega dobiti, poiskati drugo možnost.

Prva stvar je, če pride do problemov, da starši stojijo za nami. To je že 50 % vsega rešenega, če ne še celo več. Če imamo podporo staršev, se problemi zelo hitro rešijo. Tudi to, da že za vsak primer odreagirajo tam na licu mesta, se z njim pogovorijo, se dogovorijo in se dosledno tega držijo, že to potem dosti reši. Je pa res tam specifična ta, da imajo te posebne potrebe in je spet odvisno koliko časa bo nekdo rabil, da bo to ponotranjil, da pač tega ne sme. To je zelo odvisno od vsakega posameznika, njegove potrebe. Ali gre za čustveno-vedenjske motnje, avtizem, potem pa so pridružene še druge motnje.

- Kakšne preventivne dejavnosti izvajate v OPP NIS na temo medvrstniškega nasilja? Kako ocenjujete njihovo uspešnost? Kaj bi še lahko naredili na tem področju?

Dve leti nazaj smo že začeli s preventivnim projektom na šoli. Izvajali smo delavnice in ozaveščali o nasilju. Potem povezovanje z rednimi oddelki, kar je plus za obe skupini. Vpeljevanje v pozitivne odnose, gojenje empatije in sočutja. Na prilagojenem programu se mi zdi velika prednost, da imajo socialne veščine vključene v predmetnik. Da se izpostavlja njihova močna področja, da ostali otroci, njihovi starši vidijo, da so sposobni. Da se sami sebi dokažejo da zmorejo, da niso zaradi njihove motnje kaj prikrajšani oziroma da jih to zaznamuje. Da gradijo na svoji samopodobi.

Potem različni projekti, izobražujemo se na tem področju, iščemo primere dobre prakse, se pozanimamo okoli kakšne pristope imajo. Sodelujemo s starši. Dežurstva so urejena med vsakim odmorom v vseh prostorih. Imamo seznam, kjer so dodeljeni dežurni učitelji.

Od letos imamo tudi nabiralnik, ker nekateri si ne upajo na štiri oči to zaupat oziroma priti povedat, da lahko narišejo in napišejo in dajo v nabiralnik. To je anonimno, če pa gre za primer nasilja, pa smo jim rekli, naj napišejo vsaj razred, da vemo kje ukrepati.

Veliko se dela tudi na tem, da to ni špecanje, ampak tukaj je treba razmejiti, kaj je špecanje in kar je tisto, kar je pravičen odziv v določeni situaciji, tako da tudi o tem veliko govorimo.

Nasilje je ena taka stvar, ki je ne bomo izkoreninili, kar je logično, da je 100 % ne bomo izkoreninili. Je pa že veliko, da smo o tem ozaveščeni in da se zavedamo, da smo dolžni odreagirat na vsako nasilje.

PRILOGA 6: Kodiranje 1 – tabele

Učenec 1 - A

ŠT.	IZJAVA/ENOTA	POJEM/KODA	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA
A1	da nekdo koga ubije, muči	Ubijanje mučenje	fizično nasilje	opredelitev
A2	temu reče izzivanje	izzivanje	verbalno nasilje psihično nasilje	opredelitev
A3	da je eden enkrat enega	potiskanje ob steno	fizično nasilje	primer (oblika)

	potiskal ob steno			
A4	da se to dogaja bolj redko	redko dogajanje	redko opaženo nasilje	pogostost
A5	Zase pove, da tega ni nikoli naredil.	nikoli nasilen	nikoli nasilnež	vloga nasilnež
A6	zato, ker niso prijatelji	niso prijatelji	neprijateljstvo	vzrok
A7	šlo za fizično, verbalno in psihično obliko nasilja. Ne ve, kaj je najbolj pogosto.	fizična oblika verbalna oblika psihična oblika ne ve najpogostejše oblike nasilja	fizično nasilje verbalno nasilje psihično nasilje neznana najpogostejša oblika nasilja	oblika oblika (najpogostejša)
A8	Najprej odgovori, da se ne spomni, potem pa pove, da ga učenec 10 večkrat draži in izziva z besedami ter udari, kar mu ni všeč.	se ne spomni učenec nasilnež on žrtev prilagojeni program verbalno izziva in draži udariti ni mu všeč	potlačitev spol program verbalno nasilje psihično nasilje fizično nasilje doživljanje	vloga žrtev značilnosti značilnosti primer (oblika) primer (oblika) vloga žrtev
A9	da je šel že večkrat povedat učiteljici	večkrat povedal učiteljici	učiteljica	zaupna oseba in iskanje pomoči
A10	Zase pove, da se ne vpleta in raje pusti stat, spregleda, ker misli, da morata to tista dva rešiti.	se ne vpleta pusti pri miru spregleda odgovornost vpletenih	pasiven odziv vzrok odziva	osebni odziv
A11	Za druge pa ne ve kaj naredijo.	ne ve kaj drugi naredijo	neznan odziv drugih	odziv drugih
A12	da se v razredu ne pogovarjajo o tem	v razredu se ne pogovarjajo o tem	ni pogovora o MVN ³	preventiva
A13	v primeru pa če kdo koga izziva, se pogovori z učiteljico	pogovor z učiteljico v primeru izzivanja	pogovor	ukrep (reševanje)
A14	Odgovori mi, da ne ve, kako bi rešil ta problem.	ne ve rešitve	neznana rešitev	rešitev problema

Učenec 2 - B

ŠT.	IZJAVA/ENOTA	POJEM/KODA	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA
B1	da ti bo kdo kaj slabega naredil	nekaj slabega naredil	slabo dejanje	opredelitev
B2	za besedo medvrstniško nasilje sliši prvič	prvič sliši za ta izraz	neznan izraz	opredelitev (poznavanje)
B3	da je danes med odmorom videl na hodniku skupino fantov iz rednega oddelka, kako so se spotikali med sabo	med odmorom hodnik učenci redni oddelek spotikanje	čas dogajanja kraj dogajanja spol program fizično nasilje	okoliščine značilnosti primer (oblika)

³ Medvrstniško nasilje.

B4	enkrat videl tudi primer pretepa	pretep	fizično nasilje	primer (oblika)
B5	Omeni mi tudi sošolca Y, ki drugega sošolca 5 večkrat poheca in nalašč izziva. To sošolca 5 razkuri, zato se razjezi in potem sošolcu Y grozi, da bo poklical njegovo mamo.	večkrat poheca in nalašč izziva sošolec je jezen grožnja, da bo poklical mamo	verbalno nasilje psihično nasilje doživljanje odziv na nasilje	primer (oblika) vloga žrtev vloga žrtev
B6	nekaj srednjega	srednje pogosto	srednje pogosto opaženo nasilje	pogostost
B7	nikoli pa ni bil nasilen do drugih	nikoli nasilen	nikoli nasilnež	vloga nasilnež
B8	Izpostavi problem, da nekateri ne prenesejo heca in potem hec zveni kot nasilje.	hec kot hec ali hec kot nasilje	problem opredelitve (hec/nasilje)	opredelitev
B9	ne ve	ne ve vzroka	neznan vzrok	vzrok
B10	pogosto vidi, da se učenci med sabo spotikajo	pogosto se spotikajo	pogosto fizično nasilje	oblika (najpogostejša)
B11	Včasih je slišal tudi kako se žalijo z grdimi besedami.	včasih žaljenje, grde besede	občasno verbalno nasilje	oblika
B12	njega ni še nihče udaril ali izzival	nikoli ga ni nihče udaril ali izzival	nikoli žrtev	vloga žrtev
B13	v primeru, če bi se mu to zgodilo, bi najprej to povedal svetovalni delavki, če bi pa bila v bližini učiteljica, bi to povedal njej	najprej povedal svetovalni delavki učiteljici v bližini	svetovalna delavka učiteljica	zaupna oseba in iskanje pomoči zaupna oseba in iskanje pomoči
B14	če je vpleten njegov prijatelj, se vmeša in pomaga to razrešiti ali pa pove učitelju, če je v bližini.	vpletenemu prijatelju pomaga in se vmeša pove učitelju v bližini	aktiven odziv	osebni odziv
B15	Za druge pove, da se temu raje izmikajo in rajši pustijo stat ter samo gledajo.	izmikanje pustijo pri miru gledanje	pasiven odziv	odziv drugih
B16	da so se že pogovarjali o tem pri razrednih urah z učiteljico, ki jim reče naj se trudijo, da se bodo dobro razumeli, v primeru nasilja naj povejo enemu od učiteljev ali pa naj grejo do	pogovori z učiteljico pri razrednih urah učiteljica jim daje nasvete na področju preventive nasvet kje poiskati pomoč	pogovor o MVN	preventiva

	svetovalne delavke			
B17	Izpostavi problem, da ko se zgodi nasilje, ponavadi ni nobenega razrednika zraven, da bi to videl.	problem, da v času nasilja ni prisotnega razrednika	problem reševanja	rešitev problema
B18	nekateri to zadržijo zase in učiteljici ne povejo, tako da učiteljica ne izve za nasilje.	problem neodkritja nasilja, ker ne povedo učiteljici	problem reševanja	rešitev problema
B19	da bi on to težko rešil oziroma da ne ve kako.	težko bi to rešil oziroma ne ve kako bi rešil	neznana rešitev	rešitev problema

Učenka 3 - C

ŠT.	IZJAVA/ENOTA	POJEM/KODA	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA
C1	da se pretepajo	pretepanje	fizično nasilje	opredelitev
C2	da ti nekdo grozi	groziti	verbalno nasilje psihično nasilje	opredelitev
C3	na hodniku videla pretep s copatom	na hodniku pretep s copatom	kraj dogajanja fizično nasilje	okolščine primer (oblika)
C4	En devetošolec (iz oddelka) se je v času glavnega odmora spravil na njenega sošolca (osmošolca) in ga tepel s copatom. Pri tem je slišala tudi veliko grdih besed.	devetošolec nasilnež osmošolec žrtev prilagojeni program glavni odmor tepel s copatom žaljenje	spol, starost spol, starost program čas dogajanja fizično nasilje verbalno nasilje	značilnosti okolščine primer (oblika)
C5	Izpostavi tudi primer, ko je njen sošolec drugega vrgel na tla in ga potem brcal. Tisti na tleh se po njenih besedah ni nič branil ampak se je skrčil oziroma skrčil	osmošolec nasilnež učenec žrtev prilagojeni program vrgel na tla in brcal žrtev je bila nemočna na tleh in se ni branila	spol, starost spol program fizično nasilje odziv na nasilje	značilnosti primer (oblika) vloga žrtev
C6	na prejšnji šoli je večkrat videla kako so njeni sošolci porivali druge sošolce v omarice in v zid.	sošolci porivali druge sošolce v omarice in v zid (prejšnja šola)	fizično nasilje	primer (oblika)
C7	na prejšnji šoli se je to pogosto dogajalo, na tej šoli pa ne ampak je to bolj redko.	prejšnja šola pogosto ta šola redko	pogosto opaženo nasilje (prejšnja šola) redko opaženo nasilje	pogostost
C8	tega ni nikoli naredila.	nikoli nasilna	nikoli nasilnež	vloga nasilnež
C9	ker so jezni oziroma ker se razjezijo, ker jih drugi izzivajo	jezni, ker jih izzivajo	jeza zaradi izzivanja	vzrok
C10	šlo za fizično in verbalno obliko nasilja. Zdi se ji, da je največ žaljivih besed.	fizična oblika verbalna oblika (največ žaljenja)	fizično nasilje najpogostejše je verbalno nasilje	oblika (najpogostejša)
C11	Zase pove, da sama tega še ni	nikoli doživela	nikoli žrtev	vloga žrtev

	doživela.			
C12	V primeru, če bi se ji to zgodilo, pove, da bi šla do ravnateljice ali pa svetovalne delavke. Povedala bi tudi učiteljici, če bi bila v bližini, ko bi se to zgodilo.	šla do ravnateljice svetovalne delavke učiteljici v bližini	ravnateljica svetovalna delavka učiteljica	zaupna oseba in iskanje pomoči
C13	se noče vmešavati in gre raje mimo, včasih pa pove tudi učiteljici	se ne vmeša gre mimo pove učiteljici (včasih)	pasiven odziv aktiven odziv	osebni odziv
C14	drugi ponavadi pustijo, da tista dva sama rešita.	pustijo pri miru odgovornost vpletenih	pasiven odziv vzrok odziva	odziv drugih
C15	enkrat so se o tem pogovarjali pri razredni uri. Učiteljica jim je rekla, da če se zgodi kakšen pretep naj povedo odrasli osebi ter jim pokazala zgodbo o fantu, ki je videl pretep in šel to povedat policistu.	en pogovor pri razredni uri učiteljica jim da nasvet kje iskati pomoč pove zgodbo o primeru (fizičnega) nasilja	pogovor o MVN	preventiva
C16	Zaradi tega (pogovora) se ji zdi, da je manj pretepanja.	manj preteпов (nasilja) zaradi pogovora	učinkovitost pogovora o MVN	preventiva
C17	da bi to težko rešila oziroma da ne ve kako.	težko bi to rešila oziroma ne ve kako	neznana rešitev	rešitev problema

Učenec 4 - D

ŠT.	IZJAVA/ENOTA	POJEM/KODA	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA
D1	da te kdo tolče	tepsti	fizično nasilje	opredelitev
D2	da ti nekdo grozi	groziti	verbalno nasilje psihično nasilje	opredelitev
D3	Izpostavi primer, ko je učenec 10 udaril učenko 9 in ta ga je potem začela porivati. Potem jima je učiteljica rekla, da se morata opravičiti drug drugemu. Doda da se učenec 10 večkrat razjezi, sploh na učenca 1 in učenko 9 ter da je tudi druge že udaril.	učenec nasilnež učenka žrtev prilagojeni program učenec udaril učenko, ta ga je potem začela porivati učiteljica je zahtevala, da se opravičita drug drugemu učenec se večkrat razjezi, koga udari	spol program fizično nasilje opravičilo jeza fizično nasilje	značilnosti primer (oblika) ukrep (reševanje) vzrok primer (oblika)
D4	bil enkrat učenec 1 razburjen in je rekel grdo besedo. Učenec 10 je mislil, da je to namenjeno njemu, zato je porinil mizo v učenca 1 ter	učenec v razburjenosti rekel grdo besedo, drugi učenec mislil, da je namenjena njemu,	nesporazum fizično nasilje	vzrok primer (oblika)

	mu vrgel peresnico.	zato je porinil mizo vanj in mu vrgel peresnico		
D5	da se to dogaja vsake toliko	vsake toliko se dogaja	srednje pogosto opaženo nasilje	pogostost
D6	še ni bil nasilen do drugih	nikoli nasilen	nikoli nasilnež	vloga nasilnež
D7	tega ne bi vedel	ne ve zakaj	neznan vzrok	vzrok
D8	šlo za fizično, psihično in verbalno obliko nasilja. Ne ve pa katera je najpogostejša.	fizična oblika psihična oblika verbalna oblika ne ve katera je najbolj pogosta	fizično nasilje psihično nasilje verbalno nasilje neznana najpogostejša oblika nasilja	oblika oblika (najpogostejša)
D9	da so ga enkrat sošolci dražili, da je zaljubljen v sošolko. Takrat se je slabo počutil in je bil jezen nanje, ker so ga zafrkavali.	enkrat so ga sošolci dražili in zafrkavali slabo se je počutil jezen nanje	verbalno nasilje psihično nasilje doživljanje doživljanje	primer (oblika) vloga žrtev vloga žrtev
D10	šel je povedat učitelju oziroma razredniku.	povedal učitelju oziroma razredniku	učitelj oziroma razrednik	zaupna oseba in iskanje pomoči
D11	nič ne naredi oziroma se ne vmešava ampak pusti, da tista sama to rešita.	nič ne naredi se ne vmeša pusti pri miru odgovornost vpletenih	pasiven odziv vzrok odziva	osebni odziv osebni odziv
D12	Za ostale ne ve, kako odreagirajo. Na primeru, ko je učenec 10 udaril učenko 9, pa pove, da so učenca 10 vsi v razredu pustili pri miru, ker se ga bojijo. Tudi sam se ga boji, ker ne ve kaj bo naredil. Učiteljica pa se potem pogovori z njim.	ne ve kako reagirajo drugi pustijo pri miru strah strah zaradi nepredvidljivega vedenja učiteljica se pogovori z učencem	neznan odziv drugih pasiven odziv vzrok odziva vzrok odziva pogovor	odziv drugih odziv drugih odziv drugih osebni odziv ukrep (reševanje)
D13	o tem že pogovarjali na prejšnji šoli, tukaj (na tej šoli) pa še ne.	pogovor o tem na prejšnji šoli na tej šoli še ne	pogovor o MVN ni pogovora o MVN	preventiva preventiva
D14	ne bi vedel	ne ve rešitve	neznana rešitev	rešitev problema

Učenec 5 - E

ŠT.	IZJAVA/ENOTA	POJEM/KODA	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA
E1	za medvrstniško nasilje še ni slišal	še ni slišal za ta izraz	neznan izraz	opredelitev (poznavanje)
E2	pod to besedo pa si predstavlja pretep, mučenje	pretep mučenje	fizično nasilje	opredelitev
E3	primer, ko so se mlajši učenci iz rednih oddelkov zunaj, v času odmora začeli tepsti s ključi. Doda da je imel že izkušnjo, ko je en	mlajši učenci redni oddelek zunaj šole med odmorom pretep s ključi podobna izkušnja	spol, starost program kraj dogajanja čas dogajanja fizično nasilje fizično nasilje (prejšnja	značilnosti okoliščine primer (oblika)

	njegov sošolec (prejšnja šola) enega učenca pretepel s ključi in da je bila kar resna zadeva.	resnega pretepa s ključi (prejšnja šola)	šola)	
E4	Odgovori mi, da naj ga to niti ne sprašujem, ker je bilo tega na prejšnji šoli veliko.	veliko na prejšnji šoli	pogosto opaženo nasilje (prejšnja šola)	pogostost
E5	na prejšnji šoli pogosto klicali njegove starše domov. Šlo je za različne primere od praskanja, pretepanja itd. Doda, da je to delal, ker so sošolci vedeli, da se hitro razjezi in so ga potem še naprej izzivali. Izpostavi mi primer, ko sta se s sošolcem skregala in sta si potem pisala grde besede na Facebook, zaradi česar je nastal v šoli problem.	pogosto klicali njegove starše (prejšnja šola) praskanje pretepanje (prejšnja šola) bil nasilen sošolci izzivali hitro razjezi spor s sošolcem žaljenje preko spleta (prejšnja šola)	obveščeni starši fizično nasilje fizično nasilje bil nasilnež izzivanje jeza konflikt spletno nasilje	ukrep (reševanje) primer (oblika) vloga nasilnež vzrok vzrok vzrok primer (oblika)
E6	Na vprašanje zakaj je to počel, mi najprej odgovori, da ne ve. Potem pa pove, da predvsem zato, ker so ga drugi izzivali z besedami in kako drugače, potem pa so rekli, da je on začel.	ne ve zakaj ker so ga verbalno in neverbalno izzivali obtožili, da je on začel (kriv)	neznan vzrok izzivanje obtožba	vzrok vzrok vzrok
E7	šlo za fizično, psihično, verbalno, socialno/odnosno in spletno obliko nasilja. Ne ve pa katera je (bila) najpogostejša.	fizična oblika psihična oblika verbalna oblika socialna/odnosna oblika spletna oblika ne ve najpogostejše oblike nasilja	fizično nasilje psihično nasilje verbalno nasilje socialno/odnosno nasilje spletno nasilje neznana najpogostejša oblika nasilja	oblika oblika (najpogostejša)
E8	da sta ga sošolca Y in 6 med odmorom na hodniku spotikala in ga ves čas dražila in izzivala z besedami tudi med poukom in potem je prišlo do pretepa. Doda, da je lani, ko je prišel na šolo	sošolca nasilneža on žrtev prilagojeni program med odmorom na hodniku spotikanje verbalno izzivanje in draženje med poukom	spol program čas dogajanja kraj dogajanja fizično nasilje verbalno nasilje psihično nasilje čas dogajanja	značilnosti okoliščine primer (oblika) primer (oblika) okoliščine

	bilo več tega izzivanja, letos pa tega skoraj ni več, samo včasih, kakšen dan. Meni, da so bili do njega taki, ker so izvedeli, da se hitro razjezi. Pove, da se je slabo počutil, ni se mu zdelo prav, da se samo nanj tako spravljajo. Izpostavi primer, ko so mu lani držali kljuko od vrat, da ni mogel v razred.	pretep zmanjšanje izzivanja (včasih) hitra jeza slabo se je počutil ni se mu zdelo prav držali kljuko, da ni mogel priti v razred	fizično nasilje srednje pogosto opaženo nasilje povod za izzivanje (nasilje) doživljanje doživljanje socialno nasilje	primer (oblika) pogostost vzrok vloga žrtev vloga žrtev primer (oblika)
E9	o izzivanju povedal učiteljem in potem so se o tem pogovorili. Ti so obvestili tudi starše.	povedal učiteljem pogovorili obvestili starše	učitelji pogovor obveščeni starši	zaupna oseba in iskanje pomoči ukrep (reševanje) ukrep (reševanje)
E10	včasih se je razjezil, ko ga je kdo izzival, zdaj pa se umakne raje proč ali pa jim reče naj se ustavijo in mu dajo mir, ker mu to ni všeč, če ne bo povedal ravnateljici in učiteljici, ki bo poklicala starše.	včasih se je razjezil zdaj se umakne (umik) poziv k prenehanju (mir) to mu ni všeč grožnja - povedal ravnateljici in učiteljici, ki bosta obvestili starše	odziv na nasilje odziv na nasilje odziv na nasilje doživljanje odziv na nasilje	vloga žrtev vloga žrtev vloga žrtev
E11	da to pomaga rešiti, tako da pove učiteljem.	pomaga rešiti pove učiteljem	aktiven odziv	osebni odziv
E12	Za ostale pa reče, da nekateri povedo učiteljici, drugi pa prav navijajo in spodbujajo pretep (prejšnja šola).	povedo učiteljici navijajo in spodbujajo pretep (prejšnja šola)	aktiven odziv negativen odziv	odziv drugih
E13	da se o problemih pogovarjajo z učiteljico pri razredni uri	pogovori z učiteljico pri razredni uri	pogovor o MVN	preventiva
E14	Zdi se mu, da je zaradi pogovorov z učitelji in sprotnega reševanja problemov manj izzivanja oziroma nasilja.	pogovori z učitelji in sprotno reševanje problemov zmanjšujejo izzivanje oziroma nasilje	uspešnost ukrepov (reševanja)	ukrep (reševanje)
E15	Za rešitev problema medvrstniškega nasilja da predlog oziroma idejo, da bi moral imeti vsak razred vsak teden (enkrat na teden) eno	enourni pogovor vsak teden v razredu za manj konfliktov in nasilja v šoli	preventivni pogovor o konfliktih in MVN	rešitev problema

	uro en takšen pogovor in potem bi bilo manj konfliktov na šolah in tudi nasilja.			
--	--	--	--	--

Učenec 6 - F

ŠT.	IZJAVA/ENOTA	POJEM/KODA	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA
F1	da te v šoli kdo udarja vsak dan, da ti nekaj zlomi, te hovsne	vsak dan udari ti kaj zlomi te udari	fizično nasilje	opredelitev
F2	primer s sestrine srednje šole. Slišal je, da sta dve punc preteple enega fanta, ker ju je izzival.	srednja šola dve punc pretepli fanta izzivanje (srednja šola)	kraj dogajanja fizično nasilje verbalno nasilje psihično nasilje	okolščine primer (oblika) primer (oblika)
F3	da se včasih v razredu malo hovsajo, udarijo	včasih se hovsajo, udarijo	fizično nasilje	primer (oblika)
F4	da se to redko zgodi	redko se zgodi	redko opaženo nasilje	pogostost
F5	Odvrne mi, da on tega ni še nikoli naredil.	nikoli nasilen	nikoli nasilnež	vloga nasilnež
F6	zato ker se ne more kontrolirat oziroma ne more kontrolirat svojih živcev. Omeni mi sošolca 5, za katerega pravi, da se včasih hitro razjezi in reče kaj v jezi.	nezmožnost kontroliranja živcev sošolec se hitro razjezi in reče kaj v jezi	nezmožnost samonadzora hitra jeza in verbalen odziv	vzrok vzrok
F7	šlo za fizično, verbalno in psihično obliko nasilja	fizična oblika verbalna oblika psihična oblika	fizično nasilje verbalno nasilje psihično nasilje	oblika
F8	da še ni doživel, da bi ga kdo udaril	nihče ga ni udaril (fizično nasilje)	nikoli žrtev	vloga žrtev
F9	V primeru, če bi bil kdo nasilen do njega bi najprej povedal doma očetu, ker mu najbolj zaupa. Povedal pa bi tudi učiteljici.	povedal očetu (zaupanje) povedal učiteljici	starši učiteljica	zaupna oseba in iskanje pomoči zaupna oseba in iskanje pomoči
F10	da bi šel tja pomagat in jih malo pomiril ter se pogovoril z njimi	pomoč pomiritev vpletenih pogovor	aktiven odziv	osebni odziv
F11	Za druge misli, da bi isto naredili.	predvideva da bi pomagali kot on	aktiven odziv	odziv drugih
F12	da so se o tem pogovarjali pri pouku in sicer med razredno uro pa tudi včasih med poukom, če se je kaj takega zgodilo. Učiteljica jim je rekla, da če jih kdo udari, naj	pogovor pri razredni uri v primeru nasilja pogovor med poukom nasvet učiteljice kje iskati pomoč	pogovor o MVN pogovor pogovor o MVN	preventiva ukrep (reševanje) preventiva

	ji pridejo povedat.			
F13	Zdi se mu, da bi lahko bilo več teh pogovorov.	več pogovorov	predlog	preventiva
F14	da bi on ta problem rešil tako, da bi šel povedat o primerih nasilja tudi ravnateljici in svetovalni delavki. Po šoli pa bi postavil tudi kamere, in ko bi ugotovili, kdo je bil oziroma kaj je naredil, bi mu dali ukor.	v primeru nasilja obvestiti ravnateljico in svetovalno delavko kamere v šoli nasilnež dobi ukor	ukrep ukrep ukrep	rešitev problema rešitev problema rešitev problema

Učenec 7 - G

ŠT.	IZJAVA/ENOTA	POJEM/KODA	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA
G1	da nekoga ubiješ	ubijanje	fizično nasilje	opredelitev
G2	punco posiliš	posilstvo dekleta	spolno nasilje	opredelitev
G3	da se učenec 10 večkrat razjezi zaradi bolezn in je že večkrat koga udaril	jeza zaradi bolezn večkrat udaril	bolezen kot vzrok za jezo fizično nasilje	vzrok primer (oblika)
G4	enkrat učenci iz rednih oddelkov dražili sošolca 1 z vzdevkom, ki mu ni bil všeč. Potem je šel učenec 1 to povedat njihovi učiteljici.	redni odderek dražili sošolca z vzdevkom povedal učiteljici	program verbalno nasilje psihično nasilje učiteljica	značilnosti primer (oblika) zaupna oseba in iskanje pomoči
G5	videl kako je en srednješolec spolno nadlegoval eno srednješolko zunaj, pri srednji šoli. To je videl med odmorom	spolno nadlegovanje (srednja šola) okolica srednje šole med odmorom	spolno nasilje kraj dogajanja čas dogajanja	primer (oblika) okoliščine okoliščine
G6	da se to ne dogaja pogosto	ne dogaja se pogosto	redko opaženo nasilje	pogostost
G7	da je bil včasih tudi nasilen in da je svojega brata večkrat udaril, ko ga je ta razjezil. Doda, da je včasih v vrtcu tolkel tudi svoje prijatelje.	bil nasilen brata večkrat udaril (doma) brat ga je razjezil v vrtcu tepel svoje prijatelje (vrtec)	bil nasilnež fizično nasilje jeza fizično nasilje	vloga nasilnež primer (oblika) vzrok primer (oblika)
G8	da se to zgodi, ko si jezen	ko si jezen	jeza	vzrok
G9	šlo za spolno, verbalno, fizično in psihično obliko nasilja. Ne ve pa katera je najbolj pogosta.	spolna oblika verbalna oblika fizična oblika psihična oblika ne ve katera je najbolj pogosta	spolno nasilje verbalno nasilje fizično nasilje psihično nasilje neznana najpogostejša oblika nasilja	oblika oblika (najpogostejša)

G10	da ga je učenec 2, ko so bili v nižjih razredih večkrat udaril in ga tudi žalil. Reče tudi, da se je zaradi tega jokal. Ne ve zakaj se je učenec 2 spravljal na njega. Mogoče zato ker ga je včasih dražil. Starejši učenci pa so mu dajali tudi vzdevke, ki mu niso bili všeč. Pove, da ni bil vesel in da ga je bolelo, ampak je vseeno šel v šolo.	sošolec nasilnež on žrtev prilagojeni program včasih večkrat udaril žalil jok ne ve zakaj je bil nasilen do njega predvideva, ker ga je včasih dražil starejši učenci dali nevšečne vzdevke ni bil vesel bolečina vseeno šel v šolo	spol program fizično nasilje verbalno nasilje odziv na nasilje neznan vzrok draženje starost verbalno nasilje psihično nasilje doživljanje doživljanje odziv na nasilje	značilnosti primer (oblika) vloga žrtev vzrok vzrok značilnosti primer (oblika) vloga žrtev
G11	da je za to šel povedat učiteljici, ki se je z učenecem 2 pogovorila in potem se mu je ta opravičil. O tem je povedal tudi staršem doma.	povedal učiteljici učiteljica se je pogovorila z učenecem učenec se mu je opravičil povedal staršem	učiteljica pogovor opravičilo starši	zaupna oseba in iskanje pomoči ukrep (reševanje) ukrep (reševanje) zaupna oseba in iskanje pomoči
G12	nič ne reče ampak je raje tiho. Učenca 10 se namreč boji, da bi tudi njemu kaj naredil, zato ga niti ne pogleda več in ga raje pusti pri miru. V primeru pa če kdo drugi počne kaj njegovemu prijatelju pa mu pove naj neha s tem.	ne reče nič, je tiho strah, da postane žrtev ignoriranje pusti pri miru (verbalna) pomoč vpletenemu prijatelju	pasiven odziv vzrok odziva pasiven odziv aktiven odziv	osebni odziv osebni odziv osebni odziv osebni odziv
G13	Za ostale pravi, da nič ne naredijo in so tiho tako kot on, saj se tudi oni bojijo učenca 10.	ostali nič ne naredijo so tiho strah	pasiven odziv vzrok odziva	odziv drugih odziv drugih
G14	da se o tem pogovarjajo z učiteljico, če se kaj takega zgodi. Učiteljica se potem pogovori s tistima dvema, ki sta nekaj imela.	pogovori z učiteljico v primeru nasilja učiteljica se pogovori z vpletenima	pogovor pogovor	ukrep (reševanje) ukrep (reševanje)
G15	Pravi, da bi morali imeti napisana pravila in jih tudi upoštevati. Če jih kdo ne bi upošteval pa bi dobil ukor.	upoštevanje napisanih pravil v primeru neupoštevanja pravil – ukor	pravila ukrep	rešitev problema rešitev problema

Učenka 8 - H

ŠT.	IZJAVA/ENOTA	POJEM/KODA	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA
H1	ne ve kaj je to	ne pozna izraza	neznan izraz	opredelitev (poznavanje)
H2	sošolka 9 večkrat udari njo in mlajše učence.	sošolka nasilnež ona žrtev prilagojeni program večkrat udari mlajše učence žrtve	spol program fizično nasilje starost	značilnosti primer (oblika) značilnosti
H3	njeni sestri v šoli sošolka grdo rekla, naj ji da denar za malico, potem pa ji ga ni vrnila.	izsiljevanje za denar (druga šola)	ekonomsko nasilje	primer (oblika)
H4	da se to dogaja včasih	včasih se dogaja	srednje pogosto opaženo nasilje	pogostost
H5	tega še ni nobenemu naredila.	nikoli nasilna	nikoli nasilnež	vloga nasilnež
H6	ne ve zakaj do tega pride	ne ve zakaj	neznan vzrok	vzrok
H7	šlo za fizično in ekonomsko obliko nasilja.	fizična oblika ekonomska oblika	fizično nasilje ekonomsko nasilje	oblika
H8	da jo je sošolka 9 že večkrat udarila in brcnila brez razloga. Enkrat ji je tudi uničila nalivko, ko jo je vrgla po tleh.	sošolka nasilnež ona žrtev prilagojeni program udariti, brcniti brez razloga uničila nalivko	spol program fizično nasilje neznan vzrok ekonomsko nasilje	značilnosti primer (oblika) vzrok primer (oblika)
H9	Učenec 6 jo je enkrat celo udaril po glavi, ko ga je dražila. Pove, da to ni bilo fajn.	učenec nasilnež ona žrtev prilagojeni program udaril po glavi dražila ni se počutila v redu	spol program fizično nasilje draženje doživljanje	značilnosti primer (oblika) vzrok vloga žrtve
H10	šla povedat učiteljici. Potem se ji je sošolka 9 opravičila.	povedala učiteljici sošolka se ji opraviči	učiteljica opravičilo	zaupna oseba in iskanje pomoči ukrep (reševanje)
H11	če to vidi, nič ne naredi. Pove, da tisti, ki to doživlja pove učiteljici	nič ne naredi odgovornost žrtve	pasiven odziv vzrok odziva	osebni odziv osebni odziv
H12	Za druge ne ve kaj naredijo.	ne ve kaj drugi naredijo	neznan odziv drugih	odziv drugih
H13	se ne spomni, da bi se v razredu o tem pogovarjali. Prav tako ne ve, kaj o tem pravi učiteljica.	ne spomni se nobenega pogovora o tem	ni pogovora o MVN	preventiva
H14	Nima pojma, kako bi to rešila.	ne ve kako bi to rešila	neznana rešitev	rešitev problema

Učenka 9 - I

ŠT.	IZJAVA/ENOTA	POJEM/KODA	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA
I1	ne ve	ne pozna izraza	neznan izraz	opredelitev (poznavanje)
I2	sošolec 10 včasih udari njo ali pa mlajše učence.	sošolec nasilnež ona žrtev prilagojeni program večkrat udari mlajši učenci žrtve	spol program fizično nasilje starost	značilnosti značilnosti primer (oblika) značilnosti
I3	da se to dogaja redko	redko se to dogaja	redko opaženo nasilje	pogostost
I4	da še ni nikoli nobenega udarila.	nikoli (fizično) nasilna	nikoli nasilnež	vloga nasilnež
I5	ne ve zakaj	ne ve vzroka	neznan vzrok	vzrok
I6	šlo za fizično obliko nasilja	fizična oblika	fizično nasilje	oblika
I7	da jo je sošolec 10 že udaril. Na vprašanje kako se je takrat počutila, mi odgovori, da se ne spomni.	sošolec nasilnež ona žrtev prilagojeni program udaril ne spomni se kako se je počutila	spol program fizično nasilje potlačitev	značilnosti primer (oblika) vloga žrtev
I8	povedala učiteljici	povedala učiteljici	učiteljica	zaupna oseba in iskanje pomoči
I9	Zase in za ostale pove, da ne ve kaj naredi/je.	ne ve kaj naredi ne ve kaj drugi naredijo	neznan odziv neznan odziv drugih	osebni odziv odziv drugih
I10	da se v razredu ne pogovarjajo o tem	v razredu se ne pogovarjajo o tem	ni pogovora o MVN	preventiva
I11	ne ve kako bi rešila ta problem	ne ve kako bi to rešila	neznana rešitev	rešitev problema

Učenec 10 - J

ŠT.	IZJAVA/ENOTA	POJEM/KODA	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA
J1	da nekoga tolčeš	tepsti	fizično nasilje	opredelitev
J2	da je sam večkrat že koga udaril in bil nasilen do drugih. Jezen je, ker mu učiteljice ne pustijo, da bi vrnil.	večkrat koga udaril jeza, ker mu učiteljice ne dovolijo vrniti	fizično nasilje jeza zaradi prepovedi vrniti	primer (oblika) vzrok
J3	da se to dogaja.	to se dogaja	srednje pogosto opaženo nasilje	pogostost
J4	to že večkrat naredil.	(bil) nasilen	bil nasilnež	vloga nasilnež
J5	ker te razjezijo in ti jim ne smeš vrniti	ga razjezijo in on ne sme vrniti	jeza zaradi prepovedi vrniti	vzrok
J6	šlo za fizično, psihično in verbalno obliko nasilja. Katera je najpogostejša pa ne ve.	fizična oblika psihična oblika verbalna oblika ne ve katera je najpogostejša oblika	fizično nasilje psihično nasilje verbalno nasilje neznana najpogostejša oblika nasilja	oblika oblika (najpogostejša)
J7	da ga včasih sošolci in drugi	verbalno izzivanje	verbalno nasilje	primer (oblika)

	učenci izzivajo z besedami. Jezen je, ker ne sme vrniti. Hoče, da ga pustijo pri miru, da se pomiri.	prilagojeni program on žrtev jeza, ker ne sme vrniti potreba po miru (pomiritev)	psihično nasilje program spol jeza zaradi prepovedi vrniti odziv na nasilje	značilnosti vzrok vloga žrtev
J8	o tem pove učiteljici. Potem pa se morajo drug drugemu opravičiti.	pove učiteljici drug drugemu se morajo opravičiti	učiteljica opravičilo	zaupna oseba in iskanje pomoči ukrep (reševanje)
J9	nič ne reče ali naredi	nič ne reče nič ne naredi	pasiven odziv	osebni odziv
J10	Prav tako ostali.	nič ne naredijo	pasiven odziv	odziv drugih
J11	da se v razredu o tem pogovarja z učiteljico	individualen pogovor z učiteljico v razredu	pogovor	ukrep (reševanje)
J12	Ne ve, kako bi rešil ta problem.	ne ve kako bi to rešil	neznana rešitev	rešitev problema

Razredničarka 1 - K

ŠT.	IZJAVA/ENOTA	POJEM/KODA	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA
K1	Nasilje, ki se dogaja med otroki, med vrstniki.	nasilje med otroki, vrstniki	opredelitev učiteljice	opredelitev
K2	en fant zabil drugega sošolca na železno omaro.	učenec porinil sošolca v omaro	fizično nasilje	primer (oblika)
K3	dva starejša otroka.	starejša otroka	starost	značilnosti
K4	Butnil ga je noter	poriniti	fizično nasilje	oblika
K5	ker mu je moral vrniti.	moral vrniti	potreba vrniti	vzrok
K6	Kaj vrniti, pojma nimamo kaj, ker mu ni nič naredil. Ne vemo zakaj.	ne vedo zakaj	neznan vzrok	vzrok
K7	se dogaja tudi na prilagojenem programu.	prilagojeni program	program	značilnosti
K8	to dogaja tedensko	tedensko	pogosto opazanje nasilja	pogostost
K9	celo vsakodnevno.	vsakodnevno	pogosto opazanje nasilja	pogostost
K10	Med odmori	odmor	čas dogajanja	okolščine
K11	med poukom	pouk	čas dogajanja	okolščine
K12	v podaljšanem bivanju.	podaljšano bivanje	čas dogajanja	okolščine
K13	V učilnici	učilnica	kraj dogajanja	okolščine
K14	na hodniku.	hodnik	kraj dogajanja	okolščine
K15	Pri velikih puncah gre za psihično nasilje	velike punce psihično nasilje	spol, starost, oblika	značilnosti
K16	zbadanje	zbadati	verbalno nasilje	oblika
K17	posmehovanje	posmehovati se	psihično nasilje	oblika
K18	pri fantih pa psihično z besedami in fizično.	fantje psihično, verbalno in fizično nasilje	spol, oblika	značilnosti
K19	Da bi kdo iz rednega oddelka koga iz prilagojenega programa karkoli, se ne spomnim. Odkar jaz delam, ne, ni bilo.	ni bilo primera, da bi bil kdo iz rednega oddelka nasilen do otrok iz OPP NIS	primer MVN med otroci iz OPP NIS in iz rednega oddelka	primer (oblika)

K20	Psihično	psihična oblika	psihično nasilje	oblika
K21	verbalno	verbalna oblika	verbalno nasilje	oblika
K22	fizično	fizična oblika	fizično nasilje	oblika
K23	največ pa se mi zdi da je psihičnega nasilja.	največ psihičnega nasilja	psihično nasilje	oblika (najpogostejša)
K24	gre za različne motnje, so vednjci, aspergerji	različne motnje, vedenjske motnje, aspergerjev sindrom	posebne potrebe	vzrok
K25	pomanjkanje socialnih veščin	pomanjkanje socialnih veščin	socialne veščine	vzrok
K26	ni empatije.	pomanjkanje empatije	socialne veščine	vzrok
K27	da se otroci obrnejo na učitelja, ki mu najbolj zaupajo.	učitelj, ki mu zaupajo	učitelj	zaupna oseba in iskanje pomoči
K28	Najprej je pogovor z vsakim posebej in potem z obema	individualni pogovor pogovor z obema vpletenima	pogovor pogovor	ukrep (reševanje) ukrep (reševanje)
K29	pokličemo tudi svetovalno delavko	vključijo svetovalno delavko	vključitev svetovalne delavke	ukrep (reševanje)
K30	vključimo starše	vključijo starše	vključitev staršev	ukrep (reševanje)
K31	če pa gre za težji primer, pa se izreče tudi vzgojni opomin.	težji primer – vzgojni opomin	kazen	ukrep (reševanje)
K32	Učinkovitost je v bistvu odvisna od motnje, primera. Pri nekemu bo vzgojni opomin zalegel, pri drugemu pa ne, ker preprosto tega ne razumejo.	učinkovitost odvisna od primera učinkovitost odvisna od posebne potrebe	učinkovitost ukrepov	ukrep (reševanje)
K33	Veliko je pogovora	pogovarjanje	preventivne dejavnosti	preventiva
K34	različnih socialnih igrice	socialne igrice	preventivne dejavnosti	preventiva
K35	spodbujanje pozitivnega vedenja.	pozitivno vedenje	preventivne dejavnosti	preventiva
K36	neko vedenje neprimerno, se ga dostikrat tudi ignorira, se ga niti ne opazi.	ignoriranje in spregledanje neprimerne vedenja	delo z nasilnežem	ukrep (reševanje)
K37	Postavljanje meja na različne načine.	postavljanje meja	preventivne dejavnosti	preventiva
K38	Ko se kaj takega zgodi, se ukrepa takoj.	ukrepa se takoj	sprotno reševanje	ukrep (reševanje)
K39	Podpora staršev je tu zelo velika. Ali te razumejo, ti dajo podporo in se pogovorijo z njim doma, to je zelo pomembno.	podpora staršev	preventivne dejavnosti	preventiva
K40	Ne bi vedela, če so uspešni. Tisti trenutek oni to	težko oceniti uspešnost, ker v	uspešnost preventive	preventiva

	razumejo, ti bodo vsi isto zdrdrali, ko pa pridejo v realno situacijo pa se vidi pri njih da tu so šibki, abstraktno razmišljanje. Oni točno vedo, kaj se sme in kaj se ne sme, naštet in kaj je lepo vedenje in kaj je neprimerno vedenje, samo potem, ko pride do te situacije, niso zmožni tega razkoraka narediti, mogoče kakšen.	teoriji vsi vse razumejo in vedo, v praksi oziroma v realni situaciji pa ne zmorejo narediti tega razkoraka		
K41	Delavnice so vedno dobrodošle.	še več delavnic	predlog za preventivo	preventiva
K42	Lahko bi imele še več izobraževanj, čeprav letos smo že kar precej naredile na tem.	izobraževanja za učitelje	predlog za preventivo	preventiva
K43	vaje za umiritev v trenutku, ko otrok izbruhne, da se umiriš	vaje za umiritev v primeru nasilja	predlog za preventivo	preventiva

Razredničarka 2 - L

ŠT.	IZJAVA/ENOTA	POJEM/KODA	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA
L1	Nekaj, kar gre navzkriž med njimi, sošolci, med isto starostjo	kar gre navzkriž med enako starimi sošolci	opredelitev učiteljice	opredelitev
L2	neko nestrinjanje, nesporazumevanje, neustrezno odreagiranje na situacijo.	nestrinjanje, nesporazumevanje, neustrezno odreagiranje na situacijo	opredelitev učiteljice	opredelitev
L3	Včeraj smo imeli pantomimo čustev in vsak učenec je po svojih sposobnostih in zmožnostih to predstavljal. Ko se oglasi neki učenec in začne žaliti svojo sošolko pred tablo, češ da je to neustrezen prikaz čustev in da ona (učenka) nič ne zna.	učenec je žalil sošolko sošolec nasilnež sošolka žrtev	verbalno nasilje psihično nasilje spol	primer (oblika) značilnosti
L4	Odvisno od dneva bom rekla. Vpliva neprespanost, situacija doma, situacija na poti, nerazrešeni spori ali pa čisto spontana reakcija.	pogostost odvisna od neprespanosti, situacije doma, situacije na poti, nerazrešeni spori, spontana reakcija	vpliv na pogostost	pogostost
L5	kar pogosto dogaja.	pogosto se dogaja	pogosto opazovanje nasilja	pogostost
L6	Včasih se lahko dogaja	pred poukom	čas dogajanja	okolščine

	že pred začetkom pouka			
L7	med glavnim odmorom, ko je čas za neko socialno interakcijo enega z drugim	glavni odmor	čas dogajanja	okolice
L8	med podaljšanim bivanjem, ker ni več tako načrtno voden pouk	podaljšano bivanje	čas dogajanja	okolice
L9	Tudi med poukom	med poukom	čas dogajanja	okolice
L10	v učilnici	učilnica	kraj dogajanja	okolice
L11	zunaj	zunaj šole	kraj dogajanja	okolice
L12	na hodnikih.	hodniki	kraj dogajanja	okolice
L13	Mislím, da tukaj ni spol tisti	spol ne vpliva	spol	značilnosti
L14	bolj je tisto močen z močnejšim. Recimo močen se ne bo spravil na šibkejšega. Vsaj v naši situaciji je tako, da se bo verbalno spreten spravil na verbalno spretnega ne pa na tistega, ki je manj spreten v tem.	učenec, ki je močen na določenem področju se bo spravil na enako močnega učenca in ne na šibkejšega od sebe	merjenje moči in spretnosti	vzrok
L15	Pri nas je taka situacija, ne glede na spol.	spol ne vpliva	spol	značilnosti
L16	tukaj še ni bilo primera, da bi se kdo iz rednega oddelka spravil na našega učenca oziroma učenko	ni bilo primera, da bi se kdo iz rednega oddelka spravil na učenca/učenko v OPP NIS	primer MVN med otroci iz OPP NIS in iz rednega oddelka	primer (oblika)
L17	Dogaja se v bistvu med njimi samimi	prilagojeni program	program	značilnosti
L18	starejši se spravijo na mlajše in obratno, tudi mlajši na starejše.	starost ne vpliva	starost	značilnosti
L19	V glavnem verbalno in psihično, to najbolj.	večinoma verbalno pogosto psihično	verbalno nasilje psihično nasilje	oblika (najpogostejša)
L20	prenos vzorca iz družine. Kako so starši reševali spore, da to vidijo in da enako odreagirajo, pač če so družine ločene, se marsikaj dogaja v družinah.	prenos vzorca iz družine o reševanju sporov, učenje s posnemanjem	vzorec reševanja sporov iz družine	vzrok
L21	Verjetno nizka samopodoba, ker jih prizadene. Znajo drug drugega užaliti in te besede jih zelo prizadenejo, ker imajo nizko samopodobo	nizka samopodoba	samopodoba	vzrok
L22	da sem to najprej jaz kot	najprej razredničarka	učiteljica	zaupna oseba in

	razredničarka			iskanje pomoči
L23	če pa nam kaj ne uspe, pa je šolska svetovalna delavka.	potem svetovalna delavka	svetovalna delavka	zaupna oseba in iskanje pomoči
L24	Če nisem jaz direktno soudeležena, mislim, da ne vem točno za kaj se gre, izvem obe strani	če ne ve točno za kaj se gre, se pogovori z obema vpletenima	pogovor	ukrep (reševanje)
L25	čim bolj umirjeno vodim pogovor, da pridemo do dejansko nekega zaključka	umirjeno voditi pogovor	pogovor	ukrep (reševanje)
L26	Če pa sem jaz v to vpletena, najprej poskušam tistega, ki to izvaja, razumeti in mu dati potrditev, da ga nekako razumem, da se je nekaj nabralo v njem	če ve za kaj se gre najprej nasilneža poskuša pomiriti ga poskuša razumeti in biti razumevajoča do nasilneža	delo z nasilnežem delo z nasilnežem	ukrep (reševanje) ukrep (reševanje)
L27	mu tudi povem da to ni ustrezno odreagiranje.	pogovor z nasilnežem o neustrezni reakciji	pogovor	ukrep (reševanje)
L28	Potem pa izpeljem pogovor naprej, da pove kaj ga moti na ustreznejši način	pogovor o ustreznejšem načinu odreagiranja	pogovor	ukrep (reševanje)
L29	Ja, mislim, odvisno kako to gledaš. Težko je reči, da je en ukrep učinkovit, odvisno od otroka.	učinkovitost ukrepov je odvisna od otroka	učinkovitost ukrepov	ukrep (reševanje)
L30	Graditev na samopodobi in medsebojnih odnosih, to je poudarek.	graditev na samopodobi graditev na medsebojnih odnosih	preventivne dejavnosti preventivne dejavnosti	preventiva preventiva
L31	Uspešni smo, kadar se učimo o tem, v praksi pa je druga stvar oziroma situacija.	uspešni v teoriji, v praksi ne	uspešnost preventive	preventiva
L32	Delavnice že izvajamo, tako da v teoriji vsi obvladamo vse.	delavnice	preventivne dejavnosti	preventiva
L33	Mislim, da tukaj bi morali starše malo izobraziti o tem, v smislu kakšna predavanja za starše.	izobraževanja (predavanja) za starše	predlog za preventivo	preventiva

Razredničarka 3 - M

ŠT.	IZJAVA/ENOTA	POJEM/KODA	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA
M1	Nasilje med vrstniki, podobno starimi otroci	nasilje med vrstniki podobne starosti	opredelitev učiteljice	opredelitev
M2	fizično, psihično, verbalno.	fizična, psihična, verbalna oblika	opredelitev učiteljice	opredelitev (oblike)

M3	Sedmošolec je za krivca za svoje »stiske« obdolžil osmošolca. Sedmošolec je za sovrstnika trdil, da mu je govoril žaljive besede, ga grdo gledal, mu nalašč zapiral vrata, mu hotel kaj storiti. Čeprav je osmošolec temu sedmošolcu dobronamerno kdaj kaj rekel, je ta razumel vse v negativni luči. Do njega je postal žaljiv, hotel mu je vrniti za stvari, ki jih sploh ni storil, do njega je bil tudi fizično agresiven. Med poukom je na primer nenadoma vstal in ga hotel napasti, enako v podaljšanem bivanju.	sedmošolec nasilnež osmošolec žrtev obtožba za krivca stiske domišljal si je, da ga grdo gleda, žali, mu nalašč zapira vrata in hoče kaj storiti nesporazum glede besed žalil ga je fizično agresiven med poukom podaljšano bivanje	spol, starost, program spol, starost, program stiska domišljanje nesporazum verbalno nasilje fizično nasilje čas dogajanja čas dogajanja	značilnosti značilnosti vzrok vzrok vzrok primer (oblika) primer (oblika) okoliščine okoliščine
M4	V prilagojenem programu se to dogaja občasno	prilagojeni program občasno se dogaja	program srednje pogosto opažanje nasilja	značilnosti pogostost
M5	na primer pri zgoraj opisanem učencu se je dogajalo občasno tedensko	učenec nasilnež občasno tedensko	spol pogosto opažanje nasilja	značilnosti pogostost
M6	V razredu	razred	kraj dogajanja	okoliščine
M7	na hodnikih.	hodnik	kraj dogajanja	okoliščine
M8	Med poukom	med poukom	čas dogajanja	okoliščine
M9	odmori	odmori	čas dogajanja	okoliščine
M10	v podaljšanem bivanju.	podaljšano bivanje	čas dogajanja	okoliščine
M11	Za fante je značilno fizično in verbalno nasilje	fantje izvajajo fizično in verbalno nasilje	spol, oblika	značilnosti
M12	pri puncah pa psihično, verbalno in socialno/odnosno nasilje.	punce izvajajo psihično, verbalno in socialno/odnosno nasilje	spol, oblika	značilnosti
M13	enkrat na hodniku zgodilo, da je bivši sošolec zafrkaval učenko, ker se je prešolala iz rednega v prilagojeni program.	učenec iz rednega oddelka zafrkaval učenko iz OPP NIS prešolanje v OPP NIS	primer MVN med otroci iz OPP NIS in iz rednega oddelka prešolanje	primer (oblika) vzrok
M14	Fizično	fizična oblika	fizično nasilje	oblika
M15	verbalno	verbalna oblika	verbalno nasilje	oblika
M16	psihično	psihična oblika	psihično nasilje	oblika
M17	socialno/odnosno nasilje.	socialna oblika	socialno nasilje	oblika
M18	Najpogostejše je verbalno nasilje.	najpogostejša verbalna oblika	verbalno nasilje	oblika (najpogostejša)
M19	Z nasiljem izražajo svojo stisko.	izražanje stiske	stiska	vzrok

M20	Nekateri, da se sprostijo	da se sprostijo	sprostitev	vzrok
M21	ker iščejo pozornost	iskanje pozornosti	pozornost	vzrok
M22	drugi zaradi težkih domačih razmer	težke domače razmere	razmere v družini	vzrok
M23	spet drugi zaradi nerazumevanja (motnje na duševnem področju).	nerazumevanje zaradi motnje (mdr)	posebne potrebe	vzrok
M24	Učitelju razredniku	razrednik	učitelj	zaupna oseba in iskanje pomoči
M25	učitelju podaljšanega bivanja	učitelj podaljšanega bivanja	učitelj	zaupna oseba in iskanje pomoči
M26	asistentu.	asistentu	asistent	zaupna oseba in iskanje pomoči
M27	Odvisno od posameznika, od tega, v čem je bil vzrok in resnosti.	ukrep odvisen od posameznika ukrep odvisen od vzroka nasilja ukrep odvisen od resnosti	učinkovitost ukrepov	ukrep (reševanje)
M28	razgovor z dogovorom za naprej z učencem,	razgovor in dogovor z učencem	pogovor	ukrep (reševanje)
M29	po potrebi s starši	pogovor s starši	vključitev staršev	ukrep (reševanje)
M30	svetovalno službo.	pogovor v svetovalni službi	vključitev svetovalne delavke	ukrep (reševanje)
M31	ukrepi za izboljšanje vedenja: zbiranje pohval, spremljanje	ukrepi za izboljšanje vedenja	delo z nasilnežem	ukrep (reševanje)
M32	Učinkoviti so nekaj časa, potem je treba iskati nove poti. Ni recepta, ki bi deloval pri vseh.	ukrepi začasno učinkoviti iskanje novih ukrepov	učinkovitost ukrepov novi ukrepi	ukrep (reševanje) ukrep (reševanje)
M33	Branje zgodbic na temo	zgodbice o MVN	preventivne dejavnosti	preventiva
M34	sprotni razgovori ne le, ko je razreda ura, ampak v trenutku, ko je problem aktualen	sprotni razgovori	sprotno reševanje	ukrep (reševanje)
M35	ozaveščanje o nasilju, kako ukrepati	ozaveščanje kako ukrepati v primeru nasilja	preventivne dejavnosti	preventiva
M36	trening socialnih veščin.	trening socialnih veščin	preventivne dejavnosti	preventiva
M37	Enotnost učiteljev, da delujejo složno, si pomagajo in svetujejo med sabo.	enotnost učiteljev ter medsebojna pomoč in svetovanje	predlog za preventivo	preventiva
M38	Izobraževanja za učitelje so zelo dobrodošla.	izobraževanja za učitelje	predlog za preventivo	preventiva

Razredničarka 4 - N

ŠT.	IZJAVA/ENOTA	POJEM/KODA	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA
N1	Medvrstniško nasilje je	nasilje med vrstniki	opredelitev učiteljice	opredelitev

	nasilje, ki se dogaja med vrstniki.			
N2	Gre za zlorabo na verbalnem ali pa na fizičnem področju.	zloraba na verbalnem in fizičnem področju	opredelitev učiteljice	opredelitev (oblike)
N3	Neupoštevanje pravil na tem področju	neupoštevanje pravil	opredelitev učiteljice	opredelitev
N4	ustrahovanje neke osebe	ustrahovanje	opredelitev učiteljice	opredelitev
N5	V razredu imamo enega učenca in ostali so se velikokrat norčevali iz njegovega priimka. Priimek so dodelali, predelali, da je zvenel vulgarno in žaljivo.	norčevanje iz učenčevega priimka	verbalno nasilje psihično nasilje	primer (oblika)
N6	Enako se je zgodilo tudi drugemu učencu. Iz njegovega imena in priimka so izpeljali različne tvorjenke, da so ga lahko zafrkavali.	tvorjenke na ime in priimek kot zafrkavanje	verbalno nasilje psihično nasilje	primer (oblika)
N7	Čisto za vsakega učenca so tudi sestavili svoje vzdevke. Nekaj časa je bilo to tudi čisto popularno in všečno, enemu in drugemu, čez čas, se je eden spomnil, da zdaj mu to ni več všeč in je bila to že žalitev.	vzdevki nekaj časa všečni, nato žaljivi	sprememba dožemanja vzdevkov	vzrok
N8	enkrat eden drugega tako razvnel, da je ta prijel motiko, ko smo delali na vrtu in ga lovil po celem vrtu in še razredu, da ga nismo mogli ustaviti.	z motiko ustraheval sošolca	fizično nasilje	primer (oblika)
N9	Dejansko je nastalo iz igrivosti, ene igre, potem pa je drugemu ta igriva prekipela.	nastanek iz igre, ki drugemu prekipe	igra	vzrok
N10	Lansko leto so se tudi štirje učenci povezali proti novemu učencu in ta je doživljal hud stres in nesprejetost. Kar nekaj časa so rabili, da so ga sprejeli, tudi zato, ker je bil zelo uspešen in je izstopal s samimi odličnimi ocenami. Oni pa so bili vsi približno enaki, zato tega niso sprejeli.	učenci niso sprejemali novega učenca nesprejemanje zaradi izstopanja z dobrimi ocenami	socialno nasilje izstopanje	primer (oblika) vzrok
N11	Pri nas v letošnjem letu je to zelo pogosto, je praktično	letos zelo pogosto, vsakodnevno	pogosto opažanje nasilja	pogostost

	vsakodnevno.			
N12	pred poukom	pred poukom	čas dogajanja	okolščine
N13	med poukom	med poukom	čas dogajanja	okolščine
N14	v učilnici	učilnica	kraj dogajanja	okolščine
N15	v času odmorov	odmori	čas dogajanja	okolščine
N16	zunaj	zunaj	kraj dogajanja	okolščine
N17	na vrtu	na vrtu	kraj dogajanja	okolščine
N18	na učnem prehodu	učni prehod	kraj dogajanja	okolščine
N19	na hodniku	hodnik	kraj dogajanja	okolščine
N20	v podaljšanem bivanju	podaljšano bivanje	čas dogajanja	okolščine
N21	ne bi mogla reči, da bi lahko izolirala kakšen prostor.	nobenega prostora ne moremo izločiti	kraj dogajanja	okolščine
N22	mogoče imamo pri fantih več teh težav	več nasilja pri fantih	spol, pogostost	značilnosti
N23	tudi med puncami je to prisotno, in sicer verbalna oblika nasilja.	punce izvajajo verbalno nasilje	spol, oblika	značilnosti
N24	Tukaj v tem času se ni zgodil še noben primer, da kdo od rednih kaj naredil komu iz prilagojenega programa.	ni bilo primera, da bi kdo iz rednega oddelka kaj naredil komu iz OPP NIS	primer MVN med otroci iz OPP NIS in iz rednega oddelka	primer (oblika)
N25	Najpogostejše je verbalno.	največ verbalno	verbalno nasilje	oblika (najpogostejša)
N26	Socialno oziroma odnosno	socialna oblika	socialno nasilje	oblika
N27	psihično	psihična oblika	psihično nasilje	oblika
N28	fizično	fizična oblika	fizično nasilje	oblika
N29	spolno (en primer).	enkrat spolno	spolno nasilje	oblika
N30	pri svojih učencih opažam, da je velikokrat iz ene take igrivosti in nerazmišljanja par korakov naprej. Večina ne zmore narediti tega koraka naprej, da bi videli, kaj lahko ustvarijo z določenim dejanjem. Problem je, ker se oni ne zavedajo tega oziroma ne presodijo, da lahko nekoga to dejanje zelo prizadene.	izhaja iz igrivosti nezmožnost razmišljanja vnaprej in zavedanja oziroma presojanja o posledicah dejanja	igra posebne potrebe	vzrok vzrok
N31	Prav zato smo imeli v našem razredu veliko pogovorov na temo vzdevkov in smo postavili tudi jasna pravila, kaj smemo, česa ne smemo.	pogovori o vzdevkih jasna pravila kaj se sme in česa se ne sme v razredu	pogovor pravila	ukrep (reševanje) ukrep (reševanje)
N32	Najožji učitelj, razrednik oziroma sorazrednik	razrednik, sorazrednik	učitelj	zaupna oseba in iskanje pomoči
N33	tudi svetovalno službo.	svetovalna služba	svetovalna delavka	zaupna oseba in iskanje pomoči
N34	Vsakič ko to opaziš seveda	ko opaziš nasilje	pogovor	ukrep (reševanje)

	posežeš vmes in se pogovoriš. Pogovor je na prvem mestu.	posežeš vmes in se pogovoriš		
N35	Potem je razvijanje empatije, tako, da se poskušamo vživeti v drugega.	razvijanje empatije (vživeti se v drugega)	delo z nasilnežem	ukrep (reševanje)
N36	Pogovor se mi zdi, da jim zelo veliko pomeni, da si vzamemo učitelji čas, čeravno mora poseči ta čas tudi v proces pouka ampak je hitreje rešeno in bolj učinkovito	vzeti si čas za pogovor sprotno ukrepanje je bolj učinkovito in hitreje rešeno	pogovor sprotno reševanje	ukrep (reševanje)
N37	Meni se zdi najboljše sprotno ukrepanje in res pogovor.	najbolj učinkovita ukrepa sta sprotno reševanje in pogovor	učinkovitost ukrepov	ukrep (reševanje)
N38	odvisno od situacije, od posameznika oziroma skupine, kakšna je dinamika znotraj skupine.	učinkovitost ukrepa odvisna od situacije, od posameznika oziroma skupine	učinkovitost ukrepov	ukrep (reševanje)
N39	Preventiva je definitivno zaupanje, zato gradimo na zaupanju in na dobrih, odkritih odnosih.	graditi na zaupanju in na dobrih, odkritih medsebojni odnosih	preventivne dejavnosti	preventiva
N40	Naklonimo si, bom rekla, ljubezen, da oni čutijo, da so sprejeti, ljubljani in spoštovani. Hkrati pa jim tudi jaz dam vedeti, da si to želim od njih, da je to obojestransko, vzajemno	obojestranska oziroma vzajemna ljubezen in spoštovanje občutek sprejetosti in ljubljenosti	preventivne dejavnosti preventivne dejavnost	preventiva preventiva
N41	Občasno pridejo k nam izvajati tudi delavnice.	delavnice	preventivne dejavnosti	preventiva
N42	Razvijamo socialne veščine. Pogosto opažam, da se razvija socialne veščine preveč šolsko, zato jih ne ponotranjijo. Oni rabijo konkretno življenjsko izkušnjo, da bodo doživeli, na primer kaj je to čustvo jeza in kako se spopadati z njo v tistem trenutku.	razvijanje socialnih veščin učenje socialnih veščin na konkretnih, pristnih, življenjskih primerih	preventivne dejavnosti predlog za preventivo	preventiva preventiva
N43	ko sem prišla v ta razred, je bilo dosti več nasilja. Od lanskega leta pa so čisto drugi otroci, zato ker se je ustvarila varnost, ljubezen,	sprememba zaradi varnosti, ljubezni in zaupanja občutek ljubljenosti priložnost, da	premik/sprememba premik/sprememba	rešitev problema (zmanjšanje nasilja) rešitev problema

	zaupanje. Predvsem ko so oni začutili, da so ljubljani, se je začela sprememba. In to da jim daš priložnost, da dokazujejo da so dobri, ne da so slabi	dokazujejo sebi in drugim, da so dobri		(zmanjšanje nasilja)
--	--	--	--	----------------------

Svetovalna delavka - O

ŠT.	IZJAVA/ENOTA	POJEM/KODA	PODKATEGORIJA	KATEGORIJA
O1	Vsaka oblika nasilja med vrstniki, ali je to fizično, verbalno, psihično, spletno, v vseh pogledih.	vsakršna oblika nasilja med vrstniki (fizično, verbalno, psihično, spletno)	opredelitev svetovalne delavke	opredelitev (oblike)
O2	En primer smo imeli, ko je učenec imel izbruh. Šlo je za verbalni napad na sošolce in učitelje. Do učencev ni bil fizično nasilen ampak verbalno in to je potem eskaliralo, da je vrgel vse z mize, stol ob tla in zaloputnil z vrati.	učenec je bil verbalno nasilen do svojih sošolcev in učiteljev ter se potem agresivno umaknil iz učilnice učenec nasilnež iz OPP NIS	verbalno nasilje spol, program	primer (oblika) značilnosti
O3	V letošnjem šolskem letu se je večkrat zgodilo med poukom, da je imel tak izpad.	večkrat zgodilo med poukom	pogosto opažanje nasilja čas dogajanja	pogostost okoliščine
O4	Ne vemo točno, kaj to povzroči.	ne vedo kaj povzroči izpad	neznan vzrok	vzrok
O5	Zelo težko opredeliti, ker dosti izhaja prav iz te igre. Se zbadajo, se igrajo in že sami svoje meje težko zaznajo oziroma jih ozaveštujejo, od drugih pa je to še težje. Mogoče gre nekdo nekje čez in potem zanj to ni več igra ampak žaljenje.	izhaja iz igre (zbadanje, igranje) težko zaznavanje meja in posledično prekoračitev, zato je za nekoga igra že žalitev	igra poseben potrebe	vzrok vzrok
O6	avtist še težje to zaznava in potem lahko pride posledično do nasilja, ker ima napačne predstave oziroma ker napačno razume te interakcije.	avtisti težje zaznavajo meje in zaradi napačnih predstav posledično pride do nasilja	posebne potrebe	vzrok
O7	Če je tako, je lahko na dnevni bazi, lahko na tedenski, zelo odvisno. Odvisno je od posameznikovih potreb.	dnevno oziroma tedensko se dogaja potrebe posameznika	pogosto opažanje nasilja vpliv na pogostost	pogostost pogostost
O8	Večinoma se mi zdi, da se s tem ukvarjamo med poukom in med odmori.	med poukom med odmori	čas dogajanja čas dogajanja	okoliščine okoliščine

O9	V učilnicah, na hodnikih je tega veliko.	učilnice na hodnikih	kraj dogajanja kraj dogajanja	okolščine
O10	Moja izkušnja je, da so večinoma fantje tisti, gre pa za verbalno in posledično tudi fizično nasilje.	večinoma fantje izvajajo verbalno in posledično tudi fizično nasilje	spol, oblika	značilnosti
O11	Da bi kdo iz rednih oddelkov kakšnega iz prilagojenega programa, ne, se ni še zgodilo.	ni bilo primera, da bi bil kdo iz rednega oddelka nasilen do otrok iz OPP NIS	primer MVN med otroci iz OPP NIS in iz rednega oddelka	primer (oblika)
O12	Večinoma verbalno in posledično fizično.	večinoma verbalno posledično fizično	verbalno nasilje fizično nasilje	oblika (najpogostejša) oblika
O13	Na prilagojenem programu gre bolj za to, da izhaja iz njih, iz njihovih posebnih potreb. Recimo pri avtistih, da si ne znajo razložiti določene situacije. Na primer, da ga je en grdo pogledal, pa ga mogoče sploh ni, je samo on dobil tak občutek.	izhaja iz posebnih potreb avtisti si ne znajo razložiti ali pa napačno interpretirajo določeno situacijo	posebne potrebe posebne potrebe	vzrok vzrok
O14	Ta samokontrola. Ne znajo razbrat svoja čustva, počutje. Da znajo ustrezno odreagirat, to je pri njih zelo težko.	težko se samokontrolirajo in ne znajo razbrat svojih čustev ter posledično težko ustrezno odreagirajo	posebne potrebe	vzrok
O15	Pri nas je zelo lepo videti, kako so učenci z učitelji povezani, jim zaupajo in sproti rešijo zadeve.	učenci so z učenci povezani in jim zaupajo sprotno rešujejo zadeve	učitelji sprotno reševanje	zaupna oseba in iskanje pomoči ukrep (reševanje)
O16	Da bi bila prav situacija, govorim zdaj s svojega vidika kot svetovalna delavka, da bi sam prišel k meni, se je zgodilo, ko sva bila vnaprej dogovorjena.	po dogovoru pridejo tudi k njej, svetovalni delavki	svetovalna delavka	zaupna oseba in iskanje pomoči
O17	Učenec najprej pove učiteljici ali pa ji nekdo sporoči oziroma vidiš. Takrat absolutno narazen in pogovor, da si vzameš čas, da to sproti v tisti situaciji rešiš.	ko se izve za nasilje se vpletena loči in se z njima pogovori vzeti si čas za pogovor sprotno rešiti	pogovor pogovor sprotno reševanje	ukrep (reševanje) ukrep (reševanje)
O18	Starši so zelo povezani z učitelji, tako da so konstantno v navezi, sploh	povezanost staršev in učiteljev redno obveščanje	preventivne dejavnosti vključitev staršev	preventiva ukrep (reševanje)

	če so kakšni taki primeri, da se večkrat pojavljajo, tako da so tudi starši redno obveščeni, kaj se dogaja in poskrbimo, da so vključeni v iskanje rešitev.	staršev in vključenost v reševanje		
O19	Ne glede ali gre za prilagojen program ali redni oddelek, moraš biti pri ukrepih dosleden. Če se nekaj dogovoriš, mora to držati. Nasilje je sploh stvar, o kateri se ne pogajaš. To v šolo ne spada in vsak tak primer mora biti obravnavan.	pri ukrepih moraš biti ne glede na program dosleden vsak primer nasilja mora biti obravnavan	doslednost pri ukrepih obravnavanje vsakega primera nasilja	ukrep (reševanje) ukrep (reševanje)
O20	Treba je konstantno spremljati učinkovitost ukrepa.	spremljanje učinkovitosti ukrepov	učinkovitost ukrepov	ukrep (reševanje)
O21	Potem pa vidiš, odvisno od situacije, če nekaj ne funkcionira, je treba nekaj drugega dobiti, poiskati drugo možnost.	iskanje novih ukrepov	novi ukrepi	ukrep (reševanje)
O22	Prva stvar je, če pride do problemov, da starši stojijo za nami. To je že 50 % vsega rešenega, če ne še celo več. Če imamo podporo staršev, se problemi zelo hitro rešijo.	če je podpora staršev so problemi hitro rešeni	preventivne dejavnosti	preventiva
O23	Tudi to, da že za vsak primer odreagirajo tam na licu mesta, se z njim pogovorijo, se dogovorijo in se dosledno tega držijo, že to potem dosti reši.	za vsak primer nasilja takoj odreagirajo pogovor in doslednost pri dogovoru	sprotno reševanje pogovor	ukrep (reševanje) ukrep (reševanje)
O24	Je pa res tam specifična ta, da imajo te posebne potrebe in je spet odvisno koliko časa bo nekdo rabil, da bo to ponotranjil, da pač tega ne sme. To je zelo odvisno od vsakega posameznika, njegove potrebe. Ali gre za čustveno-vedenjske motnje, avtizem, potem pa so pridružene še druge motnje.	odvisno od posebnih potreb, saj nekdo potrebuje več časa, da ponotranji, da nečesa ne sme odvisno od posameznika in njegovih posebnih potreb (avtizem, čustveno-vedenjske motnje itd.)	učinkovitost ukrepov učinkovitost ukrepov	ukrep (reševanje) ukrep (reševanje)
O25	Dve leti nazaj smo že začeli s preventivnim projektom na šoli. Izvajali smo	preventivni projekt na šoli delavnice in	preventivne dejavnosti preventivne dejavnosti	preventiva preventiva

	delavnice in ozaveščali o nasilju.	ozaveščanje o nasilju		
O26	povezovanje z rednimi oddelki, kar je plus za obe skupini. Vpeljevanje v pozitivne odnose, gojenje empatije in sočutja.	povezovanje z rednimi oddelki graditi na pozitivnih odnosih, empatiji, sočutju	preventivne dejavnosti preventivne dejavnosti	preventiva preventiva
O27	Na prilagojenem programu se mi zdi velika prednost, da imajo socialne veščine vključene v predmetnik.	socialne veščine vključene v predmetnik prilagojenega program	predmetnik PP NIS	preventiva
O28	Da se izpostavlja njihova močna področja, da ostali otroci, njihovi starši vidijo, da so sposobni. Da se sami sebi dokažejo da zmorejo, da niso zaradi njihove motnje kaj prikrajšani oziroma da jih to zaznamuje. Da gradijo na svoji samopodobi.	izpostavljanje otrokovih močnih področij, da dokazujejo sebi in drugim, da so sposobni graditev na samopodobi	preventivne dejavnosti preventivne dejavnosti	preventiva preventiva
O29	Potem različni projekti, izobražujemo se na tem področju, iščemo primere dobre prakse, se pozanimamo okoli kakšne pristope imajo.	različni projekti in izobraževanje na področju MVN iskanje primerov dobrih praks s tega področja	preventivne dejavnosti preventivne dejavnosti	preventiva preventiva
O30	Sodelujemo s starši.	sodelovanje s starši	preventivne dejavnosti	preventiva
O31	Dežurstva so urejena med vsakim odmorom v vseh prostorih. Imamo seznam, kjer so dodeljeni dežurni učitelji	med odmori je povsod prisoten dežurni učitelj	preventivne dejavnosti	preventiva
O32	Od letos imamo tudi nabiralnik, ker nekateri si ne upajo na štiri oči to zaupat oziroma priti povedat, da lahko narišejo in napišejo in dajo v nabiralnik. To je anonimno, če pa gre za primer nasilja, pa smo jim rekli, naj napišejo vsaj razred, da vemo kje ukrepati.	nabiralnik, ki služi tudi morebitnim prijavam nasilja za tiste, ki si ne upajo neposredno priti povedati o primeru nasilja	preventivne dejavnosti	preventiva
O33	Veliko se dela tudi na tem, da to ni špecanje, ampak tukaj je treba razmejiti, kaj je špecanje in kar je tisto, kar je pravilen odziv v določeni situaciji, tako da tudi o tem veliko govorimo.	pogovori o razlikovanju med zatožiti nekoga in priti povedati o primeru nasilja	preventivne dejavnosti	preventiva

O34	Nasilje je ena taka stvar, ki je ne bomo izkoreninili, kar je logično, da je 100 % ne bomo izkoreninili. Je pa že veliko, da smo o tem ozaveščeni in da se zavedamo, da smo dolžni odreagirat na vsako nasilje.	nasilja se ne da povsem izkoreniniti smo ozaveščeni o nasilju odreagiramo na vsak primer nasilja	medvrstniško nasilje se ne da izkoreniniti ozaveščenost o nasilju ukrepanje v vsakem primeru nasilja	rešitev problema (zmanjšanje nasilja) rešitev problema (zmanjšanje nasilja)
-----	---	--	---	--

PRILOGA 7: Kodiranje 2 – tabele

Učenci in učenke – (A, B, C, D, E, F, G, H, I, J)

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
opredelitev (poznavanje)	fizično nasilje	ubijanje	A1, G1
		mučenje	A1, E2
		pretepanje, tepsti, pretep, vsak dan udari; ti kaj zlomi; te udari	C1, D1, E2, F1, J1
	psihično nasilje	izzivanje, groziti	A2, C2, D2
	verbalno nasilje	izzivanje, groziti	A2, C2, D2
	spolno nasilje	posilstvo dekleta	G2
	slabo dejanje	nekaj slabega naredil	B1
	neznani izrazi	prvič sliši za ta izraz, še ni slišal za ta izraz	B2, E1
		ne pozna izraza	H1, I1
	problem opredelitve (hec/nasilje)	hec kot hec ali hec kot nasilje	B8

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
primer (oblika)	fizično nasilje	potiskanje ob steno, sošolci porivali druge sošolce v omarice in v zid (prejšnja šola), ta ga je potem začela porivati; zato je porinil mizo vanj in mu vrgel peresnico	A3, C6, D3, D4
		spotikanje	B3, E8
		praskanje (prejšnja šola)	E5
		pretep, pretepanje (prejšnja šola); v vrtcu tepel svoje prijatelje (vrtec); dve puncici pretepli fanta (srednja šola)	B4, F2, E5, E8, G7
		pretep s copatom, tepel s copatom; pretep s ključi, podobna izkušnja	C3, C4, E3

		resnega pretepa s ključi (prejšnja šola)	
		vrgel na tla in brcal; brcniti	C5, H8
		učenec udaril učenko; udariti; koga udari, večkrat udari, včasih (večkrat) udaril; udaril po glavi; večkrat koga udaril; brata večkrat udaril (doma) včasih se hovsajo, udarijo	D3, G3, H2, I2, D3, G7, G10, H8, H9, I7, J2, A8, F3
	verbalno nasilje	izzivanje (srednja šola), žaljenje, žalil; enkrat so ga sošolci dražili in zafrkavali verbalno izziva in draži verbalno izzivanje in draženje dražili sošolca z vzdevkom dali nevšečne vzdevke	F2, J7, B5, C4, E8, G10, A8, D9, G4, G10
	psihično nasilje	verbalno izzivanje, izzivanje (srednja šola), večkrat poheca in nalašč izziva enkrat so ga sošolci dražili in zafrkavali verbalno izziva in draži verbalno izzivanje in draženje dražili sošolca z vzdevkom dali nevšečne vzdevke	F2, J7, B5, D9, A8, E8, G4, G10
	socialno nasilje	držali kljuko, da ni mogel priti v razred	E8
	ekonomsko nasilje	uničila nalivko; izsiljevanje za denar (druga šola)	H8, H3
	spletno nasilje	žaljenje preko spleta (prejšnja šola)	E5
	spolno nasilje	spolno nadlegovanje (srednja šola)	G5

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
značilnosti	spol	učenec nasilnež sošolca nasilneža sošolec nasilnež	A8, D3, E8, G10, H9, I2, I7
		sošolka nasilnež	H2, H8

		učenci	B3
		učenka žrtev ona žrtev	I7, I2, H9, H8, D3
		učenec žrtev on žrtev	G10, A8, C5, E8, J7
	spol, starost	devetošolec nasilnež osmošolec nasilnež	C4, C5
		mlajši učenci	E3
		osmošolec žrtev	C4
	starost	starejši učenci	G10
		mlajše učence žrtve mlajši učenci žrtve	H2, I2
	program	prilagojeni program	A8, C4, C5, D3, E8, G10, H2, H8, H9, I2, I7, J7
		redni oddelek	E3, G4, B3
okoliščine	čas dogajanja	med odmorom glavni odmor	B3, C4, G5, E8, E3
		med poukom	E8
	kraj dogajanja	hodnik na hodniku	B3, C3, E8
		zunaj šole	E3
		srednja šola okolica srednje šole	F2, G5

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
vloga nasilnež	nikoli nasilnež (f)	nikoli nasilen	A5, B7, D6, F5
	nikoli nasilnež (p)	nikoli nasilna	C8, H5
		nikoli (fizično) nasilna	I4
	bil nasilnež	bil nasilen	E5, G7
		(bil) nasilen	J4

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
vloga žrtev	potlačitev	se ne spomni, ne spomni se kako se je počutila	A8, I7
	doživljanje	ni mu všeč, to mu ni všeč	A8, E10
		sošolec je jezen, jezen nanje	B5, D9
		slabo se je počutil, ni se počutila v redu	D9, E8, H9
		ni se mu zdelo prav	E8
		ni bil vesel	G10
		bolečina	G10
	odziv na nasilje	žrtev je bila nemočna na tleh in se ni branila	C5
		grožnja, da bo poklical mamo; grožnja - povedal ravnateljici in učiteljici,	B5, E10

		ki bosta obvestili starše	
		včasih se je razjezil	E10
		zdaj se umakne (umik)	E10
		poziv k prenehanju (mir)	E10, J7
		potreba po miru (pomiritev)	
		jok	G10
		vseeno šel v šolo	G10
	nikoli žrtev	nikoli ga ni nihče udaril ali izzival	B12
		nikoli doživela	C11
		nihče ga ni udaril (fizično nasilje)	F8

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
pogostost	redko opaženo nasilje	redko dogajanje	A4
		ta šola redko	C7
		redko se zgodi	F4
		ne dogaja se pogosto	G6
		redko se to dogaja	I3
	srednje pogosto opaženo nasilje	vsake toliko se dogaja	D5
		srednje pogosto	B6
		zmanjšanje izzivanja (včasih)	E8
		včasih se dogaja	H4
		to se dogaja	J3
	pogosto opaženo nasilje (prejšnja šola)	veliko na prejšnji šoli	E4
		prejšnja šola pogosto	C7

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
vzrok	neprijateljstvo	niso prijatelji	A6
	nesporazum	učenec v razburjenosti rekel grdo besedo, drugi učenec mislil, da je namenjena njemu	D4
	konflikt	spor s sošolcem	E5
	draženje	dražila, predvideva, ker ga je včasih dražil	H9, G10
	izzivanje	ker so ga verbalno in neverbalno izzivali; sošolci izzivali	E6, E5
	jeza zaradi izzivanja	jezni, ker jih izzivajo	C9
	povod za izzivanje (nasilje)	hitra jeza	E8
	hitra jeza in verbalen odziv	sošolec se hitro razjezi in reče kaj v jezi	F6
	bolezen kot vzrok za jezo	jeza zaradi bolezni	G3
	jeza zaradi prepovedi vrniti	jeza, ker mu učiteljice ne dovolijo vrniti; ga razjezijo in on ne sme	J2, J5, J7

		vrniti; jeza, ker ne sme vrniti	
	jeza	brat ga je razjezil, ko si jezen, učenec se večkrat razjezi; hitro razjezi	G7, G8, D3, E5
	nezmožnost samonadzora	nezmožnost kontroliranja živcev	F6
	obtožba	obtožili, da je on začel (kriv)	E6
	neznan vzrok	ne ve vzroka, ne ve zakaj, ne ve zakaj je bil nasilen do njega, brez razloga	B9, D7, E6, G10, H6, H8, I5

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
oblika	fizično nasilje	potiskanje, porivanje, spotikanje, pretepanje, brcanje, udarijo	A7, C10, D8, E7, F7, G9, H7, I6, J6, B10, A3, A8, B3, B4, C3, C4, C5, C6, D3, D4, E3, E5, F2, F3, G3, G7, G10, H2, H8, H9, I2, I7, J2
	psihično nasilje	izzivanje, draženje, zafrkavati, nevšečni vzdevki	D8, E7, G9, J6, A7, F7, F2, J7, B5, D9, A8, E8, G4, G10
	verbalno nasilje	izzivanje, draženje, nevšečni vzdevki, žaljenje, zafrkavati	A7, D8, E7, F7, G9, J6, C10, B11, F2, J7, B5, C4, E8, G10, A8, D9, G4
	socialno (odnosno) nasilje	držali kljuko, da ni mogel priti v razred	E7
	ekonomsko nasilje	uničila nalivko	H7
	spletno nasilje	žaljenje preko spleta	E7
	spolno nasilje	spolno nadlegovanje	G9
najpogostejša oblika	neznana oblika	ne ve katera je najbolj pogosta oblika nasilja	A7, D8, E7, G9, J6
	fizično nasilje	spotikanje	B10
	verbalno nasilje	žaljenje	C10

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
zaupna oseba in iskanje pomoči	učiteljica učitelj oziroma razrednik učitelji	večkrat povedal učiteljici učiteljici v bližini povedal/a učiteljici pove učiteljici povedal učitelju oziroma razredniku povedal učiteljem	A9, B13, C12, F9, G4, G11, H10, I8, J8, D10, E9
	svetovalna delavka	najprej povedal svetovalni delavki svetovalne delavke	B13, C12

	ravnateljica	šla do ravnateljice	C12
	starši	povedal očetu (zaupanje) povedal staršem	F9, G11

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
osebni odziv	aktiven odziv	vpletenemu prijatelju pomaga in se vmeša (verbalna) pomoč vpletenemu prijatelju	B14, G12
		pove učitelju v bližini pove učiteljici (včasih) pove učiteljem	B14, C13, E11
		pomaga rešiti pomoč	E11, F10
		pomiritev vpletenih	F10
		pogovor	F10
	pasiven odziv	pusti pri miru	A10, D11, G12
		se ne vmeša se ne vpleta	C13, D11, A10
		ne reče nič, je tiho nič ne reče	G12, J9
		ignoriranje spregleda gre mimo	G12, A10, C13
		nič ne naredi	H11, J9, D11
	vzrok odziva	odgovornost vpletenih odgovornost žrtve	A10, D11, H11
		strah zaradi nepredvidljivega vedenja	D12
		strah, da postane žrtev	G12
	neznan odziv	ne ve kaj naredi	I9

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
odziv drugih	aktiven odziv	povedo učiteljici	E12
		predvideva da bi pomagali kot on	F11
	pasiven odziv	izmikanje	B15
		pustijo pri miru	C14, D12, B15
		so tiho	G13
		ostali nič ne naredijo nič ne naredijo	J10, G13
		gledanje	B15
	vzrok odziva	odgovornost vpletenih	C14
		strah	D12, G13
	negativen odziv	navijajo in spodbujajo pretep (prejšnja šola)	E12
	neznan odziv drugih	ne ve kaj drugi naredijo ne ve kako reagirajo	A11, D12, H12, I9
		drugi	

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
preventiva	pogovor o MVN	pogovori z učiteljico pri razrednih urah en pogovor pri razredni uri pogovori z učiteljico pri razredni uri pogovor pri razredni uri	B16, C15, E13, F12
		učiteljica jim daje nasvete na področju preventive	B16
		nasvet kje poiskati pomoč učiteljica jim da nasvet kje iskati pomoč nasvet učiteljice kje iskati pomoč	B16, C15, F12
		pove zgodbo o primeru (fizičnega) nasilja	C15
		pogovor o tem na prejšnji šoli	D13
	ni pogovora o MVN	v razredu se ne pogovarjajo o tem na tej šoli še ne	A12, D13, I10
		ne spomni se nobenega pogovora o tem	H13
	učinkovitost pogovora o MVN	manj pretepov (nasilja) zaradi pogovora	C16
	predlog	več pogovorov	F13

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
ukrep (reševanje)	pogovor	pogovor z učiteljico v primeru izzivanja učiteljica se pogovori z učencem pogovorili v primeru nasilja pogovor med poukom učiteljica se je pogovorila z učencem pogovori z učiteljico v primeru nasilja učiteljica se pogovori z vpletenima individualen pogovor z učiteljico v razredu	A13, D12, E9, F12, G11, G14, J11
	opravičilo	učiteljica je zahtevala, da se opravičita drug drugemu učenec se mu je opravičil sošolka se ji opraviči	D3, G11, H10, J8

		drug drugemu se morajo opravičiti	
	obveščeni starši	pogosto klicali njegove starše (prejšnja šola) obvestili starše	E5, E9
	uspešnost ukrepov (reševanja)	pogovori z učitelji in sprotno reševanje problemov zmanjšujejo izzivanje oziroma nasilje	E14

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
rešitev problema	preventivni pogovor o konfliktih in MVN	enourni pogovor vsak teden v razredu za manj konfliktov in nasilja v šoli	E15
	pravila	upoštevanje napisanih pravil	G15
	ukrep	v primeru nasilja obvestiti ravnateljico in svetovalno delavko	F14
		kamere v šoli	F14
		nasilnež dobi ukor v primeru neupoštevanja pravil – ukor	F14, G15
	neznana rešitev	ne ve kako bi to rešil/a težko bi to rešil oziroma ne ve kako bi rešil ne ve rešitve težko bi to rešila oziroma ne ve kako	H14, I11, C17, J12, A14, D14, B19
	problem reševanja	problem, da v času nasilja ni prisotnega razrednika	B17
		problem neodkritja nasilja, ker ne povedo učiteljici	B18

Učiteljice (razredničarke) – (K, L, M, N)

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
opredelitev (oblike)	opredelitev učiteljice	nasilje med otroki, vrstniki nasilje med vrstniki podobne starosti nasilje med vrstniki	K1, M1, N1
		kar gre navzkriž med enako starimi sošolci	L1
		nestrinjanje, nesporazumevanje, neustrezno odreagiranje na situacijo	L2
		neupoštevanje pravil	N3

		ustrahovanje	N4
		fizična, psihična, verbalna oblika	M2
		zloraba na verbalnem in fizičnem področju	N2

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
primer (oblika)	fizično nasilje	učenec porinil sošolca v omaro	K2
		fizično agresiven	M3
		z motiko ustrahoval sošolca	N8
	verbalno nasilje	učenec je žalil sošolko žalil ga je	L3, M3
		norčevanje iz učenčevega priimka tvorjenke na ime in priimek kot zafrkavanje	N5, N6
	psihično nasilje	učenec je žalil sošolko norčevanje iz učenčevega priimka tvorjenke na ime in priimek kot zafrkavanje	L3, N5, N6
	socialno nasilje	učenci niso sprejemali novega učenca	N10
	primer MVN med otroci iz OPP NIS in iz rednega oddelka	ni bilo primera, da bi bil kdo iz rednega oddelka nasilen do otrok iz OPP NIS ni bilo primera, da bi se kdo iz rednega oddelka spravil na učenca/učenko v OPP NIS ni bilo primera, da bi kdo iz rednega oddelka kaj naredil komu iz OPP NIS	K19, L16, N24
		učenec iz rednega oddelka zafrkaval učenko iz OPP NIS	M13

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
značilnosti	spol	učenec nasilnež	M5
		sošolec nasilnež sošolka žrtev	L3
		spol ne vpliva	L13, L15
	starost	starejša otroka	K3
		starost ne vpliva	L18
	spol, oblika	fantje psihično, verbalno in fizično nasilje	K18, M11

		fantje izvajajo fizično in verbalno nasilje	
		punce izvajajo psihično, verbalno in socialno/odnosno nasilje punce izvajajo verbalno nasilje	M12, N23
	spol, pogostost	več nasilja pri fantih	N22
	spol, starost, oblika	velike punce psihično nasilje	K15
	spol, starost, program	sedmošolec nasilnež osmošolec žrtev	M3
	program	prilagojeni program	K7, L17, M4
okoliščine	čas dogajanja	odmor/i glavni odmor	K10, L7, M9, N15
		pouk med poukom	K11, L9, M3, M8, N13
		podaljšano bivanje	K12, L8, M3, M10, N20
		pred poukom	L6, N12
	kraj dogajanja	učilnica razred	K13, M6, L10, N14
		hodnik/i	K14, L12, M7, N19
		zunaj (šole)	L11, N16
		na vrtu	N17
		učni sprehod	N18
		nobenega prostora ne moremo izločiti	N21

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
pogostost	srednje pogosto opažanje nasilja	občasno se dogaja	M4
	pogosto opažanje nasilja	tedensko občasno tedensko	K8, M5
		vsakodnevno letos zelo pogosto, vsakodnevno pogosto se dogaja	K9, N11, L5
	vpliv na pogostost	pogostost odvisna od neprespanosti, situacije doma, situacije na poti, nerazrešeni spori, spontana reakcija	L4

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
vzrok	potreba vrniti	moral vrniti	K5
	posebne potrebe	različne motnje, vedenjske motnje, aspergerjev sindrom	K24
		nerazumevanje zaradi motnje (mdr)	M23

		nezmožnost razmišljanja vnaprej in zavedanja oziroma presojanja o posledicah dejanja	N30
	socialne veščine	pomanjkanje socialnih veščin	K25
		pomanjkanje empatije	K26
	merjenje moči in spretnosti	učenec, ki je močen na določenem področju se bo spraval na enako močnega učenca in ne na šibkejšega od sebe	L14
	vzorec reševanja sporov iz družine	prenos vzorca iz družine o reševanju sporov, učenje s posnemanjem	L20
	razmere v družini	težke domače razmere	M22
	samopodoba	nizka samopodoba	L21
	stiska	obtožba za krivca stiske izražanje stiske	M3, M19
	domišljanje	domišljal si je, da ga grdo gleda, žali, mu nalašč zapira vrata in hoče kaj storiti	M3
	sprememba dojemanja vzdevkov	vzdevki nekaj časa všečni, nato žaljivi	N7
	nesporazum	nesporazum glede besed	M3
	sprostitev	da se sprostijo	M20
	pozornost	iskanje pozornosti	M21
	izstopanje	nesprejemanje zaradi izstopanja z dobrimi ocenami	N10
	igra	izhaja iz igrivosti nastanek iz igre, ki drugemu prekipi	N9, N30
	prešolanje	prešolanje v OPP NIS	M13
	neznan vzrok	ne vedo zakaj	K6

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
oblika	fizično nasilje	poriniti fizična oblika	K4, M14, N28, K22
	verbalno nasilje	zbadati verbalna oblika	K16, K21, M15
	psihično nasilje	posmehovati se psihična oblika	K17, K20, M16, N27
	socialno nasilje	socialna oblika	M17, N26
	spolno nasilje	enkrat spolno	N29
najpogostejša oblika	verbalno nasilje	največ verbalno najpogostejša verbalna oblika večinoma verbalno	M18, N25, L19
	psihično nasilje	največ psihičnega nasilja pogosto psihično	K23, L19

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
zaupna oseba in iskanje pomoči	učitelj/ica	učitelj, ki mu zaupajo	K27
		najprej razredničarka razrednik razrednik, sorazrednik	L22, M24, N32
		učitelj podaljšanega bivanja	M25
	svetovalna delavka	svetovalna služba potem svetovalna delavka	L23, N33
	asistent	asistentu	M26

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
preventiva	preventivne dejavnosti	pogovarjanje	K33
		socialne igrice, trening socialnih veščin razvijanje socialnih veščin	K34, M36, N42
		pozitivno vedenje	K35
		postavljanje meja	K37
		podpora staršev	K39
		graditev na samopodobi	L30
		graditev na medsebojnih odnosih graditi na zaupanju in dobrih, odkritih medsebojni odnosih	L30, N39
		delavnice	L32, N41
		zgodbe o MVN	M33
		ozaveščanje kako ukrepati v primeru nasilja	M35
		obojestranska oziroma vzajemna ljubezen in spoštovanje občutek sprejetosti in ljubljenosti	N40
	uspešnost preventive	težko oceniti uspešnost, ker v teoriji vsi vse razumejo in vedo, v praksi oziroma v realni situaciji pa ne zmorejo narediti tega razkoraka	K40
		uspešni v teoriji, v praksi ne	L31
	predlog za preventivo	še več delavnic	K41
		vaje za umiritev v primeru nasilja	K43
		izobraževanja (predavanja) za starše	L33
		izobraževanja za učitelje	K42, M38

		enotnost učiteljev ter medsebojna pomoč in svetovanje	M37
		učenje socialnih veščin na konkretnih, pristnih, življenjskih primerih	N42

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
ukrep (reševanje)	pogovor	individualni pogovor	K28
		pogovor z obema vpletenima če ne ve točno za kaj se gre, se pogovori z obema vpletenima	K28, L24
		umirjeno voditi pogovor	L25
		pogovor o ustrežnejšem načinu odreagiranja	L28
		razgovor in dogovor z učencem	M28
		pogovori o vzdevkih	N31
		ko opaziš nasilje posežeš vmes in se pogovoriš	N34
		vzeti si čas za pogovor	N36
		pogovor z nasilnežem o neustrezni reakciji	L27
	delo z nasilnežem	če ve za kaj se gre najprej nasilneža poskuša pomiriti	L26
		ga poskuša razumeti in biti razumevajoča do nasilneža	L26
		ignoriranje in spregledanje neprimernega vedenja	K36
		ukrepi za izboljšanje vedenja	M31
		razvijanje empatije (vživeti se v drugega)	N35
	sprotno reševanje	ukrepa se takoj sprotni razgovori sprotno ukrepanje je bolj učinkovito in hitreje rešeno	K38, M34, N36
	pravila	jasna pravila kaj se sme in česa se ne sme v razredu	N31
	kazen	težji primer – vzgojni opomin	K31
	vključitev svetovalne delavke	vključijo svetovalno delavko	K29, M30
		pogovor v svetovalni službi	

	vključitev staršev	vključijo starše pogovor s starši	K30, M29
	učinkovitost ukrepov	učinkovitost odvisna od primera ukrep odvisen od posameznika učinkovitost ukrepov je odvisna od otroka učinkovitost ukrepa odvisna od situacije, od posameznika oziroma skupine	K32, M27, L29, N38
		učinkovitost odvisna od posebne potrebe	K32
		ukrep odvisen od resnosti	M27
		ukrepi začasno učinkoviti	M32
		najbolj učinkovita ukrepa sta sprotno reševanje in pogovor	N37
		ukrep odvisen od vzroka nasilja	M27
	novi ukrepi	iskanje novih ukrepov	M32

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
rešitev problema (zmanjšanje nasilja)	premik/sprememba	sprememba zaradi varnosti, ljubezni in zaupanja občutek ljubljenosti	N43
		priložnost, da dokazujejo sebi in drugim, da so dobri	N43

Svetovalna delavka – (O)

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
opredelitev (oblike)	opredelitev svetovalne delavke	vsakršna oblika nasilja med vrstniki (fizično, verbalno, psihično, spletno)	O1

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
primer (oblika)	verbalno nasilje	učenec je bil verbalno nasilen do svojih sošolcev in učiteljev ter se potem agresivno umaknil iz učilnice	O2
	primer MVN med otroci iz OPP NIS in iz rednega oddelka	ni bilo primera, da bi bil kdo iz rednega oddelka nasilen do otrok iz OPP NIS	O11

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
značilnosti	spol, program	učenec nasilnež iz OPP NIS	O2
	spol, oblika	večinoma fantje izvajajo verbalno in posledično tudi fizično nasilje	O10
okoliščine	čas dogajanja	med poukom	O3, O8
		med odmori	O8
	kraj dogajanja	učilnice	O9
		na hodnikih	O9

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
pogostost	pogosto opažanje nasilja	večkrat zgodilo	O3
		dnevno oziroma tedensko se dogaja	O7
	vpliv na pogostost	potrebe posameznika	O7

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
vzrok	posebne potrebe	težko zaznavanje meja in posledično prekoračitev, zato je za nekoga igra že žalitev	O5
		avtisti težje zaznavajo meje in zaradi napačnih predstav posledično pride do nasilja	O6
		avtisti si ne znajo razložiti ali pa napačno interpretirajo določeno situacijo	O13
		težko se samokontrolirajo in ne znajo razbrat svojih čustev ter posledično težko ustrezno odreagirajo	O14
		izhaja iz posebnih potreb	O13
	igra	izhaja iz igre (zbadanje, igranje)	O5
	neznan vzrok	ne vedo kaj povzroči izpad	O4

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
oblika	fizično nasilje	posledično fizično	O12
najpogostejša oblika	verbalno nasilje	večinoma verbalno	O12

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
zaupna oseba in iskanje pomoči	učitelji	učenci so z učenci povezani in jim zaupajo	O15
	svetovalna delavka	po dogovoru pridejo tudi k njej, svetovalni delavki	O16

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
preventiva	preventivne dejavnosti	povezanost staršev in učiteljev sodelovanje s starši če je podpora staršev so problemi hitro rešeni	O18, O30, O22
		preventivni projekt na šoli	O25
		delavnice in ozaveščanje o nasilju	O25
		povezovanje z rednimi oddelki	O26
		graditi na pozitivnih odnosih, empatiji, sočutju	O26
		izpostavljanje otrokovih močnih področij, da dokazujejo sebi in drugim, da so sposobni	O28
		graditev na samopodobi	O28
		različni projekti in izobraževanje na področju MVN	O29
		iskanje primerov dobrih praks s tega področja	O29
		med odmori je povsod prisoten dežurni učitelj	O31
		nabiralnik, ki služi tudi morebitnim prijavam nasilja za tiste, ki si ne upajo neposredno priti povedati o primeru nasilja	O32
		pogovori o razlikovanju med zatožiti nekoga in priti povedati o primeru nasilja	O33
	predmetnik PP NIS	socialne veščine vključene v predmetnik prilagojenega programa	O27

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
ukrep (reševanje)	sprotno reševanje	sprotno rešujejo zadeve sproti rešiti za vsak primer nasilja tako odreagirajo	O15, O17, O23
	pogovor	vzeti si čas za pogovor	O17
		ko se izve za nasilje se vpletena loči in se z njima pogovori	O17
		pogovor in doslednost pri dogovoru	O23

	vključitev staršev	redno obveščanje staršev in vključenost v reševanje	O18
	obravnavanje vsakega primera nasilja	vsak primer nasilja mora biti obravnavan	O19
	doslednost pri ukrepih	pri ukrepih moraš biti ne glede na program dosleden	O19
	učinkovitost ukrepov	spremljanje učinkovitosti ukrepov	O20
		odvisno od posebnih potreb, saj nekdo potrebuje več časa, da ponotranji, da nečesa ne sme	O24
		odvisno od posameznika in njegovih posebnih potreb (avtizem, čustveno-vedenjske motnje itd.)	O24
	novi ukrepi	iskanje novih ukrepov	O21

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	POJEM/KODA	IZJAVA/ENOTA
rešitev problema (zmanjšanje nasilja)	medvrstniško nasilje se ne da izkoreniniti	nasilja se ne da povsem izkoreniniti	O34
	ozaveščenost o nasilju	smo ozaveščeni o nasilju	O34
	ukrepanje v vsakem primeru nasilja	odreagiramo na vsak primer nasilja	O34